

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

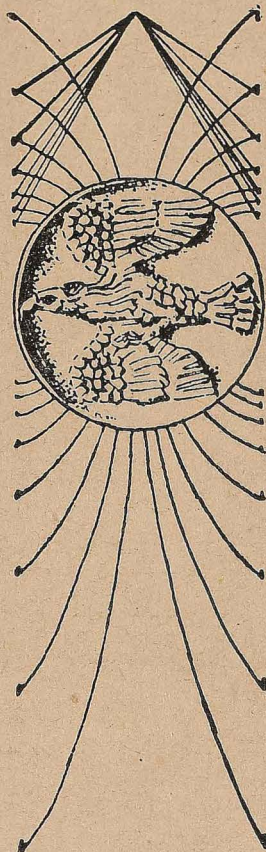
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΕΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ

1961

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ :

Φρ. Βράχας, Μ. Δαλμάτη, Π. Δρουσιώ-
της, Ά. Εύγενίου, Χρήστος Εύελπίδης,
Χρυσός Εύελπίδης, Κ. Καβάφης, Χρ.
Κάρμιος, Φ. Κληρίδης, Ά. Κουμουλής,
Μαρία Κωνσταντίνου, Φ. Γ. Λόρκα,
Μιχ. Μαραθεύτης, Σ. Μαρτούδης, Τ.
Μελάς, Π. Μηχανικός, Μ. Ι. Μιχαηλί-
δης, Τ. Μπάτης, Ί. Μ. Παναγιωτόπου-
λος, Ε. Παπανούτσος, Μ. Σιγούρος, Κ.
Σπυριδάκης, Γ. Σφήκας, Wilde, Ά.
Χριστοφίδης, Κ. Χρυσάνθης.

ΑΡ. 9

ΧΡΟΝΙΑ Α΄

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Πνευματική ομάδα: Φρ. Βράχας, Κ. Μόντης, Τ. Φυλακτού,
Α. Χριστοφίδης, Κ. Χρυσάνθης.

Γραμματέας: Κύπρος Χρυσάνθης, Λήδρας 114, Λευκωσία.

Ταμίας: Τάκης Φυλακτού, Γενικά Ἀσφάλεια Κύπρου, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομῆ ..... £ 1,000 μίλς

Ἐτησία συνδρομῆ ἑξωτερικοῦ ..... £ 3,000 μίλς

Τιμὴ τεύχους ..... £ 0,100 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μ. ΣΙΓΟΤΡΟΥ: Ἡ στερνὴ φλόγα (ποίημα)	σ.	421
Π. ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ: Ἡμυχρόνιο (ποίημα)		422
ΧΡ. ΕΤΕΛΙΠΙΔΗ: Κοντὰ στὸ τέμμα (διήγημα)		425
LORCA (μετ. Κ. Χρυσάνθης): Ὡ τῆς ψυχῆς μου ἡ σκιὰ — Καὶ ὕστερα — Ἡ Λόλα — Τοπίο — Μαλακνένια — Χωριό — Εἶναι ἀλήθεια — Πόθος — Ἡ μπαλλάντα τοῦ θαλασσινοῦ νεροῦ — Ἀναχώρηση — Τὸ τραγοῦδι τῆς ξερῆς πορτοκαλιάς — Ἴπνος — Τὸ βωδὸ παιδί — Τὸ φεγγάρι ξεπροβάλλει — Κασίδα τοῦ θανάτου — Τὸ τραγοῦδι τοῦ καβαλλάρη — Κασίδα τοῦ ρόδου — Κάθε τραγοῦδι — Γκαθέλα τῆς τρομερῆς παρουσίας — Ἡ ρομάντσα τῆς σελήνης, σελήνης — Στανρός — Ἡ ψυχὴ ἀπουσιάζει (ποίηματα)		428
Α. ΧΡΗΣΤΟΦΙΔΗ: Τὸ σύγχρονο μυθιστόρημα (μελέτη)		437
Μ. Ι. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Ἐρημὴ γῆ (ποίημα)		443
ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΥ: Σκόρπιοι στοχασμοὶ (ποίηματα)		444
Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ: Γράμμα — Τραγοῦδι (ποίηματα)		445
Τ. ΜΕΛΑΣ: Οἱ πολίτες μας (ποίημα)		446
Π. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ: Παρσιφάλ (ποίημα)		446
Τ. ΜΠΑΤΗΣ: Καλοκαίρι (ποίημα)		446
Σ. ΜΑΡΤΟΥΔΗ: Γιὰ τὸ ἄφταστο (ποίημα)		447
Φ. ΚΛΗΡΙΔΗΣ: Πλήξη (ποίημα)		447
Ο. WILDE (μετ. Α. Μ. Κουμονλῆς) Ἡ Ἁγία Ἐταίρα (θέατρο)		448
Γ. ΣΦΗΚΑ: Sine Nomine (ποίημα)		451
Μ. ΔΑΛΜΑΤΗ: Καβάφης (μελέτη)		452
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Διαγωνισμὸς Μουσικῶν Συνθέσεων: Ὁ ἀγνωστὸς νεκρὸς — 1η Ἀπριλίου 1955 — Τὸ τραγοῦδι τοῦ Μούσκου — Ἡ λευτεριά — Παλληγκαϊδῆς, Στυλιανίδης — Στους νεκροὺς ἐφήβους ἀγωνιστῆς — Γρηγόρης Αὔξεντιου — Οἱ νεκροὶ τῆς ΕΟΚΑ — Μᾶρκος Δράκος — Τὰ φυλακισμένα μνήματα — Τάφος κυρίου μαχητῆ — Μόδεστος ὁ πρωτομάστρας — Κυριάκος Μάτσης — Στους νεκροὺς μαθητῆς — Στὸ Φῶτὴ Πίττα — Στους τέσσερεις τοῦ Λιοπετριοῦ (ποίηματα)		454
ΦΡ. ΒΡΑΧΑ: Ἡ ἄμυνα καὶ προκοπὴ τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ (ἔρευνα) Ἀπαντοῦν: δρ Κ. Σπυριδάκης — Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος — Χρῆστος Εὐελπίδης — Ε. Π. Παπανούτσος — Χρῆστος Εὐελπίδης		459
Α. ΕΤΙΕΝΙΟΥ: Σύννεφα τοῦ Μάρτη (ποίημα)		464

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ: Γ. Σ φ η κ α: Ἄγγελος Σικελιανὸς (σχέδιο) — Κ. Χ ρ υ σ -
ά ν θ η: Στὸν Ἄγγελο Σικελιανὸ (ἐπίγραμμα) — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Ἄγγελος Σι-
κελιανὸς καὶ πολιτικὴ — Φ ρ ο β ρ ά χ α: Μιὰ ἐπέτειος — Μιχ. Μ α ρ α θ ε ύ τ η:
Κύριοι λόγοι στὴ Χώρα τοῦ Νείλου — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Ἡ μέρα τῆς μητέρας —
Φ ρ ο β ρ ά χ α: Τὸ συνέδριο τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν — ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ
— Κ. Σ π υ ρ ι δ ά κ η: Εἰσαγωγικὴ ὁμιλία σὲ μνημόσυνο τοῦ Ἀγγ. Σικελιανοῦ —
Φ ρ ο β ρ ά χ α: Κ. Καβάφης — ΒΙΒΛΙΑ — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Κρ. Ἀθανασούλη
«Ἡ ἐπίσκεψὴ τοῦ ἀγγέλου», Γ. Θεοτοκά «Ταξίδι στὴ Μέση Ἀνατολὴ καὶ στὸ Ἅγιον
Ὄρος» — Ἀ. Π α ν ά ρ ε τ ο υ: Ἄλ. Λέτσα «Μυθολογία τῆς Γεωργίας» — ΡΑΔΙΟ-
ΦΩΝΟ — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Θέατρο ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο (Κάκβεθ καὶ Λάμπρος Κα-
τσώνης) — ΘΕΑΤΡΟ — Κ. Χ ρ υ σ ά ν θ η: Αἰσχύλου «Ὁρέστεια, Αἰσχύλου «Πέρ-
σαι» — ΕΙΔΗΣΕΙΣ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ κλπ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Διαχείριση : ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΧΡΟΝΙΑ Α΄.

ΙΟΥΝΙΟΣ 1961

ΑΡ. 9

Η ΣΤΕΡΝΗ ΦΛΟΓΑ

— Άναψε μιά φωτιά να με ζεστάνεις
στῆς ζωῆς μου τῆ βαρυχειμωνιά,
καί ρίξε τὰ ξερόφυλλα τῆς πλάνης,
κάθε ἀγάπη κι' ἐλπίδα μου παλιά.

— Για ἰδές, τί λάμψη! μὲ τὸν ἥλιο μοιάζει
σὲ ὅλη τῆ δόξα τῆς καλοκαιριᾶς,
μὲς στὰ ξύλα ποὺ τρίζουνε στενάζει
κ' ἡ ἀγέραστη λαχάρα τῆς καρδιάς.

— Κ' ἡ θύμηση τῆς νότης μου ἔτσι ἀστράφτει,
θαρρεῖς πὼς ξαναπαίρνει νέα πνοή,
μὲ πάθος ἀσυγκράτητο ξανάφτει,
μὲ ὅλη μου τὴν ἀγύριστη ζωή..

Τῆ φωτιά θρέψε. Ρίξε τὰ ὄνειρά μου,
κάθε πόθο καὶ σκέψη μου κορυφή.
Ρίξε καὶ κάθε ἀμαρτωλὴ χαρὰ μου,
κάθε πίστη μου, κάθε ἀπαντοχή.

— Πῶς θέρειψε καὶ πῶς γοργοτινάζει,
μὲ ἀσβυστῆς ἡδονῆς ἀποθυμιά,
τίς σπίντες, σὰν ὀλόχουσο χαλάζι,
πότε μὲ ὀρμή, πότε μὲ ἀπελπισιά!

— Τώρα θὰ ξεψυχήσει... Τὰ παιγνίδια
τῆς φλόγας, σὰν ἀνθρώπινοι καημοί,
τὰ στερνὰ προμηνοῦν ἀποκαΐδια
ποὺ ἀργοσβύνουν σὲ μιὰ στάχτη ψυχρή.

(1954)

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΗΜΙΧΡΟΝΙΟ

Τώρα πού δὲν καρπόφορουν
 πού δὲν ἀνθίζουν
 πού δὲν βλαστάνε πιά τὰ δέντρα
 ἕνας ξερὸς οὐρανίσκος
 ξέρει μονάχα πῶς πεινά.

Ὁ σπόρος
 δὲ γεννάει πιά τὸ θαῦμα
 τὸ πουλί
 δὲν ξέρει πιά νὰ τραγουδεῖ.

Σὲ παίρνω στὸ χέρι μου
 καὶ γίνεσαι χῶμα.
 Κι' ὅμως εἶναι μιὰ ψυχὴ
 πού γυρεύει τὸ θαῦμα.
 Δὲν μπορῶ
     δὲν μπορῶ σοῦ λέω
 περισσότερο νὰ περπατῶ
 στὸ χῶμα ποῦναι μονάχα χῶμα.

Σκληρὸ ἄγγελε,
 ἐσύ πού ξέρεις νὰ ματώνεις τὴν καρδιά μου,
 ἐσύ πού βαδίζεις
 ἀπάνω σὲ χυμένο αἷμα
 γιὰ νὰ καταλήξεις στὸ διαμάντι καὶ στὴν ἀλληλουσία,
 ἄγγελε ὀρκισμένε κι' ἀμετάνοιωτε,
 μάτωσέ μου ξανά
 μάτωσέ μου τὰ σπλάχνα.

Τὸ πουλί σάπασε πιά
 τὸ δέντρο δὲν ἀνθοφορεῖ
 ὁ σπόρος δὲν γεννάει τὸ θαῦμα.

Ἄγγελε σκληρὸ,
 μάτωσε,
 μάτωσέ μου τὰ σπλάχνα
 κι' ὀδήγησε,
 ὀδήγησέ με ξανά στὸ δύσκολο δρόμο
     στὸ μαρτύριο
     στὶς ἐκβολές
     στὸ θαῦμα.

Εἶδεμῆ
 ἢ ψυχὴ μου πεθαίνει.

Ἡ ψυχὴ μου εἶναι ἀγέλαστη.

Ρωτήσανε κάποτε γιατί αὐτὴ ἢ γιορτὴ, γιατί, ποὺς εἶναι ὁ λόγος ποὺ γιορτάζει ἔτσι λαμπρὰ ἢ ροδιὰ.

Σεδὸν οἱ πάντες τὴν εἶπανε τρελλή. Μὰ βιαστήκανε.

Γιατὶ ὅταν ὁ Θεὸς ρώτηξε στὸ τέλος τῆς ἐποχῆς διὰ τὰ δέντρα νὰ παρουσιάσουνε στὴν πλάση τοὺς καρποὺς τῶν μόχθων τους, ἡ ροδιὰ βρέθηκε γιομάτη ὀλοκόκκινα γλυκὰ ρόδια.

Κ' εἶπανε τ' ἄλλα δέντρα, μὰ γίνεται, πῶς γίνεται ἢ τρελλὴ ροδιὰ, πότε δούλεψε, πότε τὴν ἔφτιαξε τούτη τὴ σοδειά.

Ἡ ἑλὴ σοβαρὴ, εἰρηνικὴ, καὶ πάλι σοβαρὴ πρόσφερε τὸ λάδι της.

Μὰ ποτὲς δὲν κατάλαβε πῶς ἓνα τρελλὸ δέντρο γίνεται νὰ φτιάνει καρποὺς.

Ἡ ροδιὰ, ποὺ ἄκουσε τὴ σκέψη τῆς ἑλῆς μεδίασε.

Συνέχισε τὸ λαμπρὸ της στόλισμα κ' ἔδινε τὰ ρόδια της. Καὶ δὲν μποροῦσε νὰ δώσει καμμιάν ἐξήγηση.

Κ' ἡ ἑλὴ δάκρυσε. Δάκρυσε μὰ δὲν τῶπε σὲ κανένα.

Ἔζησε χρόνια πολλὰ εἰρηνικὴ καὶ σοβαρὴ.

Μὰ πῆρε μαζί της μιὰν πίκρα. Μιὰ πίκρα, γιατί δὲν μπόρεσε ποτὲς νὰ ξεσπάσει μ' ἓνα κατακόκκινο λουλούδιμα.

* * *

Τὰ σκοτωμένα παιδιά ἐπήρανε τὴν πὸ εὐστοχὴ ὁδὸ ποὺ ὀδηγεῖ μὲ μιὰν ἄμωμη ἀγνότητα στὴν ἀπόλυτη δόξα. Ὅσοι μείνανε πιτσιλίσανε τὴ δόξα τους μέσα στοὺς λαϊκοὺς δρόμους. Αὐτοὶ ἦτανε δρόμοι δυσκολώτεροι κ' ἀνθρωπίνως ἀδύνατο νὰ τοὺς διαπεράσεις ἄσπιλος.

Κανεὶς δὲ ζήλεψε κανένα.

Ὅμως οἱ φωτογραφίες τῶν μαρτύρων ἐμείνανε. Σὰν κινηματογραφικὴ ταινία ποὺ κόβεται στὸ ἀποκορύφωμα τῆς δόξας.

Ψηλὰ εἶναι τὰ παραδείγματα πρὸς μίμησιν.

Κρατοῦμε φωτογραφίες στὶς ἀπομέσα τζέπες τοῦ σάκκου μας. Ὅλοι ἔχουμε αὐτὲς τὶς φωτογραφίες. Κολλήσανε ἀπάνω στοὺς σάκκους μας. Μερικὲς μπήκανε ὡς μέσα στὴν καρδιά μας.

* * *

— Ἄγγελε σκληρὴ,
δῶσε μου τὸ κουράγιο
νὰ λογχίζω τὰ σπλάχνα μου,
δῶσε μου τὸ κουράγιο νὰ πονῶ,
δῶσε μου τὸ κουράγιο νὰ περπατήσω γυμνὸς
ἀπάνω στὰ καρφιά.

Ἄγγελε σκληρὴ,
σκότωσέ με στὸν σκληρὸ δρόμο
— μὴ μ' ἀφήσεις
στὴν εὐκολὴν εὐθεία.
Χτύπησέ με μὲ κνοῦτο,
μάτωσέ με,

κάνει τὴν ψυχὴ μου νὰ κλάψει
ἀλλὰ νὰ ἰδῶ,
νὰ ἰδῶ

τὸ πουλὶ νὰ λαλεῖ
τὸ δέντρο ν' ἀνθεῖ
τὸν σπόρο νὰ κάνει τὸ θαῦμα.
— Βγάλε τὸ θαῦμα
μέσ' ἀπ' τὸ αἷμα μου.

* * *

Τὶς νύχτες
μαῦρα κυπαρίσσια
περιδιαβάζουν στὸν τόπο μας.

Κάπου - κάπου
ἓνας στεναγμὸς ξεφεύγει ἀπὸ τὰ κυπαρίσσια μας
μέσ' ἀπὸ μαῦρες φτεροῦγες πουλιῶν
ποὺ πλαταγίζουν τὴν πηχτὴ θλίψη τῶν ἀνέμων.

(— Δέντρο μου, κυπαρίσσι μου,
πότε
πότε ἢ ψυχὴ σου θ' ἀναγαλιάσει).

Κι' ὅμως σᾶς λέω:
Θᾶμαι ὁ πρῶτος ποὺ θὰ γονατίσει
γύρω ἀπ' τ' ὀλάνθιστο δέντρο.
Θᾶμαι ὁ πρῶτος ποὺ θὰ χειροκροτήσει
τὸ χορὸ σας.
Θὰ σᾶς ὑμνήσω μὲ θριαμβικὰ ἐγκώμια.

Τραγουδήστε, παιδιά μου, χορέψτε
γιὰ νὰ καρπίσουν τὰ δέντρα μας.
Τραγουδήστε, παιδιά μου, χορέψτε
γιατὶ κάπου εἶναι μιὰ γιορτὴ.
Γιατὶ τὸ τέλος εἶναι ἓνα φεστιβάλ.
Τὸ τέλος εἶναι ἓνα φεστιβάλ
καὶ θὰ πρέπει νὰ δείξουμε τί κάναμε.
Καὶ πρέπει ἢ Κύπρος νὰ χορέψει καὶ νὰ τραγουδήσει
ὄσο λεβέντικα
ἐκάηκε στὶς φλόγες τοῦ Μαχαιροῦ.
Ὁ Γρηγόρης θ' ἀνάψει τὸ κυπαρίσσι του ὅπου καὶ νᾶσαι.
Ὅπου καὶ νᾶσαι ὁ Γρηγόρης θὰ πυροπολήσει τὸ κυπαρίσσι του.
Ὅπου καὶ νᾶσαι
ὁ μαῦρος δείκτης τοῦ κυπαρισσοῦ
θὰ χοροπηδήσει ὀλόλαμπρος,
φωτιὰ καὶ φλόγα.

ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΤΕΡΜΑ

(Δ ι ή γ η μ α)

Ἀφιερώνεται τοῦ Γιώργου Φωκά

Τὸ τέρμα ἦταν ἀληθινὸ στὰ πρώτα-πρώτα χρόνια, ὅταν εἶχε ἔρθει νὰ κατοικήσει στὸ μικρὸ τοῦτο σπίτι, στὴν ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ Ἀχαρνῶν, κοντὰ ἐκεῖ στὸν Ἄη Παντελεήμονα.

Μὴ πόσα εἶχαν ἀλλάξει ἀπὸ τότε! Κύλισε καὶ τόσοσ καιρὸς...

Ἄλλαξε τὸ τέρμα, ἔφυγε, πῆγε μακριὰ. Τὸ τράμ, τὸ ἔξι, καλοζάγαθο μὲ τὸ βραχνὸ κουδούνι του, ἄλλαξε κ' ἐκεῖνο, ἔπαψε νὰ σαλαγίζει τοὺς διαβάτες, πού περνοῦσαν τὸ δρόμο ἥσυχα κ' ἀργά, ἴσα-ἴσα τὴν ὥρα πού δὲν ἔπρεπε.

Τὸ διαδέχτηκε τὸ μπουσί, ὄλο φοῦρια καὶ θυμὸς· καὶ τὸ κουδούνι ἄλλαξε, ἔγινε κλάξον πού ἔκανε νὰ παραξάλιζονται ὄχι μόνο οἱ διαβάτες, φοβισμένοι πιά καὶ διαστιζοί, μὰ κ' αὐτὰ τὰ γαιδουράκια, πάντα τοὺς τόσο ὑπομονετικὰ καὶ φρόνιμα, πού γύριζαν στὸ δρόμο φορτωμένα λαχανικά, ζαμιὰ φορὰ καὶ λουλούδια, ὅταν ἦταν μαγιάτσιλο. Τσινοῦσαν τότε, τὰ γαιδουρία, κ' ὀφηνίαζαν σκορπώντας χάμω τὴ δροσερὴν πραμάτεια. Κ' ἔβριζαν οἱ μανάβηδες κ' οἱ ἀνθοπώλες πόχαναν τὸ ἐμπόρευμα, ἔβριζε κ' ὁ ὀδηγὸς τοῦ μπουσιῦ πού ἔχανε τὸ δρομολόγιο, ἔβριζε καὶ τὸ κλάξον, πὸ δυνατὰ ἀπ' ὄλους, γιὰ νὰ μὴ χάσει τὴν εὐκαιρία.

Ὡς πού ἐξαφανίστηκαν ἀπ' τὸ δρόμο τὰ γαιδουράκια, κατόπι ἀπ' τὴ μὰ μέρα στὴν ἄλλη σταματήσαν νὰ σφυρανε καὶ τὰ κλάξον, καὶ μόνο οἱ ἄνθρωποι ἐξακολούθησαν νὰ βρίζουνε, γι' ἄλλες τώρα αἰτίες.

—Βρίζουνε, βρίζουνε..., σκεπτόταν ὁ γεροντᾶκος, γιὰτι ἄραγε βρίζουνε τόσο πολὺ; Ἐγὼ δὲν ἔβριζα ποτέ, σχεδὸν ποτέ. Καὶ μ' ἀδικίσε ὄχι λίγο ἡ ζωή...

Ἄλλαξε κατόπι ἡ γειτονιά. Τὰ χαμηλὰ τριγύρω σπῖνα ψήλωσαν ὡς τὰ σύννεφα, οἱ αὐλὲς χτίστηκαν, ὁ δρόμος στρώθηκε ὕσφαλτο — χωρὶς νὰ λείπει ἡ λασπουριά — τὸ μικρὸ τους περιῶδι δὲν εἶχε πιά τὴν ἀνάγκη τῆς κληματαριάς γιὰ νὰ 'ναι ἀπόσπιο, ὁ ἥλιος δὲν τὸ 'φτανε ποτέ.

—Ἐχε κὶ αὐτὸ τὸ καλὸ του, παρηγοροῦσε ὁ γεροντᾶκος τὴ Μερσίνα πού ὄλο γκορνιάζε. Οἱ γκαρντένιες προκόβουν τώρα μονάχες τοὺς· δὲν τίς τσουρουφλίζει ὁ ἥλιος τῆς Ἀθήνας ὁ ἀνελέητος.

—Μὰ χάσαμε, μάξιμ, τὸν οὐρανὸ, ἐπίμενε ἡ μεσόκοπη τουρκομερίτισσα ὑπερέτρια, πού δὲν ξεχνοῦσε τὴν ὀμιλία τῆς πατρίδας τῆς.

—Τὸν οὐρανὸ τὸν ἔχε καθέννας μέσα του.

—Ὅποιος τὸν ἔχει...

—Ὅλοι τὸν ἔχουμε, Μερσίνα, μὰ τὸν ξεχνοῦμε. Αὐτὸ εἶναι τὸ κακὸ.

Τῆς γκαρντένιες τίς εἶχε φέρει ἀπ' τὸ Πῆλιο, τὸν καιρὸ πού ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα, φεύγοντας θύμησης θανατερές. Χαλνοῦσαν μὰ τίς ξανάφερονε, λὲς καὶ τὸ 'χε τάμα νὰ προκόβουνε. Ἄπλωνε ἀπὸ πάνω τοὺς πρόχειρες τέντες, ὅταν ὁ ἥλιος ἦταν δυνατός· σκάλιζε τίς ρίζες τοὺς συμπληρώνοντας τὸ καστανόχρωμα, τίς πότιζε ἀραιὰ-ἀραιὰ πάντα στὴ δύση τοῦ ἡλίου, ἔπλενε μ' ἑλαφρὸ μπαμπάκι τὰ φύλλα τοὺς ὅταν ἡ σκόνη τοῦ δρόμου καὶ τὸν γιαιπὼν πῆγαινε νὰ τὰ πνίξει, κορφολογοῦσε τ' ἀνυπόμονα μπουμπουκία πόβγαιναν δυὸ μαζὶ καὶ τρία πάνω σὲ κλωνάρια ἀδύνατα. Ἦτανε ἡ χαρὰ του, τὸ μεράκι, τὸ καμάρι του.

—Ντέρετι, τζάνεμ, παραπονιόταν ἡ Μερσίνα. Σάματις δὲ μᾶς φτάνει ἡ τόση λάτρα τοῦ σπιτιοῦ...

Τέλος ἄλλαξε κ' ὁ Ἄη Παντελεήμονας. Τὸ μικρὸ καὶ κατανικτικὸ ἐκκλησάκι περιμαντρώθηκε μὲ τοίχους θεώρατους, μισοχτισμένους. Σκεπάστηκε κατόπι μὲ καλοῦπια ἔξλινα, πού σκέβροναν καὶ μαδοῦσαν στίς βροχὲς τῆς κατοχῆς. Καὶ τέλος, ὅταν ἔφυγαν οἱ μπότες τῶν Γερμανῶν, χύθηκαν τὰ μετὰ τοῦ θόλου, ξεκαλουπώθηκαν, γκρεμίστηκε τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι κ' ὀρθώθηκε στὴ θέση του, πελώρια ἡ καινούρια ἐκκλησιά.

Τούτη ἡ τελευταία ἀλλαγὴ ἦταν ἡ μόνη πού δὲν τοῦ ταίριαξε καθόλου τοῦ γερο-Διαμαντῆ, ἔτσι καθὼς ἦταν ἄνθρωπος τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς τάξης τῆς νοικοκυριστικῆς. Ἐχανε τὰ νερά του σὰ βρισκόταν ἐκείπερα, μέσα σ' ἀπέραντο χτίσμα μὲ τοὺς ψυχροὺς ἀβαφους σοφάδες. Καθὼς εἶχε πεθάνει πρόσφατα κ' ὁ παπὰ Φώτης, ὁ πνευματικὸς του, στὴν καινούργια ἐκκλησιά ἦτανε κ' οἱ παπάδες καινούργιοι, ἄγνωστοι, πολλοὶ κ' ἐπαγγελματικοί. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ μὴν πηγαίνει πιά στὴν ἐκκλησιά, ἔξὸν τῆς

λίγες μέρες τις χρονιάρες, και πολλές φορές ούτε κι' αυτές.

Τότε κοντά πήρε στο σπίτι του και τη Μερσίνα, μ' όλο που εκείνοι πού τη γνώριζαν δεν τη λέγανε και τόσο παστρικά. "Ένας-δυό μάλιστα πήγαν να πιάσουνε στο στόμα τους και τὸ Διαμαντή, τάχα πὸς γένηκε ἕνας γεροπαρλιμένος και κάτι τέτοια. Ήταν ὅμως τόση ἡ ὑπόληψή του ἐκεῖ στή γειτονιά, πὸς οἱ κακογλωσσίες δὲν μπόρεσαν νὰ σταθοῦν. Ἐίχε κίβλας πατήσει τὰ ἑβδομηῖνα τὸ ἄνθρωπος.

— "Αἰθροῦπος ἄγιος, τὸ 'κανε γιὰ ψυχικό, ἀπαντοῦσαν ὅλοι μ' ἕνα στόμα.

Πραγματικά τὸ 'χε κάνει και γιὰ ψυχικό' περιμάζεψε τὴν κακομοῖρα τὴ Μερσίνα, πὸς ἡ πὸς μεγάλη ἁμαρτία τῆς δὲν ἦταν ἄλλη ἀπ' τὴν ἀνάγκη. Καθὼς ἔπρεπε νὰ ξαναρίζωσι κ' αὐτὴ στὰ καινούργια χῶματα τῆς προσφυγῆς. Πορευότανε λοιπὸν ὅπως μωροῦσε.

"Όταν μπήκε στὴ δούλεψη τοῦ γερο-Διαμαντή, ἡ Μερσίνα, ἔνοιωσε πρώτη φορὰ τὴ ζεστασιά μᾶς προστασίας πού, στὰ φανερά τοῦλάχιστο, δὲν τῆς ζητοῦσε παρὰ ἕνα ἥσυχο νοικοκυριό. Τῆς τὸ ἐξήγησε αὐτὸ μὲ τὸ γλυκὸ του τρόπο πολλές-πολλές φορές, ὡς πὸς νὰ τῆς γίνει κ' ἐκείνης συνήθεια, πὸς ὅλα ἔπρεπε νὰ γίνονται σωστά και τακτικά. Ἡ τάξη τοῦ σπιτιοῦ καθορεφτίζει τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ νοικοκυρῆ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του και γιὰ τοὺς ἄλλους. Και πέρα ἀπ' τ' ἄψυχα τὴν τάξη τὴν ἤθελε πρωταρχικό στοιχεῖο και στὰ φερσίματα τῶν ἀνθρώπων και στὶς σχέσεις τους, προπάντων γιὰ ὅσους ἤθελαν νὰ ἔχουν πάρε—δῶσε μαζί του. Κ' ἐκείνη, βέβαια, θὰ 'πρεπε νὰ μπει στὸν κανόνα πρώτῃ ἀπ' ὅλους.

Ἡ νέα ἀκόμα — μόλις σαραντάρια — τουρκομερίτισσα, προσαρμόστηκε ἀγάλα-ἀγάλα στὸ ἥρεμο κλίμα τοῦ σπιτιοῦ, ὄχι δίχως κάποια νοσταλγία, πὸς και πού, γιὰ περασμένες ὥρες και στιγμές.

Ἀπὸ κοντὰ συμπάθησε και τὸν ἀγαθὸ γεροντᾶκο, πὸς δὲν ἤξερε λόγο κακὸ και ἀγριάδες ἀταίριαχτες. "Όταν μάλιστα συλλογιζότανε ὅλους τοὺς ἄλλους τοὺς ἔκρινε πολὺ αὐστηρά, γιὰτι πολλά τῆς εἶχανε ζητήσει στὴ ζωῆ, γιὰτι πολλά τοὺς εἶχε δώσει, ἴσως και γιὰτι δὲν τῆς ζητούσανε πιά τίποτα. Σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο «γιατί» ἔμπαινε καμιά φορὰ κι' ὁ ἀφεντικός, ὡς τὴ μέρα πὸς κατάλαβε ὅτι, μαζί μὲ τὸ νοικοκυριό, κάτι ἀκόμα περιέμενε — κρυφὸ — ἀπὸ λόγου τῆς κι' ὁ «τσελεμπής»: περιέμενε τὸ ἀχτιδοβόλημα μᾶς ἀνθρώπινης παρουσίας δίπλα του, ὁ παντέρημος αὐτὸς χαροκαμένος.

Τότε τοῦ ἀφοσιώθηκε ὁλόψυχα, τὸν ἀγάπησε. "Όχι ὅπως ἀγαποῦσε στὰ παλιὰ τοὺς ἀγαπητικούς τῆς, τοὺς περαστικούς. Τὸν ἀγάπησε ὅπως ἀγαπάει κανεῖς τοὺς ἄγιους πάνω στὸ εἰκονοστάσι.

Κι' ἀπόμεινε μοναδικὸ κατακάθι τῆς ἀντίδρασης, ἡ γκερίνα.

* * *

Οἱ καινούργιες καμπάνες τοῦ "Αἱ Παντελεήμονα χτυποῦσαν βροντερές και γιορτάσιμες, προσαθόντας νὰ πείσουν τὸν κόσμο πὸς ἡ λαμπρὴ καλοκαιριὰτικὴ μέρα ἦταν χρονιάρα. Μὰ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἄκουαν ἢ ἔκαναν πὰς δὲν ἄκουαν, ἀπασχολημένοι μὲ τὶς δουλειές και μὲ τὶς ἔννοιες τους τὶς ἀτέλειωτες. Μόνο λιγοστὲς γυναῖκες τῆς γειτονιάς ἀνεβοκατέβαναν τὶς ψηλόσπτες σκάλες, ν' ἀνάψουν λιανοκέρια στὴ χάρη τοῦ Ἁγίου, ἀντικρύζοντας τ' αὐστηρὰ βλέμματα τῶν παπάδων, πὸς στέκονταν στὸ κεφαλόσκαλο, ξένοι, πολλοὶ κ' ἐπαγγελματικοί. "Όμως ἔτσι καθὼς ἦταν μαυροφορεμένοι, και τοῦτοι κ' ἐκείνες, πιότερο τὴ χαλοῦσαν παρὰ τὴν τόνιζαν τὴ γιορτερὴ ἐντύπωση.

"Ἐλεπε ἀπ' τὸ πανηγύρι τοῦ "Αἱ Παντελεήμονα κι' ὁ γέρο-Διαμαντῆς, ὄχι πὰς ἡ μέρα δὲν ἦτανε χρονιάρα, οὔτε και πὸς δὲν ἄκουσε τὶς βροντερές καμπάνες' ἔλεπε γιὰτι κοίτονταν στὴν κλίνη τοῦ θανάτου.

Ὁ ἀσφαφερός ἄγγελος πὸς τὸν εἶχε λησμονήσει τόσα και τόσα χρόνια, ἦρθε τώρα και κάθισε στὸ μικρὸ περιβόλι, ἀνάμεσα στὶς ἄχραντες γκαρντένες. Οἱ γκαρντένες, πὸς μόνες αὐτές, σ' ὅλη τὴ γειτονιά, ντυθήκανε στὰ νυχικά τους και μυρωθήκανε μὲ τὰ ἀρώματά τους τὰ πὸς ἀκριβά, γιὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Ἁγίου, ἔγερναν στὸ διάβα του, ὑποτακτικά. Και ὁ ἄγγελος, ἀόρατος στοὺς μαυροφορεμένους πανηγυριστάδες και στοὺς σκοτεινιασμένους βιοπαλαιστές, τριγύριζε ἐκεῖ ἀνάμεσά τους, περιμένοντας τὴν ὀρισμένη ὥρα, αὐτὴ πὸς εἶναι γραμμένη στὸ ἄγραφο βιβλίο.

Ἀνάμεσα στὶς τόσες ἀλλαγές στὸ παλιὸ τεῖμα τῆς ὁδοῦ Ἁχαρῶν, ἄλλαξε κι' ὁ Διαμαντῆς, πρῶτα-πρῶτα στὰ μάτια τῶν ἄλλων και τελικά βέβαια και στὰ δικὰ του μάτια. Ἀπὸ κύριος Διαμαντῆς κατέβηκε κῆρ-Διαμαντῆς, κατόπι γέρο-Διαμαντῆς, κατόπι ἔμεινε ὁ γέρος και κατάληξε ὁ γεροντᾶκος.

Τὰ δυὸ μεγάλα δῶρα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ζωὴ κι' ὁ θάνατος, «μέγα και πρῶτο»

τὸ ἓνα, «κορφή τῆς ἁγίας λύτρωσης» τὸ δεύτερο, ἀκολουθοῦν κι αὐτὰ τὸ γενικὸ νόμο τῶν ἀνθρώπων, τὸ σκληρὸ νόμο τῆς προσφοράς καὶ τῆς ζήτησης. "Ὅπως κ' ἡ ἀγάπη, κ' ἡ δόξα, κ' ἡ ἐπιβολὴ καὶ τὸ τόσα ἄλλα ποῦ θὰ 'θελε καθένας νὰ στολίσουνε τὸν ἑαυτό του, ἔτσι κ' ἡ ζοή, ἔτσι κι ὁ θάνατος φιλαργυροῦνται σ' ἐκείνους ποῦ τὰ κυνηγοῦν, χαρίζονται πλοῦσια ἢ γρήγορα σ' αὐτοὺς ποῦ τ' ἀποφεύγουν.

Χρόνια καὶ χρόνια ποῦ δὲν τὴ χαίροταν τῇ ζωῇ, ὁ γεροντάκος· μὰ ἐκείνη τοῦ προσφέρθηκε μακροτάτη. Τὸ θάνατο ὄχι μόνο τὸν εὐχίσθηκε ἀλλὰ τὸν πόθησε πολλὲς φορὲς· μὰ ἐκείνος ἀργοπόρησε συστηματικά. Καὶ πιά τὸ τέρας ποῦ εἶχε τόσο ξεμακρύνει γύριζε τώρα, πραγματικότητα ὀριστική, στὴ μέρα ἐκείνη τὴν σχεδὸν γιορτάσιμη, ὅπου τὴ χαίρετοσαν οἱ καμπάνες.

Γιὰ τὴ στερνὴ τὸν μέρα, ὁ γερο-Διαμαντῆς τὰ θέλησε ὅλα τακτικά, νοικοκυρίστικα. Φώναξε τὴ Μερσίνα:

— Πήγαινε, κόρη μου, νὰ πλυθεῖς, νὰ χτενιστεῖς, ν' ἀλλάξεις, κ' ἔλα κατόπι ἐδῶ, κοντά μου.

Ἡ Μερσίνα παραξενεύτηκε. Τόσα χρόνια στὴ δούλεψή του ποτὲ δὲν τῆς εἶχε δώσει τέτοια μὰ διαταγὴ. Τῆς μιλοῦσε συχνὰ γιὰ τὴν πάστρα τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ τὴν τάξη καὶ γιὰ κάτι τέτοια, μὰ ποτὲ δὲν τῆς εἶχε κάνει κουβέντα γιὰ τὸ πῶς ἦταν ἢ τί φοροῦσε ἀπάνω τῆς, κ' οὔτε—πολὺ περισσότερο—τῆς ζήτησε ποτὲ νὰ πάει κοντά του.

— Ὅρες εἶναι νὰ κολάστηκε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ γεράματα.

Σὺν ἀστραπὴ πέρασε ἡ ὑπόψια ἀπ' τὸ κεφάλι τῆς, ἀστραπὴ ποῦ φώτισε ἀπότομα παλιὲς θήμης, μπορεῖ κι ἀναμονὲς λησμονημένες. Τὸν εἶχε τελευταία κάπως ἄρρωστο, τότε στὴν πολυθρόνα καὶ τότε στὸ κρεβάτι, τὸν βοηθοῦσε σὲ κάθε του ἐπιθυμία μὰ, ὅπως κι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐκεῖ στὸ γύρο, δὲν εἶχε νοιώσει τὴν παρουσία τοῦ ἀστραφτεροῦ ἀγγέλου. Ἐπί καθὼς ἦταν ὥρα μεσημεριανή, ὥρα δουλειᾶς τοῦ οπιτιοῦ, παράβλεψε τὴ διαταγὴ, πῆγε μόνο κ' ἔβγαλε τὴν ποδιά τῆς, φόρεσε μὴ πρόχειρη ρόμπα καὶ ξαναπαρουσιάστηκε.

— Σοῦ εἶπα ν' ἀλλάξεις, Μερσίνα, νὰ πλυθεῖς καὶ νὰ ντυθεῖς, θέλω νὰ μεταλάβω.

— Νὰ ντυθῶ, μάριμ, νὰ πάω νὰ φρονάξω κανέναν παπᾶ.

Ὁ γερο-Διαμαντῆς ἀναπόλησε γιὰ μιὰ στιγμή τὸν παπᾶ-Φώτη, τὸν πνευματικὸ του, μὰ ὕστερα θυμήθηκε πῶς εἶχε πεθάνει· κατόπι πῆγε ὁ νοῦς του στοὺς ἄλλους, τοὺς γειτονικοὺς παπαδες, ποῦ ἦταν πολλοί, καὶ ἄγνωστοι, κ' ἐπαγγελματικοί.

— Ὅχι, ὄχι, Μερσίνα, δὲ χρειάζεται. Κάνε ὅ,τι σοῦ εἶπα, φέρε κ' ἓνα ποτήρι μὲ κρασί.

Ἡ γυναῖκα τὰ 'χασε καὶ χαμήλωσε τὰ μάτια ντροπιασμένη. Δὲν εἶχε κατεβεῖ ἀπ' τὸ εἰκονοστάσι του ὁ ἅγιος. Κ' ἐπειδὴ ἦταν γυναῖκα ἀπλή, ποῦ δὲν ἤξερε ἄλλους τρόπους ἀπ' τοὺς τρόπους τῆς γυναίκας, ἔτρεξε νὰ σαπουνιστεῖ δλόκληρη, ν' ἀλλάξει ρούχα μέσα κ' ἔξω, νὰ βάλει τὸ καλύτερο φουστάνι τῆς. Κοντολογίς ἐτοιμάστηκε γιὰ τὴ στιγμή τῆς ἱερότητας ἀπαράλλαχτα ὅπως θὰ ἐτοιμαζόταν καὶ γιὰ τὴ στιγμή τῆς ἁμαρτίας.

Ἐφερε τὸ ποτηράκι μὲ τὸ γλυκὸ κρασί καὶ τὰ σωθικά τῆς ἔτρεμαν σὰ νὰ πῆγαινε πρῶτὴ φορὰ σὲ μιὰ συνάντηση ἀγάπης. Ὁ γέρος ἀνασηκώθηκε στὸ μαξιλάρι του ὅσο μποροῦσε κ' ἔκανε τὸ σταυρὸ του μὲ κατάνυξι.

— Συγχώρα με, Μερσίνα, στ' ὄνομα ὄλου τοῦ κόσμου, στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Σταυροκοπήθηκε κ' ἐκείνη, κ' ἔπεσε στὰ γόνατα. Τρέχαν τὰ μάτια τῆς ποτᾶμι.

— Ἐσὺ νὰ μὲς σχωρέσεις, τσελεμπή μου, ὅλο τὸ ντυνὰ καὶ ἔξωρα τὴ δούλα σου τὴν ἁμαρτωλή.

Τοῦ ἔδωσε καὶ ἦπε τρεῖς φορὲς ἀπ' τὸ ποτήρι, κ' οἱ καμπάνες χτύπησαν ξανὰ γιορτάσιμα στὸ παλιὸ τέρας. Ὁ γεροντάκος μουροῦοισε πολὺ σιγά:

— Ἀκου, Μερσίνα, ὅταν θὰ με πάρουνε μὲ τὸ καλὸ, κόψε ἀπ' τὸ περιβόλι ὅσες γκαργνιέτες εἶναι ἀνοιχτὲς καὶ βάλ' τις δίπλα μου. Νὰ τις πιάσεις ἀνάλαφρα νὰ μὴ μαυρίσουν. Θέλω νὰ τοὺς τις πάω ἐκεῖ ἀπάνω· τις ἀγαποῦσανε πολὺ. Γι' αὐτὴ τὴν ὥρα τις ἀνάστηνα ἀπὸ τόσα χρόνια...

Σταύρωσε τὰ χέρια του πάνω στὸ λευκὸ σεντόνι κ' ἔκλεισε τὰ μάτια περιμένοντας.

Ἡ Μερσίνα ἔκλαιγε μ' ἀναφυλλητὰ καί, μὴ θέλοντας νὰ ταραξεῖ τὸν ἄρρωστο, πῆρε τὸ ποτηράκι μὲ τὸ κρασί νὰ τὸ ἀδειάσει στὸ ἀφρότο καστινόχωμα. Ἐκεῖ, στὸ περιβόλι, ἔνοιωσε τὸν ἀστραφτερὸ ἄγγελο νὰ πορεύεται κατὰ τὸ σπίτι, σέρνοντας μαζὶ του ὅλα τὰ ἀρώματα τῶν λουλουδιῶν, ποῦ ἔγερναν στὸ διάβα του ὑποτακτικά.

ΦΕΔΕΡΙΚΟ ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ

Τὰ πῶς πολλὰ ποιήματα τοῦ Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα μοιάζουν (ἢ καλύτερα εἶναι) λαϊκὰ ἰσπανικὰ τραγούδια. Δὲν ἀντιγράφουν τὸ λαϊκὸ στοιχεῖο, ἰδίως τῆς Ἀνδαλουσίας, τῆς πατρίδας του. Τὸ Ξαναπλάθουν, τὸ δημιουργοῦν. Κι' ἀπὸ τὴν Ξανάπλαση αὕτη βγαίνει μιά ποίηση μὲ ἀνάμικτα στοιχεῖα ἔντεχνης καὶ λαϊκῆς ποίησης, πὸς συγκρινεῖ τὸν Ἰσπανὸ καὶ τὸν καθένα πὸς εἶναι ἐπιδεχτικὸς λυρισμοῦ, ἄγνου καὶ πραγματικοῦ λυρισμοῦ. Στὸ στίχο του, μὲ τὰ λαϊκὰ στοιχεῖα, τίς συρρεαλιστικὲς πολλὲς φορὲς τάσεις (χωρὶς νάνα συρρεαλιστής, παρόλο πὸς δέχτηκε ἔντονα τὴν ἐπίδραση τοῦ συρρεαλισμοῦ ἔξαιτίας τῆς φιλίας του μὲ τὸν Νταλλί) ἡ μουσικὴ κατέχει ἓνα μεγάλο κομμάτι τῆς ἑξέχωρης ἐκείνης μαγείας. Εἶχε ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς μαζέψει ἰσπανικὰ λαϊκὰ τραγούδια καὶ τὰ δούλεψε' ἐξ ἄλλου, συχνὰ στὶς θεατρικὲς του παραστάσεις χρησιμοποίησε δικῆς του συνθέσεως συνοδευτικὴ μουσικὴ. Ἡ ψυχὴ του ἦταν ποτισμένη μὲ πολλὲς εἰκόνες, χρώματα, τοπίο (κάποτε δοκίμασε νὰ ζωγραφίσῃ). Ἔτσι ἡ ποίησή του εἶναι Ἰσπανία, μουσικὴ, λαϊκὸ στοιχεῖο, χρῶμα καὶ τοπίο. Κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα πολλὴ καρδιά, πάρα πολλὴ καρδιά.

Μὲ ξεχωριστὴ εὐχαρίστηση μάθαμε πὸς τὸ καθεστῶς τοῦ Φραάνκο ἔχει σιωπηρῶς ἐπιτρέψει τὴν νόμιμη πνευματικὴ ἐπάνοδο τοῦ κατὰ μυστηριώδη τρόπο σκοτωμένου στὸν Ἐμφύλιο Πόλεμο ποιητῆ. (Κοίταξε «Κυπριακοὶ Καιροὶ» ἀρ. 9, 1961). Εἶναι, λοιπόν, χρέος μας νὰ Ξαναφέρουμε στὴ μνήμη τοῦ τόπου μας τὸν μεγάλο αὐτὸ λυρικὸ τῆς Ἰσπανίας. Διαλέξαμε μερικὰ ἀπὸ τὰ πῶς γνήσια, λυρικά του κομματάκια, γὰ νὰ συμβάλουμε κι' ἐμεῖς ἐδῶ στὴν πνευματικὴ του ἐπάνοδο στὸ πάτριο χῶμα.

Οἱ μεταφράσεις ἔχουν γίνεαι ἀπὸ τὰ βιβλία "Libro de Poemas", "Poema del Cante Jondo" καὶ "Romancero Gitano", ἐκδ. Contemporanea, Buenos Aires. (γ' ἐκδ. 1957, δ' ἐκδ. 1957, ζ' ἐκδ. 1956). Μερικὰ ποιήματα τὰ βρήκα σὲ περιοδικὰ.

K. Χρ.

FEDERICO GARCIA LORCA

Ω, ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ Η ΣΚΙΑ

Ἦ! τῆς ψυχῆς μου ἡ σκιά
στῶν ἀλφαβήτων πάει τὴ δύση
πρὸς τῶν βιβλίων τὴν καταχνιά,
τὴν καταχνιά τῶν λόγων.

Ἦ! τῆς ψυχῆς μου ἡ σκιά!

Καὶ νάμε! στ' ὅπου σταματᾷ
— στὸ σύνορον — ἡ νοσταλγία
κι' ἡ στάλα τοῦ δακρύου μου ἀλλάζει
σὲ ἀλάβαστρο τοῦ πνεύματος.

(Ἦ! τῆς ψυχῆς μου ἡ σκιά!)

Τελειώνει τῆς δδύνης ἡ νιφάδα,
ἀλλὰ πὰ ἀφήνει τὴν ἀχτίδα
καὶ τὴν οὐσία παλιοῦ μεσημεριοῦ μου τῶν χειλιῶν
μεσημεριοῦ μου τῶν βλεμμάτων.

Ὁ σκοτεινὸς λαβύρινθος
καταχιασμένων ἀστεριῶν
συγχίζουν τ' ὄραμά μου.
Σχεδὸν τὸ ἐξαφανίζουν.

ὦ! τῆς ψυχῆς μου ἡ σκιά!

Καὶ μὰ ψευδαίσθησι μοῦ ἀρμέγει
τὰ βλέμματά μου.
Τὰ λόγια τῆς ἀγάπης βλέπω
ἐρείπια νὰ σωρεύονται σιγά-σιγά.

Ἀηδόνι μου! ἀηδόνι!
Ἀκόμα τραγουδᾷς;

ΚΑΙ ΤΣΤΕΡΑ

Οἱ λαβύρινθοι
πὸν ὁ καιρὸς πλάθει,
ἐξαφανίζονται.

(Μόνο μένει
ἡ ἐρημιά).

Ἡ καρδιά
βρῦση πόθου,
ἐξαφανίζεται.

(Μόνο μένει
ἡ ἐρημιά).

Ἡ ἀπάτη τῆς αὐγῆς
καὶ τὰ φιλιὰ,
ἐξαφανίζονται.

Μόνο μένει
ἡ ἐρημιά.
Ἐρημιά
κυματιστή.

Η ΛΟΛΑ

Κάτω ἀπ' τὶς πορτοκαλιές
πλένει τὶς βαμβακερὲς φασκιές.
Πράσινα ἔχει μάτια
καὶ φωνούλα βιολεττιά.

Ἄχ! ἀγάπη, ἀγάπη!
Κάτω ἀπ' τὶς πορτοκαλιές
μὲς τοὺς ἀνθισμούς.

Τὸ νερὸ τοῦ καναλιοῦ
πάει γεμάτον ἥλιο.
Στὴν ἐλίτσα ἐκεῖ
στρουῦθος τραγουδοῦσε.

Ἄχ! ἀγάπη, ἀγάπη!
Κάτω ἀπ' τὶς πορτοκαλιές
μὲς τοὺς ἀνθισμούς!

Κι' ὕστερα ὡς ξοδέψει
τὸ σαποῦνι ἡ Λόλα
θάρχουνταν οἱ ταυρομάχοι.

Ἄχ! ἀγάπη, ἀγάπη!
Κάτω ἀπ' τὶς πορτοκαλιές
μὲς τοὺς ἀνθισμούς!

ΤΟΠΙΟ

Ὁ κάμπος
 μὲ τὶς ἐλιές
 ἀνοίγει καὶ σφαλνάει
 σὰν τὸ ριπίδι.
 Κι' ἀπάνω ἀπ' τὸ ἐλιοτόπι
 εἶν' ἕνας οὐρανὸς βαθύς
 καὶ μιὰ σκοταδερὴ βροχὴ
 ψυχρῶν ἀστέρων.
 Τρέμει τὸ βουῖρλο καὶ τὸ ἡμίφως

στοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθη.
 Καὶ βοστρυχώνεται τὸ γκριζο ἀγέρι.
 Οἱ ἐλιές εἶν' φορτωμένες
 χίλιες φωνές.
 Κι' εἶν' ἕνα σμάρι
 αἰχμάλωτα πουλιά,
 πού τὶς μακρυνές οὐρές τους
 κουνᾶνε μὲς τὸν ἴσκιο.

ΜΑΛΑΓΚΕΝΙΑ

Ὁ θάνατος
 μὲς τὴν ταβέρνα
 μπαίνει καὶ βγαίνει.

Καὶ μαῦρα ἀλόγατα
 κι' ἄγριοι ἀνθρώποι
 περνᾶν μὲς τὰ βαθιὰ
 δρομάκια τῆς κιδάρας.

Κι' εἶναι μιὰ ἀρμύρα
 καὶ θηλυκὸ αἷμα
 στὸν πυρετώδη νάρδο
 τῆς παραλίας.

Ὁ θάνατος
 μπαίνει καὶ βγαίνει
 καὶ θγαίνει καὶ μπαίνει
 ὁ θάνατος
 τῆς ταβέρνας.

ΧΩΡΙΟ

Πάνω στ' ὄρος τὸ γυμνὸ
 καύκαλο.
 Καθαρὸ νερὸ
 κι' αἰωνόβια ἐλιόδεντρα.
 Στὰ δρομάκια
 ἄντρες στοὺς μαντύες,

καὶ στοὺς πύργους
 ἀνεμοδείχτες νὰ γυρνᾶν.
 Νὰ γυρνᾶν
 παντοτεινά.
 Ὡ χωριὸ χαμένο,
 στὴν Ἀνταλουσία τοῦ θρήνου!

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ

Ὡ! πόσο τοῦτο μοῦ στοιχίζει
 νὰ σὲ ποθῶ σὰν σὲ ποθῶ!

Γιὰ ἀγάπη σου ὁ ἀγέρας,
 ἡ καρδιά καὶ τὸ καπέλλο
 μὲ πονᾶνε.

Ὡ, ποιὸς γιὰ μένα θ' ἀγοράση
 τὴν κορδέλλα τούτη πού κρατῶ
 κι' αὐτὴ τὴ θλίψη νήματος λευκοῦ
 ἢ νὰ φτιάξη μαντηλάκια;

Ὡ! πόσο τοῦτο μοῦ στοιχίζει
 νὰ σὲ ποθῶ σὰν σὲ ποθῶ!

ΠΟΘΟΣ

Ἡ ζεστή καρδιά σου μόνο,
τίποτ' ἄλλο.

Ὁ παράδεισός μου κάμπος
δίχ' ἀηδόνι
δίχα λύρες
μ' ἓνα ποταμὸ ἔρμιο
καὶ μὰ βρυσούλα.

Δίχως τ' ἄγγιγμα τ' ἀγέρα
πὰ στίς φυλλωσιές,
μήτε τ' ἄστρο πὸν ποθεῖ
νᾶναι φύλλο.

Ἐνα φῶς πελώριο
π' ἄλλοτε ἦταν λαμπυρίδα
γι' ἄλλο φῶς,
σ' ἓνα χῶρο μὲ ματιές σπασμένες.

Ἐνα λαμπρὸ ξεκούρασμα
καὶ τὰ φιλιὰ μας ἔδωνά,
τῆς ἠχῶς ξεβάμματα μελωδικὰ
ν' ἀνοίγουν πέρα ἀλάργα.

Ἡ ζεστή καρδιά σου μόνο,
τίποτ' ἄλλο.

Η ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥ ΝΕΡΟΥ

Ἡ θάλασσα
γελάει ὡς πέρα-πέρα.
Ἄφρινα δόντια
χείλη οὐρασιά.

—ὦ! τί πουλάς στενάχωρο κορίτσι
μὲ τὰ στήθη στὸν ἀγέρα;

—Κύριε, πουλάω νερὸ
τῶν θαλασσῶν.

—Τί φέρνεις, μελαψέ,
σμιχτὸ μὲ τὸ αἷμα σου;

—Φέρνω κύριε, νερὸ
τῶν θαλασσῶν.

—Τὰ δάκρμά σου τοῦτα τ' ἀρμυρά,
μᾶνα, ἀπὸ ποῦ ἔρχονται;

—Κύριε, θρηνῶ νερὸ
τῶν θαλασσῶν.

—Καρδούλα, αὐτὴ ἡ πικράδα
ἢ σοβαρὴ ἀπὸ ποῦ γεννιέται;

—Πολὺ πικρὸ 'ναὶ τὸ νερὸ
τῶν θαλασσῶν!

Ἡ θάλασσα
γελάει ὡς πέρα-πέρα.
Ἄφρινα δόντια,
χείλη οὐρασιά.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ

Ἄν πεθάνω
τὸ μπαλκόνι ἄσε ἀνοιχτό.

Τρώγει πορτοκάλια τὸ παιδί.
(Τὸ κοιτάω ἀπ' τὸ μπαλκόνι μου).

Τὸ σιτάρι θερίζει ὁ θεριστής.
(Τὸν ἀκούω ἀπ' τὸ μπαλκόνι μου).

Ἄν πεθάνω
τὸ μπαλκόνι ἄσε ἀνοιχτό.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΤΔΙ ΤΗΣ ΞΕΡΗΣ ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΑΣ

Ξυλοκόπε.

Κόψε μου τὸν ἴσκιο.
Λύτρωσέ με ἀπ' τὴν τυράγνια
νάμαι δίχα ὀπώρα.

Γιατὶ γεννήθηκε καὶ γύρω μου καθρέφτες;
Μοῦ δίνει ἢ μέρα γύρους.
Κι' ἡ νύχτα μ' ἀντιγράφει
σ' ὄλα της τ' ἀστέρια.

Θέλω νὰ ζῶ χωρὶς νὰ βλέπομαι
Κι' οἱ μέρηγκες καὶ τὰ γεράκια
νὰ νειρεύομαι πὼς εἶν'
τὰ φύλλα μου καὶ τὰ πουλιά μου.

Ξυλοκόπε.

Κόψε μου τὸν ἴσκιο.
Λύτρωσέ με ἀπ' τὴν τυράγνια
νάμαι δίχα ὀπώρα.

Υ Π Ν Ο Σ

Στὴν κοῦα πηγὴ ἤσυχάζει πλατὶ ἡ καρδιά μου,
(Γέμισ' τη μετὰ τὰ νήματά σου
ἀράχνη λησμονιάς).

Καὶ τὸ νερὸ τῆς βρύσης τ' ἄσμα του τῆς λέει.
(Γέμισ' τη μετὰ τὰ νήματά σου
ἀράχνη λησμονιάς).

Τοὺς ἔρωτές της εἶπε ἡ ξύπνια μου καρδιά.
(Ἀράχνη τῆς σιωπῆς
τὸ μυστήριό σου πὰ πλέξε).

Τ' ἄκουσε τὸ νερὸ τῆς βρύσης σοβαρά.
(Ἀράχνη τῆς σιωπῆς
τὸ μυστήριό σου πὰ πλέξε).

Πέφτει ἡ καρδιά μου στὴ δροσάτη βρύση.
(Ἄσπρα χέρια, ἀλαργινά,
συγκροτᾶνε τὰ νερά).

Καὶ τὸ νερὸ τὴν πάει μ' ἓνα εὐθυμο σκοπό.
(Ἄσπρα χέρια, ἀλαργινά,
τίποτα δὲ μένει στὰ νερά).

ΤΟ ΒΩΒΟ ΠΑΙΔΙ

Γυρεύει τὴ φωνή του τὸ παιδί.
 (Τὴν ἔχει ὁ βασιλιάς τῶν τριζονιῶν).
 Σὲ μιὰ σταγόνα τοῦ νεροῦ
 γύρευε τὴ φωνή του τὸ παιδί.

Δὲν πεθυμῶ νὰ τῆς μιλήσω·
 μὲ αὐτὴ θὰ φτιάξω δαχτυλίδι
 ποὺ τὴ σιωπὴ μου θὰ κρατᾷ
 στὸ δαχτυλάκι τὸ μικρὸ του.

Σὲ μιὰ σταγόνα τοῦ νεροῦ
 γύρευε τὴ φωνή του τὸ παιδί.

(Ἡ αἰχμάλωτη φωνή, μακρὰ,
 μπῆκε στὸ ντύμα τριζονιοῦ).

ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ ΞΕΠΡΟΒΑΛΛΕΙ

Τὸ φεγγάρι ὡς βγαίνει
 χάνονται οἱ καμπάνες
 κι' ἄγνωστο προβαίνει
 πλήθος μονοπάτια.

Τὸ φεγγάρι ὡς βγαίνει
 θάλασσα ἀνεβαίνει
 καὶ τὴ γῆ σκεπάζει
 κι' ἡ καρδιά μας νοιώθει
 στ' ἄπειρο νησάκι.

Ἄνθρωπος δὲν τρώει
 πορτοκάλι ὡς εἶναι
 στρογγυλὸ φεγγάρι:
 Κάλλιο λαχανὰ
 παγωμένη ὀπώρα.

Τὸ φεγγάρι ὡς βγαίνει
 μ' ὅμοιες χίλιες δείξεις,
 νόμισμα ἀργυρὸ
 στὴν τσεπούλα κλαίει.

ΚΑΣΙΔΑ ΤΟΥ ΘΡΗΝΟΥ

Ἔχω κλείσει τὸ μπαλκόνι μου
 γιὰτὶ δὲ θέλω νὰ γροικῶ τὸν θρῆνο,
 κι' ὥστόσο πίσω ἀπὸ τοὺς γκριζοὺς τοίχους
 ἄλλο ἀπὸ θρῆνο δὲν ἀκοῦς.

Λίγοι 'ναι οἱ ἄγγελοι ποὺ τραγουδοῦν
 λίγοι 'ναι οἱ σκύλλοι π' ἀλυχοῦν
 κι' εἶναι βιολιὰ χιλιάδες μὲς τὴ φύχτα μου.

Κι' ὅμως ὁ θρῆνος εἶν' πελώριος σκύλλος,
 ὁ θρῆνος εἶν' πελώριος ἄγγελος,
 ὁ θρῆνος εἶν' βιολιὶ πελώριο,
 τὰ δάκρυα φιμώνουν τὸν ἀγέρα,
 κι' ἄλλο ἀπὸ θρῆνο δὲν ἀκοῦς.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΚΑΒΑΛΛΑΡΗ

Κόρδοβα!
 'Αλαργινή και μόνη!

Μαῦρο φαρί, φεγγάρι μέγα
 κι' ἑλιές στη σέλλα.
 Μ' ὄλο πού ξέρω ἐγὼ τις στρατές
 στην Κόρδοβα ποτέ μου δὲ θά φτάσω.

Μὲς τὸν κάμπο, μὲς τὸν ἄνεμο
 μαῦρο φαρί, φεγγάρι ἐρυθρό.
 Σ' ἐμὲ κοιτάζει ὁ θάνατος
 ἀπ' τὰ πυργιά τῆς Κόρδοβας.

Πόσο μακρὺς ὁ δρόμος, πόσο!
 Καὶ πόσο ἀντρεῖο τὸ φαρί μου!
 Ὁ θάνατος μὲ καρτερᾷ
 προτοῦ τὴν Κόρδοβα ζυγώσω!

Κόρδοβα.
 'Αλαργινή και μόνη.

ΚΑΣΙΔΑ ΤΟΥ ΡΟΔΟΥ

Τὸ ρόδο
 δὲν κοιτοῦσε τὴν αὐγή:
 σχεδὸν αἰώνιο μὲς τὸν κλάδο του
 ἄλλο κοιτοῦσε κάτι.

Τὸ ρόδο
 μῆτε τὴ σκιά, μῆτε τὴ γνώση
 κοιτοῦσε: κρέας τριγύρω κι' ὄνειρο
 ἄλλο κοιτοῦσε κάτι.

Τὸ ρόδο
 τὸ ρόδο δὲν κοιτοῦσε.
 Δίχα αἴσθημα στὸν οὐρανὸ
 ἄλλο κοιτοῦσε κάτι.

ΚΑΘΕ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Κάθε τραγουδί
 εἶν' τῆς ἀγάπης
 ἢ ἡρεμία.

Καὶ κάθε ἀστέρι
 εἶν' τοῦ καιροῦ
 ἢ ἡρεμία.
 Κόμπος
 καιροῦ.

Καὶ κάθε στεναγμὸς
 εἶν' τῆς φωνῆς
 ἢ ἡρεμία.

ΓΚΑΘΕΛΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ

Ποθῶ νὰ μείνη τὸ νερό, χωρὶς ροή,
ποθῶ νὰ μείνη ὁ ἄνεμος χωρὶς κοιλάδες.

Ποθῶ νὰ μείνη ἡ νύχτα δίχως μάτια,
νὰ μείνη κι' ἡ καρδιά μου δίχως τὸ ἡλιοτρόπι·

Τὰ βόδια νὰ μιλᾶν μὲ τὰ μεγάλα φύλλα
καὶ τὸ σκουλήκι νὰ πεθαίνει ἀπὸ τὸν ἴσκιο·

Ποθῶ νὰ λάμπουνε τὰ δόντια τοῦ κρανίου,
τὰ κίτρινα νὰ πλημμυρίζουν τὸ μετᾶξι.

Μπορῶ νὰ δῶ τὴ μάχη πληγωμένης νύχτας,
ποῦ πολεμᾷε νὸ κλώση πιά τὸ μεσημέρι.

Ἄντέχω δύση τοῦ ἡλίου μὲ φαρμάκι πράσινο
κι' ἀψίδες τσακκισμένες σπου λυώνει ὁ χρόνος.

Τὴν καθαρή γυμνότητα δὲ τὴ φωτίζεις
σὰ μαῦρος κάχτος ἀνοιγμένος μὲς τὰ βοῦρλα.

Ἄσε με μὲς τῶν μαύρων πλανητῶν τὴν ἀγωνία,
μὰ μὴ μοῦ δείξης τὴ δροσάτη σου τὴ μέση.

Η ΡΟΜΑΝΤΣΑ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ, ΣΕΛΗΝΗΣ

Στὸ σιδεράδικο ἡ σελήνη
μὲ ντύμα φουντωτὸ πιά φτάνει.

Τ' ὠραῖο παιδί κοιτᾷ, κοιτάει.

Τ' ὠραῖο παιδάκι τὴν κοιτάει.

Καὶ στὸν ἀνήσυχον ἀγέρα
τὰ μπράτσα της κουνᾷ ἡ σελήνη
καὶ τ' ὀδηγᾷ, ὀλισθηρῆ
καὶ καθαρῆ στὰ στήθια της
ποῦναι ἀπὸ τενεκὲ σκληρό.

—Κύλα, σελήνη, πιά, σελήνη.

Ἄν θάρθουν οἱ τσιγγάνοι τότε

θὰ κάμουν ἀπὸ τὴν καρδιά σου

γιορτάνια κι' ἄσπρα δαχτυλίδια.

—Παιδάκι μου ἄσε νὰ χορέψω

Κι' ὅταν θάρθουνε πιά οἱ τσιγγάνοι

ἀπὰ στ' ἀμώνι θὰ σὲ βροῦνε

μὲ τὰ ματάκια σου κλειστά.

—Κύλα, σελήνη, πιά, σελήνη,

τ' ἄλογά τους, δίπλα ἀκούω.

—Παιδάκι μου, μὴ θηματίζεις

στὴν ἀλευρένια μου ἀσπράδα.

Ζύγωσε πιά κι' ὁ καβαλλάρης
χτυπῶντας τὸ ταμποῦρο κάμπου.

Στὸ σιδεράδικο κρατάει

κλειστὰ τὰ μάτια τὸ παιδάκι.

✽

Καὶ φτάνουνε ἀπ' τὸν ἐλαιώνα,
ἔνειρο μπροῦντζος, οἱ τσιγγάνοι.

Μὲ ψηλωμένα τὰ κεφάλια

καὶ μισοσφαλιστὰ τὰ μάτια.

Πῶς τραγουδάει κι' ἡ κουκουβάγια,
πῶς τραγουδάει στὸ δέντρο ἀπάνω!

Στὸν οὐρανὸ ἡ σελήνη πάει

μ' ἕνα παιδάκι μὲς τὸ χέρι.

Στὸ σιδεράδικο θρηνηᾶνε,

ἐνῶ φωνάζουν, οἱ τσιγγάνοι.

Κοιτάει τ' ἀγέρι, τοὺς κοιτάει.

Τ' ἀγέρι στέκει καὶ κοιτάει.

ΣΤΑΤΡΟΣ

Ὁ σταυρὸς
(Τελικὴ στιγμή
τοῦ ταξειδιοῦ).

Κοιτᾶς μὲς τὸ κανάλι
(“Υποπτες στιγμές).

Η ΨΥΧΗ ΑΠΟΤΣΙΑΖΕΙ

(Ἀπὸ τὸν «Θρῆνο γιὰ τὸν Ignacio Sanchez Mejias).

Μήτε ἡ συκιά καὶ μήτε ὁ ταῦρος, μήτε
τ' ἄλογα κι' οὔτε τὰ μεργήγνια τοῦ σπιτιοῦ σου
σὲ ξέφρουν. Μήτε τὸ παιδί καὶ μήτε
τ' ἀπόγεμα, τί πέθανες γιὰ πάντα.

Μήτε κι' ἡ ράχη λιθαριοῦ καὶ μήτε
τ' ὀλόμαυρο σατὲν ὅπου τριβόσουν.
Δὲ σὲ γνωρίζει μήτε ἡ σιωπηλὴ σου
ἢ θύμηση, τί πέθανες γιὰ πάντα.

Θᾶρθαι μὲ κέρατος ἀχούς τὸ χινοπῶρι,
τσαμπιὰ ὀμιχλώδη, λόφους μαζεμένους
κι' ὅμως κανεὶς στὰ μάτια θὰ ζητήση
γιὰ νὰ σὲ δῆ, τί πέθανες γιὰ πάντα.

Γιατ' ἔχεις πάντα πὰ πεθάνει ὡς ὅλοι
τῆς Γῆς ἐτούτης οἱ νεκροί, σὰν ὅλοι οἱ
νεκροὶ ποὺ ξεχαστήκανε γιὰ πάντα
σὲ μιὰ συνάθροιση ὀργισμένων σκύλλων.

Εἶσαι ἄγνωστος. Μὰ ἐγὼ θὰ τραγουδήσω
γιὰ τὴν κατατομὴ σου καὶ τὴ χάση,
τὴν ὄριμή σου ἀντίληψη, κι' ἐκείνη
τὴ δίψα σου γιὰ θάνατο, τὴ γεύση
τοῦ στόματός του, καὶ τὴ λύπη ποὺ ἦταν
μὲς τὴ γενναία σου, διάχυτη, εὐθυμία.

Πρὶ χρόνια ὑπῆρξεν, ἂν ὑπῆρξε, πλούσιος
σὲ περιπέτεια πλούσια ἀντάλουσιάνος.
Τὴ χάση του σὲ λέξεις ποὺ θρηνοῦσε
σᾶς τραγουδῶ κι' ἀναθυμᾶμαι μιὰ αὔρα,
μιὰ αὔρα θλιμμένη μέσα στὰ ἐλιοτόπια.

Μετ.: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ποιόν λίγα χρόνια έτυχε να παραστώ σέ μιιά δημόσια συζήτηση σχετικά μέ τό σύγχρονο μυθιστόρημα στήν αίθουσα τής ΧΕΝ στίς Αθήνες. Πήρανε μέρος πολλοί άνθρωποι τών γραμμάτων, όπως ό Βενέζης, ό Πέτρος Χάρης, ό Στέλιος Ξεφλούδας, ό Ρόδης Ρούφος, ό Παναγιωτόπουλος, ό 'Απόστολος Σαχίνης και άλλοι. 'Η γνώμη πού τελικά έπεκράτησε, θυμούμαι, ήταν ότι τό σύγχρονο μυθιστόρημα βρίσκεται σέ παρακμή και παρουσιάστηκαν γιά νά ενισχύσουν αυτή τήν άποψη μερικές στατιστικές. Τό μέτρο τής άκμής τού μυθιστορηματος ζητήθηκε από όλους τούς όμιλητές στόν 19ον αιώνα και έγινε επανειλημμένα λόγος γιά τόν Ντοστογιέβσκη, τόν Τολστόη, τόν Μπαλζάκ και τόν Ντίκενς.

Αυτά τά τέσσερα θεμελιώδη όνόματα ήταν, πιστεύω, ό κύριος λόγος πού έκαμε νά υπερισχύη ή γνώμη περί παρακμής τού μυθιστορηματος. Οί συζητητές πού προωθήσανε τήν ιδέα τής παρακμής φτάσανε στήν άποψη αυτή όταν άποτύχανε νά εύρουν μυθιστοριογράφους στόν 20ον αιώνα πού νά μπορούν, κατά τή γνώμη τους, νά συγκριθοϋν μέ τούς τέσσερες μεγάλους τού 19ου αιώνος. (Γιά μείωση τού ενδιαφέροντος τού κοινού δέ μπορεί νά γίνη σοβαρός λόγος' ούδέποτε εις τό παρελθόν είχαμε τόσα best-seller, τόσα μυθιστορήματα πού νά πωλοϋνται σέ εκατομύρια αντίτυπα). Θά μπορούσε κανείς νά προσθήσει και μερικά άλλα όνόματα κοντά σ' αυτά πού αναφερθήκαν ήδη, κορυφαίων μυθιστοριογράφων τού 19ου αιώνος! 'Όνόματα σάν τού Σταντάλ, τού Φλωμπέρ, τού Τουργκένιεφ, τού Γκόγκολ και τού Θάκερσαι, πού θά μπορούν νά θεωρηθοϋν άνυπέρβλητα στόν τομέα τής μυθιστοριογραφίας.

Αυτή ή άποψη, ότι οί μυθιστοριογράφοι τού αιώνος μας δέ μπορούν νά φτάσουν τούς συναδέλφους των τού 19ου αιώνος, άν είναι σωστή, άποδεικνύει όχι τήν παρακμή τού μυθιστορηματος, αλλά τήν παρακμή τών μυθιστοριογράφων. Παρήκμασε μήπως ή μουσική ή ή ζωγραφική, έπειδή δέν υπάρχει, άν δέν υπάρχει, στόν αιώνα μας ένας Μπάχ ή ένας Ραφαήλ; Οί έννοιες είναι βέβαια άλληνένδετες και είναι δίσκολο νά ξεχωρίη κανείς τούς δημιουργούς από τά δημιουργήματα, αλλά άν μετά λίγα χρόνια έμφανιστή μιιά κορυφή στη μου-

σική ή στό μυθιστόρημα θά μιλήσουμε γιά άκμή ή και αναγέννηση ακόμα τού είδους τής μουσικής, τού είδους τού μυθιστορηματος; Μπορούμε νά πούμε λόγου χάριν πώς ή ρητορική τέχνη σάν είδος θάρτηκε μέ τούς κλασσικούς χρόνους ή πώς ή έπική ποίηση σάν είδος δέν περνά καλές μέρες. 'Όμως δέν είναι δυνατό νά μιλήσουμε γιά παρακμή τού μυθιστορηματος.

Δέν υπάρχει άμφιβολία πώς μερικά από τά όνόματα πού αναφερθήκανε προηγούμενος άνήκουν σέ μυθιστοριογράφους πού είναι άξεπέραστοι ως τώρα, αλλά άν έρευνήσουμε πίσω από τήν εξαιρετη αυτή διτρίνα τού 19ου αιώνος θά βροϋμε στό μαγαζι λίγα είδη πού νά τί δικαιώνουν' στό βάθος τριμμένα όνόματα, κοινά προϊόντα, ρομαντικά κουφιολογήματα, άψυχες, χωρίς ενδιαφέρον, σελίδες. Στόν αιώνα μας δέ συμβαίνει τό ίδιο. Πολλά σοβαρά όνόματα συμβάλλουν στήν πεζογραφία κάθε χώρας, τόσα πού νά άπορη κανείς γιατί γίνεται λόγος γιά παρακμή. Μερικοί μυθιστοριογράφοι είναι πρώτης γραμμής και μπορούν νά συγκριθοϋν χωρίς φόβο μέ τούς κλασσικούς τού είδους. 'Εδω μπορεί νά αναφερθοϋν λογοτέχνες σάν τόν Τόμας Μάν, τόν Μαρκσέλ Προύστ, τόν Κνουτ Χάμσουν. Πλήθος άλλων σέ κάθε χώρα εργάζονται και έχουν λαμπρά άποτελέσματα. Σημειώνω μερικά όνόματα: Οί 'Αμερικανοί Γουίλλιαμ Φώκνερ και Σίντλαϊρ Λιούις, οί 'Αγγλοι Τζόν Γκάλσγουόρθυ, Βιρτζίνια Γούλφ, Γκρόαχαμ Γκρήν, οί Γάλλοι 'Αντρέ Ζίντ, 'Αλμπέρ Καμύ, Ζ. Π. Σάρτρ, ό Ρ. Ρολλάν, ό 'Ανρ ντε Μοντεγλάν, ό Φρ. Μωριάκ, ό 'Ιρλανδός Τζ. Τζούς, ό Τσέχος Φρ. Κάφκα. Δίπλα στά μεγάλα μυθιστορήματα τού 19ου αιώνος, κοντά στό «Πόλεμος και Ειρήνη», στούς «'Αδελφούς Κασαμάροφ», στό «Κόκκινο και τό Μαύρο» και «Τά χαρτιά τού Πίγκουιν» μπορούν νά τοποθετηθοϋν τά «Ζητώντας τό χαμένο καιρό», «Τό Μαγικό Βουνό» και οί «Μπούντεμπρουκς», ό «'Οδυσσέας», και τό «Ζάν Κριστόφ», ή «Εϋλογία τής Γής», ή «Σύγχρονη Κωμωδία» και οί «Κιβδηλοποιοί».

'Αφήνοντας κατά μέρος τις συγκρίσεις αντιμετωπίζουμε μερικά βασικά προβλήματα σχετικά μέ τό σύγχρονο μυθιστόρημα. 'Εχει ξεελιχθή; Κι άν έ-

χει ἐξελιχθῆ, ἢ ἐξέλιξή του πού ὀφείλεται καί εἶναι δυνατόν νά καθορισθῆ ἂν εἶναι ἐξέλιξη μορφῆς ἢ περιεχομένου; Καί ποιῆς εἶναι οἱ τάσεις τοῦ ἐντελῶς σημερινοῦ μυθιστορήματος;

Στό πρώτο ἐρώτημα δέ νομίζω νά χωρήῃ ἀμφιβολία. Τό μυθιστόρημα ἔχει διανύσει πολὺν δρόμον ἀπὸ τὸν 19ον αἰῶνα. Μαζὶ μὲ ὅλες τῆς ἄλλες μορφῆς καὶ ἐκδηλώσεις τῆς τέχνης μεταβλήθηκε καὶ στὰ ἐκφραστικά μέσα καὶ στὸν τρόπο πού ἀντιμετωπίζονται τὰ θέματα. Ἡ μεταβολὴ αὕτη δέ μπορεῖ νά ξεχωρισθῆ ἀπὸ τὴ γενικώτερη ἀλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου, πού σήμερα προβληματίζεται καὶ ἀγωνιᾷ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχῇ. Οἱ αἰτίες πρέπει νά ζητηθοῦν στοὺς πολέμους καὶ στὴν διάσπαση τῆς προσωπικότητος, πού ἀποτυχαίνει σήμερα νά σχηματισθῆ σὲ κύκλον.

Ἄν ὅλες γενικὰ οἱ ἐπιστῆμες κ' ἢ ἐκκλησιαστικὴ πρόοδος τῶν ἐκτεταμένων τῆ λογοτεχνία τοῦ 20οῦ αἰῶνος μπορούμε νά προσδιορίσουμε εἰδικώτερα πῶς ἡ ψυχολογία τοῦ βάρους ἦταν ἢ πὸ οὐσιαστικὴ καὶ ἐκτεταμένη ἐπίδραση στὴ Λογοτεχνία τοῦ αἰῶνος μας. Καμιά τέχνη δὲν ἔμεινε ἀδιόφορη, στὴν πραγματικότητα δὲ μπόρεσε νά ἀδιαφορήσῃ, στὸ ὑποχθόνιο κύμα πού πλημμύρισε τὴν ἀνθρωπότητα τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνος μας. Κι αὐτοὶ πού ἔβλεπαν μὲ σκεπτικισμό τὴ νέα θεωρία ἢ καὶ μὲ περιφρόνηση ἐπιηρεάσθησαν ὑποσυνειδήτως (ἰδού ὁ ὅρος ἐμφανίζεται φωνικὰ πιά). Ἄπ' ὅλες ὅμως τὶς τέχνες, ἢ τέχνη τοῦ Λόγου ἀναστατώθηκε ριζικὰ ἀπὸ τὴ ψυχανάλυση. Νέες προοπτικῆς, ἀπίθανες γωνίες, φωτοσκιάσεις, ἀνακατατάξεις ἀξιών, μορφῶν, προσωπικοτήτων, ἡρώων ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς ψυχανάλυσεως. Ὁ λογολόγιος δὲ θέλει ἢ δὲ μπορεῖ πιά νά διηγηθῆ μὲ ἀπλότητα, νά παραμείνῃ στὴν ἐπιφάνεια τῶν γεγονότων, νά διατηρηθῆ σὲ ἐπίπεδη ἀφήγηση. Αἰσθάνεται ὑποχρεωμένος νὲ ἐρευνήσῃ τὰ βαθύτερα αἷτια τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου, νά ψάξῃ στὰ παιδικὰ του χρόνια, νά βυθοσκοπήσῃ τὰ ὄνειρα, νά βασανίσῃ καὶ τὶς πὸ ἀθῶες σχέσεις τῶν τύπων του. Οἱ ἥρωες παύουν νά εἶναι ἡρώες, γίνονται ἀσθενεῖς καὶ τοποθετοῦνται στὸ χειρουργικὸ τραπέζι γιὰ ἀνατομικὰ τῆς ψυχῆς, γιὰ διάλυση τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχογραφία δὲν εἶναι βέβαια ἀνακάλυψη τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἀλλὰ ἢ ἀδίστακτη αὕτη σπλαχνομαντεία εἶναι φανόμενον τοῦ δικοῦ μας αἰῶνος.

Ἔδω πρέπει νά τοποθετηθῆ ὁ ἐρωτισμός, τὸ «σέξ», καὶ ἢ ἐκμετάλλευσή του, πού γίνεται κανονικὰ βασικὸ θέμα τῶν μυθιστορημάτων τῶν συγχρόνων συγγραφέων. Οἱ μυθιστοριογράφοι γενικὰ τοῦ 19ου αἰῶνος ἀντιμετώπιζαν τὸν ἐρωτισμὸ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού οἱ σημερινοὶ ἀντιμετωπίζουν τὸν συναισθηματισμὸ, τὴν ἄκρατο ρωμαντισμὸ. Ὁ ρωμαντισμὸς σήμερα θεωρεῖται ἀμάρτημα σ' εἶνα πεζογράφημα καὶ ἀντιμετωπίζεται συνήθως μὲ εἰρωνία ἢ μὲ στάση πού σημαίνει: «Αὐτὸ εἶναι θέμα πού καλύπτεται νά τὸ ἀποφύγουμε, εἶναι διάθεση πού εἶναι ντροπὴ νά φανῆ στὶς σελίδες μας». Κι ὅμως πολλοὶ πεθυμοῦν νά τὸ μεταχειριστοῦν σὺν θέμα. Τὸν περασμένον αἰῶνα ἀντιμετώπιζαν τὸν ἐρωτισμὸ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τοῦ ἴσοιτου σὸκ καὶ ἐδίδοντο χωρὶς ἔλεγχον στὸ συναισθηματισμὸ. Σήμερα, γίνετα τὸ ἀντίθετο. Ἄπὸ τότε πού ὁ Φρόϋδ ἀπομόνωσε τὴν «καλλυψηστὴ λιβιδῶς», τὴν καμουφλαρισμένη ἐρωτικὴ ἐπιθυμία, οἱ πεζογράφοι προσπαθοῦν νά δικαιοῦσιν καλλιτεχνικὰ τὴ μεταφορὰ ἐνὸς ψυχοσωματικοῦ φαινομένου ἀπὸ τὰ ἱατρικὰ δελτία στὶς σελίδες τῶν μυθιστορημάτων. Δὲ διστάζουν νά ἀνασκηώσουν τὰ κλινοσκεπάσματα γιὰ νά παρατηρήσιν συμπτώματα πού θεωροῦν ὑποβοηθητικά στὴν προσπόθεα γιὰ καλύτερη γνωριμὰ μὲ τοὺς τύπους τῶν ἔργων τους. Τὸ Μανιαβελικὸ «ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα» γίνεται πεποθήση καὶ σύνθημα τοῦ μυθιστοριογράφου. Σκοπὸς ἢ ἀπόλυτη γνωριμὰ μὲ τὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοὺς παράγοντες πού ἐπιδρῶν κινήτικα σ' αὐτῆ.

Γιὰ νά ἐξυπηρετηθῆ αὐτὸς ὁ σκοπὸς χρησιμοποιεῖται κατὰ κόρον ἢ τεχνικὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου, τοῦ ἡμερολογίου καὶ τῆς ἀφηγήσεως σὲ πρῶτο πρόσωπο. Καὶ οἱ τρεῖς μέθοδοι διευκολύνουν τὸ λογοτεχνικὸ καὶ τοῦ ἐπιτρέπουν νά διεισδύσῃ στὸν ἐσωτερικὸ κόσμον τοῦ ἀνθρώπου ἄμεσα καὶ κατ' εὐθείαν. Ἡ τεχνικὴ δὲν εἶναι νέα. Οἱ ἐξομολογήσεις ἢ αὐτοβιογραφίες πού μᾶς ἄφησαν παλαιότεροι πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ὅπως ὁ Ρουσσώ, ἢ τυχοδιώκτες ὅπως ὁ Καζανόβας, μπορεῖ νά θεωρηθοῦν πρότυπα συγχρόνου μυθιστορήματος ἀπὸ τὴν ἀποψη αὕτη. Τὸ ἡμερολόγιον πού κρατᾷ ὁ ἥρωας κὶ δῦπον σημεῖον ὅσα θέλει νά κρύψῃ ἀπὸ τὸν κόσμον ἢ νά κάμῃ τὸν κόσμον νά γνωρίσῃ, οἱ ἐπιστολὲς σὲ ὑπαρκτὰ ἢ ἀνύπαρκτα ἀγαπητὰ πρόσωπα πού ἀποκαλύπτουν τὶς ἀπόκρυφες σκέ-

ψεις ούτως ἢ ἄλλως (εἶτε δηλ. ὑπερβάλλοντας εἶτε ἀποκρύπτοντας εἶτε λέγοντας τὴν ἀλήθεια) ὑπάρχουν σὲ ἀρκετὰ μυθιστορήματα τοῦ περασμένου αἰῶνος. Ὅμως δὲν ἔγινε ποτὲ στὸ παραλλήλῳ ἡ ἐκμετάλλευση αὐτῶν τῶν στοιχείων στὸ βαθμὸ πὺ γίνεται σήμερα. Κι ὁ «πραγματικὸς ἑαυτὸς» βάθυνε, πῆρε τέτοιες διαστάσεις, θάλαγα τόσο μικρὸς διαστάσεις, πὺ δὲν εἶχε ποτέ. Ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου δὲν εἶναι μεμονωμένο φαινόμενο τῆς Φυσικῆς. Στὴ Ψυχολογία, στὴ Λογοτεχνία, γίνεται ἐπίσης διάσπαση τοῦ ἀτόμου, πολὺ περισσότερο διάλυση τοῦ ἀτόμου. Κι οἱ λογοτέχνες ἔχουν τὴν ὑπομονὴ νὰ ἐρευνοῦν τὰ μέρη χωρὶς νὰ ἀπαισιοδοξοῦν ἀπὸ τὸ κυνικὸ ἐρώτημα τοῦ ποιητοῦ:

«Ποῦ νὰ μαζεῦθῃς
τὰ χίλια κομματάκια
τοῦ κάθε ἀνθρώπου;»

Ἡ τεχνικὴ αὐτὴ τῆς ἀμέσου, ἐξ ὑποκειμένου, ἐπαφῆς μὲ τὴ ψυχὴ καὶ τὸ βυθὸ τῆς δὲν εἶναι ἡ μόνη πὺ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τοὺς σύγχρονους μυθιστοριογράφους. Χρησιμοποιοῦνται καὶ ἐκφραστικοὶ τρόποι πὺ εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετοι μὲ τὴν προηγούμενη τεχνικὴ, ἀλλὰ φτάνουν στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Οἱ μυθιστοριογράφοι πὺ ἀκολουθοῦν αὐτὴ τὴν τεχνικὴ ἀποφεύγουν συστηματικὰ νὰ ἀναφερθοῦν στὴ ψυχολογία τῶν ἡρώων τῶν, δὲν χρησιμοποιοῦν τὸν ἐσωτερικὸ μόνολογο, δὲν καταφεύγουν σὲ ἡμερολόγια οὔτε καὶ γράφουν σὲ πρώτο πρόσωπο. Ἀκολουθοῦν μὰ πολὺπλοκῃ, λεπτομερειακῃ διήγησῃ σὲ τρίτο πρόσωπο χρησιμοποιοῦντες ἄφθονο, ἀσήμαντο φαινομενικὰ, διάλογο, ἐπιμένοντας καὶ στὴν παραμικρὴ χειρονομία ἢ λέξῃ ἢ ἐνέργεια. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δίνουν ὅλα τὰ στοιχεῖα πὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν διαλεύκανση τοῦ χαρακτήρος. Ἡ τεχνικὴ αὐτὴ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν τεχνικὴ τοῦ ἀστυνομικοῦ διβλίου ὁ ἀναγνώστης καλεῖται νὰ συμμετάσχει ἐνεργητικὰ ἀντὶ νὰ προσπαθῇ νὰ μαντεύσῃ τὸν ἔνοχο, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐργασθῇ τὶς ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις, σχῆμα καὶ προσεκτικὰ διαλεγμένες σάν χαρακτηριστικὲς τοῦ τύπου, συλλαμβάνοντας τὴ ψυχὴ πὺ κινεῖται ὡσπθεν. Ἄν πρέπει νὰ καθορίσουμε σχολή, ὅσον πολὺ ρευστὸ στὴν Τέχνη, θὰ ποῦμε ὅτι τὴν τελευταία τεχνικὴ χρησιμοποιεῖ ἡ Ἀμερικανικὴ σχολή, ἐνῶ τὴν πρώτη ἢ Γαλλικὴ. Αὐτὸ δὲ σημαίνει πὺς Ἀμερικανοὶ λογοτέχνες δὲν ἀκολουθοῦν

τὴν Γαλλικὴν, γενικότερα Εὐρωπαϊκὴν, σχολὴν ἢ ἀντιστρόφως. Ὁ Ροζέ Βαγιάν βραβευμένος γιὰ τὸ «Νόμο» μὲ τὸ βραβεῖο Γκογκουὸ θμιζέει στὸ γράφημὸ του τὸ κοφτὸ, τραχὺ, ἀντικειμενικὸ γράφημα τοῦ Χέιμγκαουαί, τοῦ κατ' ἐξοχίην εἰσηγητοῦ αὐτῆς τῆς τεχνικῆς, πὺ ἔφερε σὲ τελειότητα στὸ «Ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ξανά» καὶ ὡδήγησε σὲ φρικτὴ παραῶδια στὸ «Κατὰ μήκος τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνάμεσα στὰ δέντρα». Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ πὺ σημαντικὸς ἀπὸ τοὺς σύγχρονους Ἀμερικανοὺς συγγραφεῖς, ὁ Γουίλλιαμ Φώκνερ, ἀκολουθεῖ συχνὰ διαιδωδες, ὑποκειμενικὸ ὕφος γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ ἄντρον τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς στὰ σκοτεινὰ ἔργα του, πὺ ἀντικατοπτρίζουν τὸ σκοτάδι πὺ βασίλευει στὸν Ἀμερικάνικο νότο.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τεχνικὴν, πάντοτε ὑπάρχει βέβαια ἡ μέση λύση καὶ δὲν εἶναι λίγο ἐκείνοι οἱ συγγραφεῖς πὺ χρησιμοποιοῦν κραιπτὸ εἶδος ἀλλὰ νόμιμο», τὴν ἀντικειμενικὴν διήγησῃ μὲ τὴν ὑποκειμενικὴν προσφορὰ. Πιὸ πολὺ ὅμως ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν μεμονωμένες προσπάθειες ἀνεύσεως τοῦ μυθιστορήματος. Στὸν αἰῶνα μας ἔνα μυθιστορημα συχνὰ ἔχει τεράστια σημασία στὴν ἐξέλιξη τοῦ εἶδους καὶ, πραγματικὰ, μερικὰ ἔχουν μείνει σταθμὸς στὴν ἱστορία τῆς μυθιστοριογραφίας. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρουμε ἐδῶ τὸν «Ὀδυσσεά» τοῦ Τζάιμς Τζόις, τοὺς «Κιβδηλοποιούς» τοῦ Ἀντρέ Ζίντ, τὸ «Ἀναζητώντας» τὸ χαμένο καιρὸ» τοῦ Μαρσέλ Προυίτς, τὸ «Κάστρο» τοῦ Κάφα καὶ τὶς «δοκιμὲς τῆς Βιρτζίνια Γούλφ».

Ὁ «Ὀδυσσεάς», ἑκατοντάδες σελίδες κείμενο, ἀναφέρεται σ' ἔνα εἰκοσιετρώρο, τὶς 16 Ἰουνίου τοῦ 1904, στὴ ζωὴ τοῦ Στεφάνου Δαίδαλου καὶ τοῦ Μπλοῦμ στὸ περιβάλλον τοῦ Δουβλίνου πὺ δίνεται μὲ ἐντελῶς λεπτομερειακὸ τρόπο καὶ ἀκολουθεῖ τ' ἀχνάρια τῆς Ὀμηρικῆς Ὀδύσειας. ὁ Μπλοῦμ περνᾷ ἀπ' ὅλα τὰ ἐπεισόδια τοῦ Ὀδυσσεά, ἐνῶ ὁ Στέφανος στὴν ἀρχὴ φαίνεται ν' ἀναζητᾷ τὸν πατέρα του, σάν τὸν μυθικὸ Τηλέμαχο. Ἐπαναστατικὴ γλῶσσα καὶ ριζοσπαστικὸ ὕφος χρησιμοποιοῦνται στὴν πολὺπλοκῃ διήγησῃ τοῦ Τζόις μὲ σκοπὸ τὴν ἀποκάλυψη τῶν συνειδησεῶν τῶν ἡρώων τοῦ μυθιστορήματος. Οἱ «Κιβδηλοποιοὶ» εἶναι ἐπίσης μὰ ἐπαναστασῃ στὴν τεχνικὴ τοῦ μυθιστορήματος. Κύριο πρόσωπο τοῦ ἔργου, πὺ ἐκτυλίσσεται σὲ παράλληλῃ διήγησῃ τῆς

δράσεως πολλῶν προσώπων, ὁ συγγραφέας, πού γράφει τὸ μυθιστόρημα, παρατηρεῖ κριτικά τὰ γεγονότα, συνθέτει τὰ κεφάλαια, ἀναλύει τὶς ἀντιδράσεις καὶ διηγεῖται, ἐνῶ παράλληλα κρατεῖ ἡμερολόγιο, ὅπου σημειώνει τὶς σκέψεις του πάνω στὰ γεγονότα καὶ τὸν τρόπο πού ξετυλίγεται τὸ μυθιστόρημα πού γράφει καὶ ταυτόχρονα ξη. Τὰ δυὸ αὐτὰ μυθιστορήματα εἶναι *sui generis* καὶ κανεὶς δὲν ἐπιχείρησε, οὔτε καὶ ἦταν δυνατὸ ἄλλωστε, νὰ μιμηθῇ τὴ μοναδικὴ τεχνικὴ των. Μὲ τὴν παρουσία τους μόνον ἐπρέεσαν καθύψατα καὶ οὐσιαστικῶς τὴν πεζογραφία τῶν τελευταίων τριάντα χρόνων. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ λεχθῇ καὶ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Κάφκα καὶ τοῦ Προύστ. Ὁ πρῶτος μετ' ἑνὸς κυρίως ἔργου του, τὴ «Δίκη» καὶ τὸ «Κάστρο», φέρνει στὴν Εὐρωπαϊκὴ λογοτεχνία ἕνα «νέο ρίγος», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Οὐγκώ γιὰ τὸν Μπωντλαίρ, σκοτεινὲς ἀλληγοριεὶς χωρὶς πλοκὴ, ἕνα ἐφιαλτικὸ ὄνειρικὸ κόσμον πού συνεπαίρνει τὴν Εὐρώπην. Ὁ δεῦτερος ἀναλαμβάνει τὴν πιδ φιλόδοξο ἴσως προσπάθεια μετ' ἑνὸς τερασίου σὲ 13 τόμους ἔργου του «Ἀναζητώντας τὸ χαμένο καιρὸ» ὅπου ὁ χρόνος γίνεται σχετικὴ διάσταση, τὸ κρεῦσμα συνειδήσεως ὁ κύριος μοχλὸς τοῦ ἔργου, ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυση καὶ ἔρευνα τόσο λεπτή, ὥστε μόνον ἄτομα μετ' ὑπερναίσθητες κεραιεὶς νὰ μποροῦν νὰ παρακολουθήσουν τὶς κινήσεις τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων τοῦ Προύστ. Ὅσο γιὰ τὴν Βιοτζίνα Γούλφ, περιφρονεῖ καὶ αὐτὴ μετ' ἐπὶ σειράς τῆς τῆς πλοκῆς, ἀποδοκιμάζει τὰ σύγχρονά τῆς μυθιστορήματα καὶ γράφει μετ' ἡν ἰδιότυπη τεχνικὴ τῆς τὰ παράξενα, γοητευτικὰ «ποιητικὰ» μυθιστορηματὰ τῆς...

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ συνεχίζοντας τὴ διήγηση σὲ κλασσικὸ στυλ, ἀκολουθώντας τὴν παράδοση τοῦ 19ου αἰῶνα ὁ Ρ. Ρόλλαντ δίνει τὴ «Μαγεμένη Ψυχὴ» καὶ τὸ πολὺ πιδ σημαντικό «Ζὰν Κριστόφ», ὁ Γκάλογουόρθ τὸ «Θρύλος τῶν Φόρσαϊτ» καὶ τὸ «Σύγχρονη κομωδία», ἐνῶ ὁ Τόμης Μάν, κορυφαία μορφή στὴν πεζογραφία δίνει ἀριστουργήματα σὰν τὸ «Μπουντεμπρουνκ» καὶ τὸ «Μαγικὸ βουνό».

Ἄλλὰ ἡ ἀνανέωση περιορίστηκε μόνον στὴ τεχνικὴ; Ἡ στὸν τρόπο πού ἀντιμετωπίζονται τὰ θέματα; Τὸ θέμα τὸ ἴδιο; Τὸ περιεχόμενον; Ἡ διάθεση; Ὁ αἰῶνας μας εἶναι ὁ κατ' ἔξοχον αἰῶνας τοῦ προβληματισμοῦ καὶ τῆς ἀγω-

νίας. Οἱ ἄνθρωποι στὴν ἐποχὴ μας ἀντιμετωπίζουν τὴ ζωὴ μετ' ὀκνητικὸν καὶ αἰσθάνοντα τὴν ἀγωνία τῆς ὑπάρξεως ὅσο ποτὲ ἄλλοτε. Ἡ ἀγωνία τοῦ ὑπαρξισμοῦ — ἡ συνείδηση τῆς ὑπάρξεως ὀδηγεῖ στὴ συνείδηση τῆς ἀνυπαρξίας — βασανίζει ὄχι μόνον τοὺς προχωρημένους στὰ χρόνια, ἀλλὰ ἰδίως τοὺς νέους. Ἡ συνέχεια τῆς ζωῆς, ἡ συνέχεια τοῦ κόσμου τίθενται «ἐν ἀμφιβολῶν» ἡ στιγμὴ ἀποκτὰ αὐτάρχειαν καὶ δικαιοῦντα πού ποτὲ δὲν εἶχε, οἱ ζωϊκὲς ἀπολαύσεις παίρνουν θεμελιώδη σημασία, στὴν πραγματικότητα δικαιοῦνται ἐν πολλοῖς τὴν ὑπαρξῆ. Τὴν ἴδια καιρία σπουδαιότητα ἀποκτὰ ὁ ἔρωτας καὶ ὅτι ἄλλο μπορεῖ νὰ παρασύρῃ τὴ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ μηδὲν πού αἰσθάνεται καὶ τὸν περιβάλλει. Ὁ πόλεμος, τεραστῶδες καὶ ἀπρόσωπος, δημιουργεῖ τὸ ἄγχος τῆς ἐποχῆς σὲ συνδιασμὸ μετ' ἑνὸς πιδ ἀπελοῦν τὸν κόσμον μετ' ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή. Οἱ συγγραφεὶς τοῦ αἰῶνα μας γνώρισαν τὸν πόλεμον ἀπὸ κοντὰ καὶ κανεὶς δὲν ἐπέστρεψε, ἀπ' ὅσους ἐπέστρεψαν, ὁ ἴδιος ἀπὸ τὰ χαρῶματα τῆς φρίκης. Ὅσοι δὲν τὸν γνώρισαν, οἱ ἐντελῶς νεότεροι, ἔζησαν στὴ σκιά του καὶ διαλογίζονται τὸν τρίτον, πού θὰ εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος. Οὐδέποτε εἰς τὸ παρελθὸν δημιουργήθηκε σὲ τέτοια ἔκταση πολεμικὴ φιλολογία ὅσο σήμερον. Μέσα ἀπὸ τοὺς κατῶν καὶ τὶς φλόγες τῶν ἑνὸς μεγάλων πολέμων καὶ τῶν ἀπειρῶν ἄλλων μικροτέρων ξεπήδησαν χιλιάδες σελίδες μυθιστορήματα πού ἀποδίδουν μετ' ὀφραεὶ ἀλήθεια τὴν πολεμικὴ ἔμπειρία τοῦ ἀνθρώπου ἡ τὴν ἀδυναμία του νὰ προσαρμωθῇ στὶς συνθήκες τῆς εἰρήνης μετὰ τὸν πόλεμον. Ἀπὸ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον βγήκαν ὁ «Ἀποχαιρετισμὸς στὰ ὄπλα» τοῦ Χέμινγουάη, ἡ «Φωτιά» τοῦ Μπαρμπύς, τὸ «Οὐδὲν νεότερον ἀπὸ τὸ Δυτικὸν μέτωπον» τοῦ Ρεμάρκ, τὸ «Ζωὴ ἐν τάφῳ» τοῦ Μυρβίλλη, ἀπὸ τὸ δεῦτερον ἡ «Εὐρωπαϊκὴ ἰθιτεία» τοῦ Ρ. Γκαρσύ, «Τὰ λιονταράκια» τοῦ Ἰοβὴν Σῶ, οἱ «Γυμνοὶ καὶ οἱ Νεκροὶ» τοῦ Μαίηλερ, τὸ «Ἀπὸ ἐδῶ στὴν αἰωνιότητα» τοῦ Τζ. Τζούινς ἀπὸ τὸν πόλεμον πάλι εἶναι ἐμπνευσμένα «Τὰ ἀνθρώπινα περῶματα» τοῦ Μαλρό, ἡ «Πανούκλα» τοῦ Καμύ, τὸ «Γιὰ ποῖον κτυπᾷ ἡ καρδιά» τοῦ Χέμινγουάη, τὸ «Καρπύ» τοῦ Μαλαπάρτε. Ὁ συγγραφεὺς γίνεται ἀδιστακτος, περιγράφει μετ' ὀμότητα, ἐκθέτει μετ' ὀκληρότητα καὶ ἀνατέμνει μετ' ὀραχύτητα τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ, δὲν προσπαθεῖ νὰ κρύψη

τίποτε ἀπολύτως, δὲν φοβάται μήπως «σοκάρει», ὁ ἴδιος εἶδε τόσα πού τίποτε πᾶ δὲν τὸν ἐκπλήττει, τίποτε δὲν τὸν συγκρατεῖ. Τὰ μυθιστορήματα αὐτὰ δὲν εἶναι γιὰ ἀβρὰ χέρια οὔτε γιὰ ρωμαντικὲς ψυχές, ἡ καρδιά ἔχει σκληρομυθὴ πιά, ὁ ἄνθρωπος ἔχει γνωρίσει. Τὸ ἀντίδοτο τοῦ θανάτου, ὁ ἔρωτας, ἐγκαθίσταται κυριαρχικὸς στὶς σελίδες τῶν μυθιστορημάτων, ἀλλὰ ἕνας καινούριος ἔρωτας, ἀνυπόμονος, θιαστικός, ἀγκομαχισμένος, καθόλου πλατωνικός, ἀπειρητικός, ἀπλειστός. Ἡ «Βικτώρια» τοῦ Χάμσον γραμμένη στὸν αἰῶνα μας φαίνεται πολὺ ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας πού χαρακτηρίζεται στὴν διάθεση ἀπὸ τὴν κυνικὴ εἰλικρίνεια καὶ τὸν ἀπόλυτο αἰσθησιασμό τῆς Φο. Σαγκάν. Δὲν εἶναι σύμπτωμα ἢ ἐπιτυχία τῆς μέτρίας αὐτῆς συγγραφῆς μὲ τὴν σχετικὴν ἄνεση διηγήσεως, ἀντικατοπτρίζει τὴν ἀτελειομένη ἀναζήτηση «οὐσιασίου γάντζου» ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς νέας γενιᾶς, τὸν ἐλευθεριάζοντα κουρασμένο αἰσθησιασμό τῆς. Τὴν περασμένη γενιὰ ὁ Λώρενς, πραγματικὰ κακὸς σὰν συγγραφέας, ἔκαμε τὸν φυσικὸ ἔρωτα θρησκεία καὶ ἀνασύρεται σήμερα καὶ μελετᾶται μὲ ἀίληστία, ἀπαγορευμένους τὴν περασμένη γενιὰ.

Ὁ πόλεμος καὶ ὁ ἔρωτας, ὁ πόλεμος μὲ τὴν φρίκη πού τὸν συνοδεύει, καὶ ὁ αἰσθησιασμός μὲ τὸ ἀτελειομένο κενὸ πού δημιουργεῖ, δὲν εἶναι τὸ μόνον περιεχόμενο τοῦ σύγχρονου μυθιστορήματος. Στὰ μυθιστορήματα ὅπου τὰ δύο αὐτὰ καίρια στοιχεῖα τοῦ βίου, ὁ πόλεμος καὶ ὁ ἔρωτας, ὁ θάνατος καὶ ἡ ζωὴ, εἶναι κυριαρχικά, γίνονται μοναχὰ διαπιστώσεις, περιγράφονται μὲ ὦμῃ εἰλικρίνεια, τὰ προβλήματα, ἀλλὰ καὶ αἰῶνια βέβαια, βγαίνουν γιὰ τὸν ἀναγνώστη μέσα ἀπὸ τὴ διήγηση, τίθενται μπροστά του καὶ ἐκείνος κρίνει. Οἱ ἀνθρώπιναι τύποι τῶν μυθιστορημάτων αὐτῶν ἀκολουθοῦν τὴ μοῖρα τους, μπορεῖ νὰ τὴν καταριοῦνται, μπορεῖ νὰ τὴν ἀντιμάχωνται, δροῦν περισσότερο παρὰ σκέφτονται, δὲν ἀντιμετωπίζουν διλήμματα ἢ οὐσιαστικὰς κρίσεις συνειδήσεως. Στὴν ἐποχὴ μας ὁ μὸς ἐπὶ πλέον τὸ φιλοσοφεῖν, τὸ πολιτεῖσθαι καὶ τὸ θρησκειῖσθαι ὑπεισήλθαν στὸ μυθιστόρημα. Οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ θεολογικὲς φύσεις, φύσεις πού ἐνδιαθέτουσαν τὸ στοιχεῖο τοῦ προσηλυτισμοῦ, μεταχειρίστηκαν τὸ μυθιστόρημα σὰν τὸ πιὸ πρόσφορο μέσο γιὰ νὰ τοὺς φέρῃ σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς πλατεῖες μάζες καὶ νὰ

τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ ἐπηρεάσουν ἑμμεσα τοὺς ἀνθρώπους. (Ἄς μὴ ξεχνοῦμε πὼς καὶ ὁ μεγαλύτερος σύγχρονος φιλόσοφος, ὁ Μπέρτραν Ράσελ, μετὰ τὰ 80 του κατὰφυγε καὶ σπὴ πεζογραφία μὲ μιὰ σειρά διηγήματα μὲ τίτλο «ὁ Διάβολος στὰ περὶχωρα»). Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι ξεκινοῦν αὐτοὶ οἱ συγγραφεῖς γιὰ νὰ προπαγανδίσουν τὶς ἰδέες τους ἀπροκάλυπτα. (Ἄναι καὶ τοῦτο γίνεται μὲ μερικὰ μυθιστορήματα πού προέρχονται ἀπὸ τὴν κατ' ἐξοχὴν χώραν τοῦ μυθιστορηματοῦ τὸν 19ον αἰῶνα, τὴν Ρωσσία). Ἔχουν τὴν στοιχειώδη προσηλυτικὴτητα νὰ μεταγγίξουν τὶς ἰδέες τους σὲ πλάσματα, σὲ ἀνθρώπους καὶ νὰ μᾶς ἀφήνουν νὰ παρακολουθοῦμε μαζί μὲ τὴν τύχη τῶν ἀνθρώπων πού ἐδημοῦργησαν καὶ τὴν τύχη τῶν ἰδεῶν πού μεταφέρουν. Ἄν ζοῦσε σήμερα ὁ Βολταίρος, ὁ Candide τὸν θὰ περιφερόταν σ' ἕνα κόσμο διαφορετικὸ, θὰ σατῖριζε ὁ συγγραφέας, ἀλλὰ καὶ θὰ συμπονοῦσε τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα, ὁ ἀφελὴς ἦρωας τὸν θὰ βάθινε, θὰ προβληματιζόταν, θὰ πολυτενόταν, θὰ ἀντιμετώπιζε τὴν ὑπαρξή, σὰν τὸ Κεφάλαιο τῆς ζωῆς, τὸ δὴν σὰν τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς Δημιουργίας. Μὲ μιὰ λέξη θὰ ἔγραφε ὑπαρξιστικὸ μυθιστόρημα. Ἡ ἴσως σουρρεαλιστικὸ. Ὁ ὑπαρξισμὸς ἔγινε ἡ κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφία τοῦ καιροῦ μας, ὅπως ὁ καθολικισμὸς ἡ κατ' ἐξοχὴν θρησκεία του. Καὶ τὰ δύο συστήματα προσέφεραν πολλὰ στὰ Λογοτεχνία. Βλέπομε τοὺς κύριους ἐκπροσώπους τοῦ ὑπαρξισμοῦ νὰ μὴν ἀρκοῦνται στὰ φιλοσοφικά τους ἔργα, νὰ δημοσιογραφοῦν, νὰ μετέχουν σὲ κόμματα, νὰ ἀευθύνωνται μὲ θεατρικὰ ἔργα θέσεων καὶ ἀνάλογα μυθιστορήματα στὸ κοινό. Οἱ ὑπαρξισταὶ καὶ καθολικοὶ συγγραφεῖς αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ ἀρθρογραφοῦν καὶ τὰ μυθιστορήματά τους δὲν εἶναι παρὰ ἀρθρογραφία, θέση προβλημάτων, συμπερασμα, συμβολὴ καὶ προειδοποίηση, ντυμένη μὲ ἔκτακτη τέχνη ἔτσι πού νὰ ξεγελά κατὰ θεμτὸν τρόπον καὶ τὸν πιὸ αὐστηρὸ ὁπαδὸ τοῦ «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη». Τὸ ὑπαρξιστικὸ καὶ τὸ θρησκευτικὸ μυθιστόρημα ξεκινοῦν βασικά ἀπὸ τὴν ἴδια διάθεση, τολμᾷ νὰ πῶ, ἀλλὰ στὸ δρόμο χωρίζουν (ἄς μὴ ξεχνοῦμε πὼς ὁ εἰσηγητὴς τοῦ ὑπαρξισμοῦ δὲν ἤταν παρὰ ἕνας θεμελιῶς Χριστιανός). Τὸ πρῶτο σφραγίζει τὰ Μηδὲν μὲ τὴν ἀτελειότητα του, τὸ δεύτερο δὲ ὁ Θεὸς μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς Ὑπάρξεώς του.

Ἄναμεσα στους πολλούς μυθιστοριογράφους πού ξεκίνησαν ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ κινήματα ξεχώρισαν οἱ Ζώρζ Μπερνάνο, ὁ Φρανσουά Μωριάκ κι ὁ Γκρ. Γκρήν κι ὁ Σάτρο, ἡ Σιμόν ντέ Μπλουβουάρ κι ὁ Α. Καμὺ ἀπὸ τοὺς ὑπαρξιστῆς (ἀνὰ κ' Καμὺ διετήρησε θάσιμῃ ἀνεξαρτησία πνεύματος καὶ πολλές φορές ἄγγισε τὸ σουρρεαλισμὸ, ἔδωσε τὸ παράλογο στὸ ἔργο του). Μυθιστορήματα σὰν τὸ «Ἡμερολόγιο ἐνὸς ἐφημερίου τοῦ χωριοῦ», τὴν «Τερέζα Ντεκεροῦ» καὶ τὴν «Οὐσία τοῦ ζητήματος» θὰ περιποιοῦν τμητὰ πάντα τὸν εἶδος τοῦ μυθιστορήματος καὶ θὰ διαβάζονται ὅσο ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὴ Λογοτεχνία. Βαθύτητα ἀνθρωπίνου τὸ ὑπαρξιστικὸ μυθιστόρημα στὰ προβλήματα πού θέτει, στὸν τρόπο πού τὰ ἀντιμετωπίζει, στὴν ἀπαισιοδοξία του ἀκόμη, ἐδημιούργησε μορφῆς μὲ τις ὁποῖες μποροῦμε νὰ συμπάσθουμε, ἀρχαίῳ λογοτεχνικὸ ἐπιτεύγμα. Τὰ μηνήματα πού μᾶς στέλλουν ἀπὸ τις σελίδες τους δὲν εἶναι ἀπόμακρα, τὰ δεχόμαστε καυτερὰ, ποτισμένα τὴν ἀνθρώπινη πίκρα, ἐκλεπισμένα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη. Ἔργα σὰν τὸ «Ἡ ἐποχὴ τοῦ λογικοῦ» τοῦ Σάτρο ἢ τὸ περίφημο «Μανδαρίνοι» τῆς Σ. ντέ Μπλουβουάρ, ἀπὸ τὰ κορυφαία ἐπιτεύγματα τῆς σύγχρονης Εὐρωπαϊκῆς Λογοτεχνίας, ἢ τὰ ἔργα τοῦ Καμὺ ἔχουν πάρε μὰ ὀριστικὰ τὴ θέση τους στὴν ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας.

Τὸ ὑπαρξιστικὸ μυθιστόρημα ἔχασε σήμερα τὴν ἰκμάδα του, ἐνῶ τὸ θρησκευτικὸ τὴ διατηρεῖ. Νέα κινήματα παίρνουν τὴ θέση τῶν παλαιῶν κι ἐνῶ τοὺς προηγούμενους αἰῶνες τὰ κινήματα διαδέχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο κάθε 100 ἢ 50 χρόνια σήμερα κάθε δεκαετία μᾶς προσφέρει τις δικές της ιδέες, πού συνήθως δὲ προλαβαίνουν νὰ συστηματοποιηθοῦν καὶ παραχωροῦν τὴ θέση τους σὲ ἄλλες, τὸ ἴδιο κακότυχες ἀπὸ ἀπόψεως χρονικῆς διαρκείας. Τὸν περασμένον αἰῶνα εἶχαμε ἰδοὺ κινήματα οὐσιαστικῶς. Τὸν ρομαντισμὸ καὶ στὸ τέλος τὸ συμβολισμὸ. Στὰ πρῶτα πενήντα τοῦ δικοῦ μᾶς εἶχαμε τὸ συμβολισμὸ, τὸ φουτουρισμὸ, τὸ σουρρεαλισμὸ, τὸν κυβισμό, τὸν ντανταϊσμὸ, τὸν ὑπαρξισμὸν κι ἴσως κι ἄλλους — ἰσμούς. Σήμερα στὸ μυθιστόρημα ἡ τελευταία λέξη εἶναι τὸ μυθιστόρημα τῆς ἐργατικῆς τάξης στὴν Ἀγγλία (μὲ κύριους ἐκπροσώπους τὸν Τζὸν Μπραϊν καὶ τὸν Α. Σίλλιτὸ καὶ πὺ σημαντικὰ ἐπιτεύγ-

ματα τὸ «Room at the top» καὶ τὸ «Saturday evening and Sunday Morning») τὸ μυθιστόρημα τῶν beatniks στὴν Ἀμερική καὶ τὸ «ἀλογοτεχνικὸ μυθιστόρημα» στὴ Γαλλία.

Οἱ πρῶτοι ἀκολουθοῦν ἓνα ἐξαμερικανισμένον σουρρεαλισμὸ σὲ περιορισμένον πάντως κύκλο καὶ μὲ ἐπι κεφαλῆς τὸν Τζᾶκ Κερούακ προσπαθοῦν νὰ κερδίσουν μὰ μόνιμη θέση στὸν ἥλιο τῆς Λογοτεχνίας.

Οἱ δεύτεροι, ὅταν δὲν δίδουν σουρρεαλιστικῆς ἀνοησίας σὰν τὴ Ζαζιέ τοῦ Ραϊμόν Κενώ, ἐπιχειροῦν ριζικὴ ἀνανέωση τοῦ μυθιστορήματος μὲ ἐπι κεφαλῆς τὸ νέο Μισέλ Μπουτόρ. Τί ζητοῦν; Ποιὲς εἶναι οἱ ἀπόψεις τους; Κατ' ἀρχὴν ἀντιτίθενται στὶς παραδοσιακῆς μορφῆς, καὶ στὶς πὺ πρόσφατα ἐπιβλημένες, καὶ πιστεύουν ὅτι ἡ ἀφήγησις πρέπει νὰ ἀναφέρεται μόνον στὸ τοπίο, σὲ γενικῆς σχέσεις καὶ στὴν πίκνωσις τῶν αἰσθημάτων, χωρὶς νὰ παρέχη στοιχεῖα γιὰ τὴν ταυτότητα τῶν ἡρώων στὸν ἀναγνώστη, πού θὰ πρέπει νὰ ἀναπτύξη πρωτοβουλία γιὰ νὰ καθορίσῃ τοὺς ἀνθρώπους πού κινοῦνται στὶς σελίδες τοῦ «νέου κύματος» στὸ μυθιστόρημα. Θέλουν τὸ μυθιστόρημα νὰ δίδῃ σχήματα ἐμπειρίας καὶ μόνο. Π.χ. Δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ τί ἔνας ἄνθρωπος φοβάται ἢ γιὰ τὸ φοβάται. Ὅμως θέλουν νὰ δώσουν τὸν ἴδιο τὸ φόβο, πῶς σχηματίζεται, πῶς ἐξαντλεῖ τὸν ἄνθρωπο. Τὸ τελευταῖον ἔργο τοῦ Μπουτόρ «L'emploi du Temps» (Τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου) ἔχει θέμα τὴ μνήμη, ἀλλὰ δὲ μεταχειρίζεται ὁ συγγραφέας τὸ θέμα του σὰν τὸν Προστ ἢ τὸν Τζᾶκ. Ἡ μνήμη κι ὄχι οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸ κύριο θέμα τοῦ ἔργου, ἡ ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων τύπων δὲν ἔχει, ὄχι τὴ θεμελιώδη σημασία πού ἔχει γιὰ τὸν Ἰρούστ, τὸν Τζᾶκ καὶ τοὺς μαθητῆς του, καμὰ ἀπολύτως σημασία.

Ἡ κατεύθυνση αὐτὴ τῶν «ἀλογοτεχνῶν» δὲν εἶναι παρὰ ἓνα πείραμα, ὅπως τόσα ἄλλα στὴ μοντέρνα τέχνη, πού δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ προβλέψῃ πού θὰ καταλήξῃ, ἂν καταλήξῃ ποθενά, ἢ τις συνέπειες πού θὰ ἔχη γιὰ τὴ πορεία τοῦ μυθιστορήματος. Σὰν ὅλα τὰ πειράματα παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, κι ἂν ἐπιτύχῃ δὲν πρόκειται βέβαια νὰ συμπαρασῆθῃ στὴν ἀποτυχία τὸ μυθιστόρημα. Τὸ μυθιστόρημα εἶναι ἡδὴ μὰ ἐνδελέχεια» καὶ δὲ νομίζω ὅτι θὰ παρακμῶσι, ἐφ' ὅσον ἐπικρατοῦν βασικὰ οἱ

ίδιες κοινωνικές συνθήκες ή παρόμοιες με τις σημερινές. Συνεχίζει το δρόμο του κι ανανεώνεται συνεχώς χωρίς να χάνη στον κορμό έπαφή με τις ρίζες, με την παράδοση. 'Ακόμα και σήμερα πάμπολλα είναι τα άξια πεζογραφήματα, που ακολουθούν το καθορισμένο στυλ αφήγησης του 19ου αιώνας, πλουτισμένα φυσικά με την ιδιότυπη έμπειρία του συγγραφέα, και βρίσκουν εύρο άναγνωστικό κοινό. Τό φημισμένο «Δρ Ζιβάγκο» του Πάστερνκ», που υπερβολικά παρ' άξίαν έχει έπαινεθή, τό «The Leopard» του κόμητος Ντι Λαμπεντούσα, που τοποθετήθηκε κατ' άξίαν στην κορυφή των περσινών μυθιστορημάτων, άποδεικνύουν τή συνέχεια μιάς παραδόσεως, που ουσιαστικά άρχίζει τον 18ον αιώνα, άνκαι τό μυθιστόρημα έχει πολύ βαθύτερες ρίζες.

Τό έπος, σαν είδος, δέ χάθηκε έπειδή πέθανε ό Όμηρος, αλλά γιατί έγινε παρελθόν ή ήρωϊκή έποχή που τό έδημοούργησε. Τό μυθιστόρημα, ουσιαστική συνέχιση του έπους, δέ θά θραφτή με κανένα μυθιστοριογράφο. Θ' ανανεώνεται και θά συνεχίσει τό δρόμο του, έφ' όσον δέ μεταβάλλεται ριζικά ό τρόπος τής ζωής, που σήμερα ζούμε. 'Ακόμα πιο μακροτά, κι αν πολλά μεταβληθούν, τό μυθιστόρημα θά μεταμορφώνεται σύμφωνα με τις συνθήκες που θά επικρατούν, αλλά στην ουσία πάντα θά μεταφέρει στον κόσμο, που θά τό έχει και τότε άνάγκη, τήν ανθρώπινη έμπειρία, ύποια κι' αν είναι, ντυμένη με τήν άφηγηματική τέχνη του συγγραφέα, όση κι αν είναι .

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΕΡΗΜΗ ΓΗ

Έφυγαν τὰ γλυκοκέλαδα ποιλιὰ
σὲ ταξειδι ἀγύριστο,
τὸ δάσος πέρα στοίχειωσε
ἀπὸ τὴν ἀπουσία
ξρωτικῶν ἐκμυστηρεύσεων,
οἱ προσδοκίες
ζαλισμένες τρεκλίζουν
στὰ μονοπάτια τοῦ ἀνεκπλήρωτου...

Πέρασα ὄλη τὴ φθινοπωρινὴ μέρα
περιδιαβάζοντας τὴν ἐρημιὰ τοῦ κάμπου.

Ζήτησα νὰ ξαναβρῶ τὰ παραμίθια
τῶν παιδικῶν μου βημάτων
μὰ τᾶπνιξαν τὰ παράσιτα.
Θέλησα νὰ ξεδιψάσω τοὺς πόθους μου
στὴ κρήνη τῶν νεανικῶν μου ἐρώτων
μὰ στέρεψε ἀπὸ τὸ ἀγγιγμα τοῦ χρόνου.

Ποῦ θὰ βρῶ ἡρεμία
μέσα στὴν ἀτονὴ ἀγωνία
τῆς ἀπελπισμένης σιωπῆς;

Ἐδῶ πὺν ἄλλοτε ὀργίαζε
ἢ ἀνθοπλήμμυρα κ' ἡ ζωὴ,
ἐδῶ πὺν ἄλλοτε ἔσιμγε
τὸ πράσινο καὶ τὸ γαλάζιο,
ὁ κελαϊδισμὸς καὶ τὸ κελάρυσμα
στήνουν τώρα πυρρίχιο
ἢ ὀμίχλη κ' ἡ ἀπόγνωση.

Δὲ βρίσκω
οὔτ' ἓνα μάτσο ἀγριολούλουδα
ν' ἀποθέσω
στὴν ταφόπετρα τῶν ἐλπίδων.

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Ὁ ἄνθρωπος σκοτώσε τὸ Θεὸ κα' ἔγινε ὁ ἴδιος Θεός.
Καὶ σκοτώνει τὸν Ἄνθρωπο...

— Ἄν δὲν πάρουμε πίσω τὰ σπίτια μας ἀπὸ τὸ βάρβαρο
θὰ τὰ κάψουμε.
(Κι' ὕστερα ποῦ θὰ βροῦμε ἄλλα σπίτια
νὰ ξανακάψουμε
γιὰ νὰ λέμε πὼς πολεμάμε τὸ βάρβαρο;)

— Ἡ ἁμαρτία ἔχει φάει τὸ κορμί μου
σὰν τὴ λέπρα.
Τι θὰ βροῦν τὰ φᾶνε τὰ σκουλήρια;

— Εὐτυχία κα' ἄλλη;
Τι νὰ τὴν κάνω.
Ἔχω τρία παιδιά...

— Ὁ Ρωμαῖος ἔκλαψε γιατί εἶχε
τὴν Ἰουλιέττα.
Ἐγὼ γιὰ ποιὰ νὰ κλάψω...

Ἄν γιὰ νὰ βασιλέψει
ἡ Εἰρήνη στὸν κόσμο
χρειάζονται πόλεμοι
τότε ἄς πολεμήσουμε πρῶτα
γιὰ νὰ βρεῖ εἰρήνη ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸ μάννα στὸ στόμα μας
Καὶ τὸ φτύσαμε.
Ἦταν τόσο πικρὸ τὸ στόμα μας
ἀπὸ τὴν κακία
ποὺ νομίσαμε τὸ μάννα
γιὰ δηλητήριο.

Ὁ Θεὸς γιόμισε τοὺς κάμπους
μὲ ἀνεμῶνες
γιὰ νὰ ὁμορφῆνει τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.
Κι' ὁ ἄνθρωπος τίς πάτησε γυρεύοντας τὴ ζωή...

Ποιὸς θὰ ζήσει μὲ τοὺς αἰῶνες
γιὰ νὰ κυτάξει τὸν ἄνθρωπο.
σὰν ἀδελφό...

ΓΡΑΜΜΑ

'Αγαπημένη Μάνα,
 Πῆρα νὰ σοῦ γράψω καὶ θυμήθηκα
 τὸ βασιλικὸ σου ποῦναι διπασμένως.
 'Απὸ ποῦ θὰ τὸν ποτίσης ποὺ στέρειψαν οἱ θούρες μας;

Σκύβεις καὶ μυρίζεσαι τὴ δίψα του
 Σκύβεις καὶ βουρκώνεις.

'Εκεῖνο τὸ μεγάλο, τὸ πλατὺ τὸ χέρι,
 ποὺ σὰν τὸ σήκωνες χάιδευες τὸν κόσμο,
 ἐκεῖνο τ' ἀπλὸ τὸ πλατὺ χαμόγελο
 ποὺ γλύκαινε τὸν πόνο...

Ἐέρω πὼς ἀγρυπνᾷς πάνω ἀπὸ κάθε ψυχοράγημα.
 Μάταια ψάχνεις γιὰ νερὸ
 κι οἱ ξώπορτες θὰ μείνουν
 χωρὶς «παρηγοριά».

Νὰ μποροῦσα...
 νὰ μποροῦσα, μανούλα, νὰ σοῦ 'στελλα
 δυὸ στάλες δροσιὰ ἀπὸ τὰ χαμόγελα τῶν παιδιῶν μου...

Μὴ κλάψης, Μάνα.
 'Ο βασιλικὸς μας θ' ἀντέξη στὴ δίψα.

'Αν κοιτάξης ἀπὸ τὰ παράθυρο τ' ἀνωγιοῦ
 θὰ δῆς τὸ ποτάμι τῆς χαρᾶς
 ποὺ θ' ἀνταμώσουμε.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Θὰ μαζέψω τὰ χελιδόνια ἀπ' ὅλα τὰ σύρματα
 νὰ συνθέσω τραγοῦδι στὸ πεντάγραμμο τῆς ἐλπίδας μου.
 Εἶναι τόσο ζεστὸς ὁ ἥλιος — στοργικὸς
 καὶ σὺ κρυώνεις.

'Η γῆ τόσο ἀνοιχτοχέρα καὶ σὺ πεινᾷς.
 Ποῦ πῆγες καὶ κρύφτηκες;
 Ψάχνω νὰ βρῶ τὴ φωνὴ καὶ τὸ δρόμο μου.

Συνάντησα τὴ χαρὰ λαβωμένη:
 Θὰ τῆς φτιάξω ἓνα ἐπίδεσμο
 ἀπὸ τ' ἀμόλυντα τῆς γλάστρας μου.
 Στὴ στέλλα, ἀδερφέ μου, ἔτσι πληγωμένη.
 Νανούρισέ τη σὰ ζεστά σου μπράτσα.
 Κι ὅταν κλείση ἡ πληγὴ της
 χάρισέ την στὸν κόσμο.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΜΑΣ

Οί πολιτείες,
 γοργόνες έκδικητικῆς
 μένουν πάντα στήν ἐπιφάνεια
 γιά νά ρωτοῦν καί νά ρωτοῦν
 σ' αὐτὰ πού θάζουν διαφορούμενα
 καί ξέροντας πῶς δέν θάχουν μιά λύση,
 νά τιμωροῦν.
 Ὁραία τοποθέτηση
 πρισματικῶν κατόπτρων
 στοῦ τσίρκου κάποιαν αἴθουσα
 καί πληρωμένο θέαμα...
 Κι ὠραία ἡ πτήση ἰδεῶν
 πού χάνουν τόν εἰρμό τους
 γιὰτι ἀγαπήσαμε πολὺ
 τεφρά κάποια μουράγια.
 Οἱ πολιτείες μας
 τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τους προσπαθοῦν
 τὸ μῦθο νά προπαγανδίζουν.
 Βρίσκονται, ὡστόσο, ἀνάμεσα σ' αὐτές,
 οἱ ἡδονοβλεψίες δίχως βαρβαρότητα.

ΤΩΝΗΣ ΜΕΛΑΣ

ΠΑΡΣΙΦΑΛ

Τοῦ Ἀμφόρτα ἡ μοῖρα ἡ τραγικὴ μὲ κατακαίει κι' ἡ πτώση.
 Μὰ ἀπ' τῆ βαθειά μου μυστικὴ κι' ἀγιάτρευτη πληγὴ
 Ποιὸς Πάρσιφαλ Θεόσταλτος θὰ στεί νά μὲ λυτρώσει
 Πρὶν μ' ἀγκαλιάσει ἡ σκοτεινὴ κι' ἄραχλη γῆ...

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ Ν. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Τὸ καλοκαίρι μοῦ φλογίζει τὴν ἀγάπη σου
 καθὼς γεννιέται ὁ οὐρανὸς του μὲς τὰ μάτια σου.
 Στὰ μαλιά σου χρυσιίζουν τὰ στάχυα του,
 τὰ μῆλα του μοσχοβολοῦν στὰ μάγουλά σου,
 ἀναρριγοῦν τοῦ μπάτη τὰ φιλιὰ
 τὰ δυὸ ροδάκινα στὸν κόρφο σου,
 στὶς φλέβες σου τραγουδάει τὸ ζουμι τῶν βύσσινων
 — γλυκό, θερμὸ ζουμι τῶν βύσσινων...
 Πόσο ἀγαπῶ τὸ καλοκαίρι!

ΤΙΤΟΣ ΜΠΑΤΗΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΑΦΤΑΣΤΟ

Λαμπρὸ γεννήθη τ' ὄνειρο,
καὶ ρόδις ἢ αὐγούλα
τῆς σκέψης τὶς πανύψηλες κορφές
στ' ἄπειρου κόσμου τῆς ιδέας.

Κομπή πανώρια γέφυρα
ἄνοιξε πρὸς τὴν πράξη,
κι' ἀμίμητος λαμπρὸς παλμὸς
ἐσμίλειε τὴν ἄπλαθι ὕλη.

Μὰ λύγησε καὶ λάθειψε
ἢ ἀδύναμη τ' ἀνθρώπου πείρα,
κι' ἀπ' τ' ἀφταστον ἐπάγωσε
καὶ ξύλιασε ὁ σάρκινος ἀρμός.

Ἔμεινε τ' ὄνειρο νεκρὸ
στὸ πλαίσιο τῆς ἀφταστῆς ιδέας
πέρ' ἀπ' τὸν ἄρρηκτον ὀρίζοντα
τοῦ κόσμου τοῦ ἐφίχτου.

Καὶ τρώει σαράκι τὴν ψυχὴ
ποῦ χέρι ἀδύναμον ἀπλώνει
πέρ' ἀπ' τοῦ σώματος τὴ φιλακή,
σ' ὅ,τι ἢ ζωὴ δὲν τῆς προσφέρει.

Σ. Γ. ΜΑΡΤΟΥΔΗΣ

ΠΛΗΞΗ

Στὴν κάθε μέρα ποῦ περνᾶ
κι' ἕνας καημὸς μου ἀργοπεθαίνει.
Οἱ ὥρες τοῦ παρελθόντος
θάφτηκαν παντοτεινὰ
στὰ τρίσβαθα τοῦ ἑαυτοῦ μου
κι' ἄλυσοδέσανε μὲ σαρκασμὸ
τῆς καρδιάς μου τοὺς κτύπους.

Τοῦ μέλλοντος οἱ ὥρες
μάταια θὰ προσμένουνε
τὸ πανηγύρι τῆς καρδιάς μου
στῆς ἐρωτικῆς ἀνατριχίλας
τὸν ἀναπάντεχο ἐρχομό.

Πόσο θάθελα λίγο φῶς
ἀπ' τῶν ματιῶν σου τοὺς ἥλιους
ν' ἀργοσταλάξῃ στῆς καρδιάς μου
τὸν ἄλυσοδεμένο ὠκεανὸ
αὐτὴ τὴν ὥρα ποῦ μὲ δέρνουν
τῆς πλήξης οἱ ὥρες
αὐτὴ τὴν ὥρα ποῦ σιγοβυθίζομαι
στὸ φριχτὸ σκοτάδι
τοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς ἀνάμνησης!

ΦΟΙΒΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ

OSCAR WILDE

Η ΑΓΙΑ ΕΤΑΙΡΑ

Ἡ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΣΤΟΛΙΔΙΑ

Ἡ σκηνή παριστάνει μιὰ γωνιά μιᾶς κοιλάδας στὴν Θηβαΐδα. Δεξιά τῆς σκηνῆς ὑπάρχει μιὰ σπηλιά. Μπροστά στὴ σπηλιά ὑπάρχει ἕνας σταυρός.

Ἄριστερά, ἕνας σωρὸς ἄμμος.

Ὁ οὐρανὸς εἶναι γαλάσιος σὰν ἕνα φλυντζάνι ἀπὸ χύανο. Οἱ λόφοι εἶναι ἀπὸ ἄμμο κόκκινο. Ἐδῶ κι ἐκεῖ πάνω στοὺς λόφους εἶν' ἀγκαθωτὰ δέντρα.

ΠΡΩΤΟΣ: Ποιὰ εἶν' αὐτή; Τὴν φοβάμαι. Φοράει πορφυρένιο μανδύα καὶ τὰ μαλιά της εἶναι σὰν χρυσὲς κλωστές. Θαρρῶ πὼς πρέπει νάνα τοῦ Ἀυτοκράτορα ἢ κόρη. Ἄκουσα τοὺς βαρκάρηδες νὰ λέν πὼς ὁ αὐτοκράτορας ἔχει μιὰ κόρη πού φοράει πορφυρένιο μανδύα.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Ἔχει φτερούγιες πουλιῶν πάνω στὰ πόδια της, κι ὁ χιτώνας της εἶναι πράσινος σὰν τὸ σιτάρι στοὺς κάμποι. Εἶναι σὰν τὸ σιτάρι τὴν ἀνοιξὴ ὅταν στέκεται ἀκίνητη. Εἶναι σὰν τὸ πράσινο σιτάρι πού τὸ πλακάνουν οἱ σκιᾶς τῶν γεραμιῶν ὅταν κινεῖται. Τὰ μαργαριτάρια στὸν χιτῶνα της εἶναι σὰν ἀμέτρητα φεγγάρια.

ΠΡΩΤΟΣ: Εἶναι σὰν τὰ φεγγάρια πού βλέπει κανένας μέσα στο νερὸ ὅταν ὁ ἄνεμος φυσᾷ ἀπ' τὰ βουνά.

ΔΕΥΤΕΡΑΣ: Θαρρῶ πὼς εἶναι καμὰ ἀπ' τὲς Θεές. Νομίζω πὼς εἶν' ἀπ' τὴν Νουβία.

ΠΡΩΤΟΣ: Εἶμαι σίγουρος πὼς εἶναι τοῦ Ἀυτοκράτορα ἢ κόρη. Τὰ νύχια της εἶναι θαμμένα μὲ κίονα. Εἶναι σὰν τὰ φύλλα τοῦ τριαντάφυλλου. Ἔχει ἔρφει ἐδῶ πέρα γιὰ νὰ κλάψῃ τὸν Ἄδωνι.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Εἶναι καμὰ ἀπ' τὲς Θεές. Δὲν ξέρω γιατί ἄφησε τὸν ναὸ της. Οἱ Θεοὶ δὲν πρέπει ν' ἀφήνουν τοὺς ναοὺς τους. Ἄν μᾶς μιλήσῃ νὰ μὴν τῆς ἀπαντήσουμε καὶ θὰ φύγῃ.

ΠΡΩΤΟΣ: Δὲν θὰ μᾶς μιλήσῃ. Εἶναι τοῦ Ἀυτοκράτορα ἢ κόρη.

ΜΥΡΡΙΝΑ: Δὲν εἶν' ἐδῶ πού κατοικεῖ ὁ ὠραῖος νεαρὸς ἐρημίτης, αὐτὸς πού δὲν θέλει νὰ δῇ γυναίκα πρόσωπο;

ΠΡΩΤΟΣ: Μάλιστα, ἐδῶ κατοικεῖ ὁ ἐρημίτης.

ΜΥΡΡΙΝΑ: Γιατί δὲν θέλει νὰ δῇ γυναίκα πρόσωπο;

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Δὲν ξέρουμε.

ΜΥΡΡΙΝΑ: Γιατί οὔτε σεῖς δὲν ἐμ κοιτάζετε;

ΠΡΩΤΟΣ: Εἶσα φορτωμένη μὲ πολύτιμες πέτρες καὶ θαμπώνεις τὰ μάτια μας.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Ὅποιος βλέπει τὸν ἥλιο τυφλώνεται. Λάμπεις τόσο καὶ δὲν μποροῦμε νὰ σὲ δοῦμε. Δὲν εἶναι φρόνιμο νὰ βλέπῃ κανένας πράγματα πού λάμπουν τόσο πολὺ. Πολλοὶ ἱερεῖς στοὺς ναοὺς εἶναι τυφλοὶ κι ἔχουν δούλους γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγοῦνε.

ΜΥΡΡΙΝΑ: Πού κατοικεῖ ἐκεῖνος ὁ ὠραῖος νεαρὸς ἐρημίτης πού δὲν θέλει νὰ δῇ γυναίκα πρόσωπο; Μήπως κατοικεῖ σὲ κανένα σπήλι ἀπὸ καλάμια ἢ ἀπὸ πηλὸ ἢ ξαπλώνει στὴ βουνοπλαγιά; Ἡ κοιμᾶται μέσα στὰ σπαρτά;

ΠΡΩΤΟΣ: Κατοικεῖ σ' ἐκείνη τὴ σπηλιά ἐκεῖ πέρα.

ΜΥΡΡΙΝΑ: Τί παράξενο μέρος νὰ κατοικεῖ κανένας!

ΠΡΩΤΟΣ: Στὰ παλιὰ χρόνια ἕνας κένταυρος ζοῦσε ἐκεῖ.

Ἄκουσε τὸν ἐρημίτην νὰ ἔρχεται, ὁ κένταυρος κινεῖται καὶ φυγε καλπάζοντας.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Ὁχι, ἕνας ἄσπρος μονόκερος ζοῦσε ἐκεῖ. Ὅταν εἶδε τὸν ἐρημίτην νὰ ἔρχεται, ὁ μονόκερος γονάτισε καὶ τὸν λάτρευε. Πολλοὶ τὸν εἶδαν νὰ τὸν λατρεύει.

ΠΡΩΤΟΣ: Πολλοὶ μοῦ εἶπαν πὼς τὸν εἶδαν.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Μερικοὶ λένε πὼς πελεκούσε ξύλα γιὰ ἕνα ἔμπορο. Μὰ μπορεῖ νὰ μὴν εἶν' ἀλήθεια.

ΜΥΡΡΙΝΑ: Τί Θεοῦς, λοιπόν, λατρεύετε σεῖς; Τατρεύετε καθόλου Θεοῦς; Ἰσχυροὶ ἀνθρώποι πού δὲν ἔχουν Θεοὺς νὰ λατρεύουν. Οἱ φιλόσοφοι μὲ τὴν μεγάλη μούση καὶ τοὺς καστανοὺς μανδύες δὲν ἔχουν Θεοὺς νὰ λατρεύουν.

Σηζήτουν καὶ φιλονικοῦν στὶς στοές. Οἱ ( ) τοὺς περιγελοῦν.

ΠΡΩΤΟΣ: Λατρεύουμε ἐφτά Θεούς. Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε τὰ ὀνόματά τους. Εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνον νὰ ἀναφέρει κανένας τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν. Κανένας δὲν πρέπει ν' ἀναφέρει ποτὲ τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν του. Ἀκόμη κι ἱερεῖς ποὺ ἱμνοῦν τοὺς Θεοὺς ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ τῶνε μ' αὐτοὺς ἀπ' τὴν τροφή τους, δὲν τοὺς φωνάζουν μὲ τὰ ὀνόματά τους.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Ποῦ εἶν' αὐτοὶ οἱ Θεοὶ ποὺ λατρεύετε;

ΠΡΩΤΟΣ: Τοὺς κρύβουμε μέσα στοὺς γιτώνες μας. Δὲν τοὺς δείχνουμε σὲ κανένα. Ἄν τοὺς δείξουμε μπορεῖ νὰ μᾶς φῶνουν.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Ποῦ τοὺς συναντήσατε;

ΠΡΩΤΟΣ: Μᾶς τοὺς ἔδωσε κάποιος βαλσαμωτῆς ποὺ τοὺς βόηκε σ' ἓνα τόφο. Δουλέψαμε κοντά του γιὰ ἐφτά χρόνια.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Οἱ νεκροὶ εἶναι φοβεροὶ πράγμα. Ἐγὼ φοβάμαι τὸ θάνατο.

ΠΡΩΤΟΣ: Ὁ θάνατος δὲν εἶναι Θεός. Εἶν' ἀπλῶς ὁ ὑπέρτης τῶν Θεῶν.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Εἶν' ὁ μόνος Θεός ποὺ φοβάμαι. Ἔχετε δεῖ πολλοὺς Θεοὺς;

ΠΡΩΤΟΣ: Ἔχουμε δεῖ πολλοὺς. Τοὺς βλέπει κανένας πιὸ συχνὰ τὴ νύχτα. Περνοῦν βιαστικά. Μιά φορὰ τοὺς εἶδαμε τὴν αὐγή. Διασχίζανε μιά πεδιάδα.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Μιά φορὰ σὰν περνοῦσα διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς ἄκουσα κάποιον σοφιστὴ ἀπὸ τὴν Γιλικία νὰ λέει πὼς μόνον ἓνας Θεός ὑπάρχει. Τὸ εἶπε μπροστὰ σὲ κάμποσους ἀνθρώπους.

ΠΡΩΤΟΣ: Αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ εἶν' ἀλήθεια. Ἐμεῖς ἔχουμε δεῖ μὲ τὰ μάτια μας πολλοὺς, ἂν καὶ δὲν εἴμαστε παρὰ μόνον κοινοὶ θνητοὶ καὶ τιποτένιοι. Ὅταν τοὺς εἶδα κρύφτηχα σ' ἓνα θάμνο. Δὲν μοῦ κάνανε κανένα κακό.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Πέστε μου κι ἄλλα γιὰ τὸν ὥραον νεαρό ἐρημίτη. Μιλᾶτε μου γιὰ τὸν ὥραον νεαρό ἐρημίτη ποὺ δὲν θέλει νὰ δῆ γυναίκα ἢ πρόσωπο. Τί κάνει ὅλη μέρα; Τί ζωὴ περνᾷ;

ΠΡΩΤΟΣ: Δὲν σὲ καταλαβαίνουμε.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Τί κάνει αὐτὸς ὁ ὥραϊος ἐρημίτης; Σπέρνει ἢ θερίζει; Φυτεύει σὲ κανένα κῆπο ἢ ψαρεύει μὲ κανένα δίχτυ; Ἐφαίνει πανὶ σὲ κανένα ἀργαλειό; Παίρνει στὸ χέρι του τὸ ξύλινο ἄροτρο καὶ περπατᾷ πίσω ἀπ' τὰ βόδια;

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Εἶναι πολὺ ἅγιος ἄνθρωπος καὶ δὲν κάνει τίποτε. Ἐμεῖς εἴμαστε κοινοὶ θνητοὶ καὶ τιποτένιοι. Μοχθοῦμε κάθε μέρα στὸν ἥλιο. Καὶ κά-

ποτε τὸ χῶμα εἶναι πολὺ σκληρό.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Τὸν ταΐζουν τὸ πουλιὰ τ' οὐρανοῦ; Τοῦ δίνουν τὰ τσακάλια ἀπ' τὴν λεία τους;

ΠΡΩΤΟΣ: Ἐμεῖς τοῦ φέρνουμε τροφή κάθε βράδυ. Τὰ πουλιὰ τ' οὐρανοῦ δὲν τὸν ταΐζουν.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Γιατί τοῦ δίνετε τροφή; Τί κερδίζετε ἀπ' αὐτό;

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Εἶναι πολὺ ἅγιος ἄνθρωπος. Ἐνας ἀπ' τοὺς Θεοὺς ποὺ αὐτὸς πρόσβαλε τὸν τρέλλανε. Νομίζουμε πὼς πρόσβαλε τὸ φεγγάρι.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Πηγαίνετε νὰ τοῦ πῆτε πὼς κάποια ποὺ ἔχει ἔσθει ἀπ' τὴν Ἀλεξάνδρεια ἐπιθυμεῖ νὰ τοῦ μιλήσῃ.

ΠΡΩΤΟΣ: Δὲν τολμοῦμε νὰ τοῦ ποῦμε. Προσεύχεται τώρα στὸ Θεό του. Σὲ παρακαλοῦμε νὰ μᾶς συγχωρήσῃς ποὺ δὲν κάνουμε ὅπως μᾶς προστάζετε.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Τὸν φοβάστε;

ΠΡΩΤΟΣ: Τὸν φοβόμαστε.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Γιατί τὸν φοβάστε;

ΠΡΩΤΟΣ: Δὲν ξέρουμε.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Πῶς τὸν λέν;

ΠΡΩΤΟΣ: Ἡ φωνὴ ποὺ τοῦ μιλεῖ τὴ νύχτα στὴ σπηλιά τὸν ὀνομάζει Ὀνόριο. Κι' οἱ τρεῖς λεπροὶ ποὺ πέρασαν ἀπ' ἐδῶ κάποτε Ὀνόριο τὸν φώναζαν. Νομίζουμε πὼς Ὀνόριος εἶναι τὸ ὄνομά του.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Γιατί τὸν φώναζαν οἱ τρεῖς λεπροὶ;

ΠΡΩΤΟΣ: Γιὰ νὰ τοὺς θεραπεύσει.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Τοὺς θεραπεύσει;

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Ὁχι. Κάνανε κάποια ἁμαρτία; γι' αὐτὸ ἦταν καὶ λεπροὶ. Τὰ χέρια καὶ τὰ πρόσωπά τους ἦταν σὰν τ' ἄλατι. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς φοροῦσε μιὰ μάσκα ἀπὸ πανί. Ἦταν γυνοὶς κάποιου βασιλιά.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Ποιὰ εἶναι ἡ φωνὴ ποὺ τοῦ μιλᾷ τὴ νύχτα στὴ σπηλιά του;

ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Δὲν ξέρουμε ποιανοῦ εἶναι ἡ φωνή. Νομίζουμε ὅμως πὼς εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, γιατί δὲν εἶδαμε κανένα οὔτε νὰ μπαίνει οὔτε νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ σπηλιά του.

.....
ΜΤΡΡΙΝΑ: Ὀνόριο.

ΟΝΟΡΙΟΣ (ἀπὸ μέσα): Ποιὸς φωνάζει τὸν Ὀνόριο;

ΜΤΡΡΙΝΑ: Ἐλα ἔξω, Ὀνόριο.

.....
Τὸ ταβάνι τοῦ δωματίου μου εἶν' ἀπὸ κέδρο καὶ μυρίζει μύρισμα. Οἱ στύλοι τοῦ κρεβατιοῦ μου εἶν' ἀπὸ κέδρο καὶ τὰ ὑφάσματα τοῦ εἶναι κρεμασμένα πά-

νω στοὺς τοίχους εἶναι πορφυρένια. Πάνω στο κρεβάτι μου εἶναι σκορπισμένη πορφύρα καὶ τὰ σκαλιά εἶν' ἀσημένια. Τὰ ὑφάσματα εἶναι ραμμένα μ' ἀσημένια ροῖδια καὶ στὰ σκαλιά πού εἶναι ἀσημένια εἶναι σκορπισμένα κόκκο καὶ σύμωνα. Οἱ ἐραστῆς μου κρεμάζουν γυρλάντες στὲς κολώνες τοῦ σπιτιοῦ μου. Τὴν νύχτα ἔρχονται μὲ μουσικοὺς τοῦ φλάουτου καὶ τῆς ἀρπας. Μοῦ κáμνουν ἔρωτα μὲ μῆλα καὶ στὸ πεζοδρόμιό τῆς αὐλῆς μου γράφουν τ' ὄνομά μου μὲ κρασί.

Οἱ ἐραστῆς μου ἔρχονται ἀπὸ τὰ πῶ μακρυνὰ μέρη τοῦ κόσμου. Οἱ βασιλιάδες τοῦ κόσμου ἔρχονται καὶ μοῦ φέρουν δῶρα.

Ὅταν ὁ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ἄκουσε νὰ μιλᾶνε γὰ μένα ἄρρησε τὸ πορφυρένιο του παλάτι καὶ ἔκανε πανιὰ γὰ νάρθη σὲ μένα. Οἱ ὑπηρέτες του δὲν φέρανε πρῶσους γὰ νὰ μὴ ξέρη κανένας τὸν ἔρχομό του. Ὅταν ὁ βασιλιάς τῆς Κύπρου ἄκουσε νὰ μιλᾶνε γὰ μένα ἔστειλε τοὺς πρεσβευτῆς του. Οἱ δύο βασιλιάδες τῆς Λυβίας πού εἶν' ἀδέρφια μοῦ φέρανε δῶρα ἀπὸ κεχριμπάρι.

Πῆρα τὸν ἀγαπητὸ τοῦ Καίσαρα ἀπὸ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν ἔκανα συμπαίκτη μου. Ἦρθε σὲ μένα μὴ νύχτα σ' ἕνα φορεῖο. Ἦτανε χλωμὸς σάν τὸν νάρκισσο, καὶ τὸ κορμί του σάν τὸ μέλι.

Ὁ γιὸς τοῦ Νομάρχη σκότασε τὸν ἑαυτό του γὰ τιμὴ μου, καὶ ὁ Τέρτραχος ἀπ' τὴν Κιλικία μαστίγωσε τὸν ἑαυτό του γὰ νὰ μ' εὐχαριστήσῃ μπροστὰ στοὺς δούλους του.

Ὁ βασιλιάς τῆς Ἱεράπολης πού εἶναι ἱερέας καὶ ληστής ἀπώσε χαλιὰ γὰ νὰ περπατήσω πάνω.

Κάποτε κάθομαι στὸν ἱππόδρομο καὶ ἀπὸ κάτω οἱ Ξιφομάχοι σμίγουν τὰ σπαθιά τους. Μιὰ φορὰ ἕνας Θρακιώτης πού ἦταν καὶ ἐραστῆς μου πάστηκε μέσα στὸ δίχτυ. Ἐγενενα νὰ πεθάνῃ καὶ ἰλόκληρο τὸ θέατρο μὲ χειροκρότηση. Κάποτε περνώ ἀπ' τὸ γυμνάσιο καὶ βλέπω τοὺς νέους νὰ παλεύουν ἢ ν' ἀγωνίζονται. Τὰ κορμιά τους λάμπουν ἀπὸ λάδι καὶ τὰ μέτωπά τους εἶναι στεφανωμένα μὲ κλαδιὰ ἰτιάς καὶ μυρσίνης. Χτυποῦν τὰ πόδια στὸν ἄμμο ὅταν παλεύουν καὶ ὅταν τρέχουν ὁ ἄμμος τοὺς ἀκολουθεῖ σάν συννεφάκι. Σ' ὅποιον χαμογελάσω ἀφήνει τοὺς συντρόφους του καὶ μ' ἀκολουθεῖ στὸ σπῆτι μου. Ἄλλες φορὲς πηγαῖνω

κάτω στὸ λιμάνι καὶ παρακολουθῶ τοὺς ἐμπόρους πού ξεφορτώνουν τὰ καράβια τους. Ἐκεῖνοι πού ἔρχονται ἀπ' τὴν Τύρο ἔχουν μανδύες ἀπὸ μετάξι καὶ σκουλαρίκια ἀπὸ σμαράγδι. Ἐκεῖνοι πού ἔρχονται ἀπ' τὴν Μασσαλία ἔχουν μανδύες ἀπὸ λεπτὸ μαλλὶ καὶ σκουλαρίκια ἀπὸ προῦντζο. Ὅταν μὲ δοῖνε νὰ φθάνω στέκονται στὶς πρῶμες τῶν καραβιῶν τους καὶ μοῦ φωνάζουν, μὰ ἐγὼ δὲν τοὺς ἀπαντῶ. Πηγαῖνω στὲς μικροῦταικες ταβέρνες πού συχνάζουν οἱ ναῦτες καὶ πίνουν ὅλη μέρα μαῦρο κρασί καὶ παίξουν ζάρια καὶ κáθομα μαζί τους.

Ἐκανα τὸν Πρίγκηπα δούλο μου καὶ τὸν δούλο του πού ἦταν Τύριος κύριό μου.

Ἐβαλα δαχτυλίδι στὸ δάχτυλό του καὶ τὸν ἔφερα στὸ σπῆτι μου. Ἐχω θαυμάσια πράγματα στὸ σπῆτι μου.

Σκόνῃ τῆς ἐρήμου σκεπάζει τὰ μαλλιά σου καὶ τὰ πόδια σου εἶναι πληγωμένα ἀπ' τὸν ἀγκάθια καὶ τὸ κορμί σου καμένο ἀπ' τὸν ἥλιο. Ἐλα μαζί μου, Ὀνόριε, καὶ θὰ σὲ ντύσω μὲ μεταξωτὸ χιτῶνα. Θὰ πασαλείνω τὸ κορμί σου μὲ σύμωνα καὶ θὰ χύσω νάρδο στὰ μαλλιά σου. Θὰ σὲ ντύσω μὲ ὑάκινθο καὶ θὰ σοῦ βάλω μέλι στὸ στόμα. Ἡ ἀγάπη.—

ΟΝΟΠΙΟΣ: Δὲν ὑπάρχει ἀγάπη ἄλλῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Ποιὸς εἶν' αὐτὸς πού ἡ ἀγάπη του εἶναι μεγαλύτερη ἀπ' τὴν ἀγάπη τῶν θνητῶν;

ΟΝΟΠΙΟΣ: Εἶν' ἐκεῖνος πού βλέπεις πάνω στὸ σταυρὸ, Μυρρίνα. Εἶν' ὁ Γυλὸς τοῦ Θεοῦ πού τὸν γέννησε μὴ παρθένα. Τρεῖς σοφοὶ πού ἦταν καὶ βασιλιάδες τοῦ ἔφεραν δῶρα καὶ οἱ βοσκοὶ πού ἦτανε στοὺς γύρω λόφους ξύπνησαν ἀπ' τὸ μεγάλο φῶς. Οἱ Σιβίλλες ξαίρανε τὸν ἔρχομό Του. Τὰ δάση καὶ τὰ μαντεῖα μιλήσανε γι' Αὐτόν. Ὁ Δαυὶδ καὶ οἱ προφήτες Τὸν ἀναγγέλλανε. Δὲν ὑπάρχει ἀγάπη σάν τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ καμιά ἀγάπη δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μ' αὐτήν.

Τὰ κορμὶ εἶν' ἀχρεῖο, Μυρρίνα. Ὁ Θεὸς θὰ σ' ἀνυψώσει μ' ἕνα νέο κορμὶ πού δὲν θὰ ξαίρει τὴ διαφθορά, καὶ θὰ κατοικεῖς στὴν Αὐλή τοῦ Κυρίου καὶ θὰ βλέπεις Αὐτόν πού τὰ μαλλιά του εἶναι σάν λεπτὸ μαλλὶ καὶ τὰ πόδια σου ἀπὸ προῦντζο.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Ἡ ὁμορφιά...

ΟΝΟΠΙΟΣ: Ἡ ὁμορφιά τῆς ψυχῆς μεγαλώνει μέχρις ὅτου μπορέσει νὰ δεῖ τὸν Θεό. Λοιπόν, Μυρρίνα, μετανόησε

για τές ἁμαρτίες σου. Τὸν ληστή πού σταυρώθηκε δίπλα Του Αὐτὸς τὸ πῆρε στὸν Παράδεισο. (Πάει ἔξω).

ΜΤΡΡΙΝΑ: Πόσο παράξενα μοῦ μίλησε. Καί με τί περιφρόνησι μ' ἐκοίταξε!

ΟΝΟΡΙΟΣ: Μυρρίνα, καθάρισαν τὰ μάτια μου καί τώρα βλέπω κάτι πού δὲν ἔβλεπα προτῆτερα. Πάρε με στήν Ἀλεξάνδρεια κι ἄφησε με νὰ γευτῶ τίς ἐφτά ἁμαρτίες.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Μὴν με κοροϊδεύεις, Ὀνόριε, οὔτε νὰ μοῦ μιλάς με τόση περηφάνια. Γιατί ἔχω μετανοήσει γιὰ τές ἁμαρτίες μου καί ψάχνω νὰ βρῶ μὰ σπηλιά σ' αὐτὴν τὴν ἐρημο γιὰ νὰ κατοικήσω ὅστε καί μένα ἢ ψυχὴ νὰ γίνει ἄξια νὰ δεῖ τὸν Θεό.

ΟΝΟΡΙΟΣ: Ὁ ἥλιος πάει νὰ δύσει, Μυρρίνα. Ἔλα μαζί μου στήν Ἀλεξάνδρεια.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Δὲν θέλω νὰ πάω στήν Ἀλεξάνδρεια.

ΟΝΟΡΙΟΣ: Ἀντίο, Μυρρίνα.

ΜΤΡΡΙΝΑ: Ἀντίο, Ὀνόριε. Ὁχι,

ὄχι, μὴν πᾶς.

Ἀνάθεμα τὴν ὁμορφιά μου γι' αὐτὰ πού ἔχει κάνει, κι ἀνάθεμα τὸ θαῦμα τοῦ κορμὶ μου γι' αὐτὰ πού σοῦ ἔχει φέρει.

Κύριε, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μ' ἔφερε στὰ πόδια Σου. Μοῦ εἶπε γιὰ τὸν ἐρχομὸ Σου στὴ γῆ, καί τὸ θαῦμα τῆς γέννησής Σου καί τὸ μεγαλύτερο θαῦμα τοῦ θανάτου Σου. Ἀπ' αὐτόν, Κύριε, ἀποκαλύφθηκαν σὲ μένα.

ΟΝΟΡΙΟΣ: Μιλᾶς σὰν παιδί, Μυρρίνα, καί χωρὶς νὰ ξαίρεις. Λύσε τὰ χέρια σου. Γιατί ἦρθες σ' αὐτὴ τὴν κοιλάδα με τὴν ὁμορφιά σου;

ΜΤΡΡΙΝΑ: Ὁ Θεὸς πού σὺ λατρεύεις μ' ὠδήγησε ἐδῶ πέρα γιὰ νὰ μετανοήσω γιὰ τίς ἀδικίες μου καί νὰ τὸν γνωρίσω ὡς τὸν Κύριό μου.

ΟΝΟΡΙΟΣ: Γιατί με πειράζεις με λόγια;

ΜΤΡΡΙΝΑ: Γιὰ νὰ δεῖς τὴν ἁμαρτία με τὴν μογιατισμένη προσοπίδα τῆς καί νὰ κοιτάξεις τὸν Θάνατο με τὸν χιτῶνα τῆς Ντροπῆς.

Μετ.: Α. Μ. ΚΟΥΜΟΥΛΛΗΣ.

SINE NOMINE

Τί μᾶς νοιάζει ἐμᾶς ἂν πονοῦν οἱ ἄλλοι
τί μᾶς νοιάζει νὰ χαιρόμαστε
καί νὰ πονοῦμε στὴ θλίψη μας.
Εἶσαι ἔτσι πού δὲ μπορῶ νὰ σὲ κοιτάξω
εἶσαι ἔτσι πού ντρέπομαι νὰ σ' ὀνομάσω
νὰ πῶ τὸνομά μας στοὺς ἀνθρώπους·
κατάλαβες ποιὰ καὶ πόσα λέμε!

Γ. ΣΦΗΚΑΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ ΔΑΛΜΑΤΗ

Μιά σελίδα από τή μελέτη:

«ΚΑΒΑΦΗΣ, Μυστικά του Έργαστηριού / Έρμηγεία /»

ΤΜΝΟΣ ΣΤΗΝ ΑΦΘΑΡΣΙΑ

Ύπάρχει κάτι πού γιά τόν Καβάφη είναι πύο πικρό κι από τώ θάνατο πού τόσο έχει τραγουδήσει κάτι, πού γιά κείνον είναι ή «πληγή από φοικτό μαχαίρι»: τά γηραιά. Τέσσερα ποιήματά του έχουν αυτό τώ θέμα. Γράφοντας, προσπαθει νά μη νοιώθει τώ πικρό βάρος, σάν εκείνον πού προσπαθει νά χαμογελάσει τήν ώρα πού πονά. Θά μās παρουσιάσει τώ γέρο τού «καφενείου τού βουερού» νά κάθεται, χωρίς συντροφιά: τίς «σασπισμένες κι άντιπατικές» ψυχές τών γερόντων,

...πού κάθονται — κομκοτραγικές —
μέσ στά παλιά των τά πεταιά τ' άφανισμένα.

Κι εκείνο τόν άλλο γέρο τού «Πολύ σπανίως»:

«Είν' ένας γέροντας. Έξαντλημένος και κυρτός,
σάκατεμένος άπ' τά χρόνια, κι από καταχρήσεις».

Πιότερο όμως στο άλλο, πού είναι κάπως αὐτοβιογραφικό, «Μελαγχολία τού Έάωνος Κλεάνδρου ποιητού έν Κομμαγηνή (595 μ.Χ)»:

«Τώ γήρασμα τού σώματος και τής μορφής μου
είναι πληγή από φοικτό μαχαίρι.

Δέν έχω έγκατέρησι καμιά.

Είς σέ προστρέχω Τέχνη τής Ποιήσεως».

Και πύο κάτω ζητάει βοήθεια από τήν Τέχνη:

«Τά φάρμακά σου φέρε Τέχνη τής Ποιήσεως,
πού κάμουνε — γιά λίγο — νά μη νοιώθεται ή πληγή».

Γ' αντίβαρο στην όδύνη τής φθοράς, στέκει τώ άριστουγενηματικό, από άποψη σύλληψης, σύνθεσης και άπόδοσης, «Ένώπιον τού άγάλματος τού Ένδυμίονος». Ό Ένδυμίον είναι σύμβολο τής άφθορίας και στο καθαφικό λεξιλόγιο είναι ένα άκόμα όνομα τής Τέχνης — όχι όμως μιάς όποιαδήποτε τέχνης, αλλά τής «Τέχνης τής Ποιήσεως»:

Ό Ένδυμίον, σύμφωνα με τή μυθολογία, ήταν ό άγαπημένος τής Σελήνης, πού όμως δέν ήταν άθάνατος: και γιά νά μη άλλοιωθει από τώ χρόνο και τώ θάνατο ή όμορφιά του, ή Σελήνη πέτυχε από τώ Δία τή χάρη ν' άποκοιμηθει ό ώραίος έραστής μ' έναν ύπνο πού νά μήν ξυπνά, μένοντας πάντα νέος.

Η γλώσσα στο ποίημα αρχαίζει: ό Κοβάφης μεταχειρίζεται γιά τούς ενιά στίχους τρεις όμοιοκαταληξίες, θαυμάσιες ήχητικά: τώ «ήμιονοι» τού πρώτου στίχου ξαναγυρίζει στον τέταρτο, «τῷ Ένδυμίονα» και στον όγδοο, «εὐδίοιοι» τώ άργουρά» τού δεύτερου στίχου ξαναρχεται στον πέμπτο, «έν τριήρει πορφυρά» τέλος, τώ «βλέπω νῖν» τού έκτου στίχου ξαναρχεται στον έβδομο, «καλλονή» και στον τελευταίο «ήδονή». Ξεχωριστά τούτη ή τελευταία όμοιοκαταληξία με τώ έλληνικότατο «νήν», δίνει άπάνταστη μουσικότητα και ενγένεια στο ποίημα. Τώ μέτρο είναι ιαμβικό, αλλά με έλευθερία στον αριθμό τών συλλαβών — κι αυτή ή έλευθερία είναι τώ άντισάθμισμα στα στολidia τής όμοιοκαταληξίας, πού είναι στολidia, αλλά στολidia άπαραίτητα εδῶ, σάν τ' άργουρά κοσμήματα πού στολίζουν τά χάμυρα τών «πάλλευκων» ζώων πού σέρνουν τώ λευκό άρμα τού προσκυνητή.

Τώ ποίημα αυτό είναι πολύτιμο γιά τά ευρήματα, καθαρά καθαφικού έργαστηριού: ή θαμπώτικη λευκότητα είναι τώ σύμβολο τής αιώνας όμορφιάς τού Ένδυμίονα:

«Έπί άρματος λευκού πού τέσσαρες ήμίονοι
πάλλευκοι σύρου, με κοσμήματα άργουρά».

Καὶ τὰ κοσμήματα, ἀπὸ λευκὸ μέταλλο. Κι ὅταν ὁ προσκυνητὴς βρεθεῖ μπροστὰ στὸ ἄγαλμα, ἀρχίζει ἡ περιφρημὴ μουσικὴ ἀπὸ τοὺς ἀσημένιου ἴχους τῶν «νήν»:

«Ἴδοῦ τὸ ἄγαλμα. Ἐν ἐκστάσει βλέπω νῦν
τοῦ Ἐνδυμίωνος τὴν φημισμένην καλλονήν.
Ἰάσμων κἀνίστρα κενοῦν οἱ δούλοι μου.

Τὰ λουλούδια εἶναι κι αὐτὰ λευκά, ἀνθοὶ μὲ μικρά, μυρωμένα καὶ μεταξοτὰ πέ-
ταλα, ποὺ φέρουν στὸ νοῦ ποιητὲς τῆς Ἀνατολῆς ποὺ τόσο ἔχουνε τραγουδήσει αὐτὸ
τὸ λουλούδι,

«ἄξιο γὰρ τὸ πατήσει ἡ Ἀγαπημένη
ἀφοῦ ὁμως πρῶτα ἡ μάνα τοῦ ἡ Νύχτα
τοῦ νύμφει μὲ δροσιὰ τὸ πρόσωπο».

Καὶ μέσα στὴ θαμπωτικὴ αὐτὴ λευκότητά, ἡ μνεία τοῦ πλοίου πούφερε τὸν προσ-
κυνητὴ ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια — πάντα ἀπὸ τὴν ἀγαπημένην πολιτείαν:»

«ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια ἔπλευσα ἐν τριήρει πορφυρᾷ. Ἡ μοναδικὴ νότα ἔξω ἀπὸ
τὸ ἄσπρο, τὸ πορφυρὸ χροῖμα — γιὰ γὰρ μὴ ἀφίσει καμὰ ἀμφιβολία γὰρ τοῦ τί εἶδους
ἡδονὴ εἶναι ἐκεῖνὴ ἡ ἡδονὴ τῶν ἀρχαίων χρόνων, ποὺ «εὐόωνοι ἐπευφημία
ἐξύπνησαν».

Τοῦτο τὸ σύμβολο τῆς ἀφθαρσίας ὑψώνει θριαμβικὰ ὁ Ποιητὴς, τὸ ἔργο του, σὰν
ἄγαλμα τοῦ Ἐνδυμίωνα, στίς πικρὲς πληγὲς τῶν γηραιῶν:

«Ἐφηβοὶ τῶρα τοὺς δικούς του στίχους λένε.

.....

«μὲ τὴ δική του ἔφφρασι τοῦ ὠραίου συγκινουῦνται».

(«Πολὺ σπανίως»)

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΙΩΝΟΣ

Ἐπὶ ἄρματος λευκοῦ ποὺ τέσσαρες ἡμίονοι
πάλλευκοι σύρουν μὲ κοσμήματ' ἀργυρᾷ,
φθάνω ἐκ Μιλήτου εἰς τὸν Λάτμον. Ἰερὰ
τελῶν — θυσίας καὶ σπονδᾶς — τῷ Ἐνδυμίονι,
ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔπλευσα ἐν τριήρει πορφυρᾷ. —
Ἴδοῦ τὸ ἄγαλμα. Ἐν ἐκστάσει βλέπω νῦν
τοῦ Ἐνδυμίωνος τὴν φημισμένην καλλονήν.
Ἰάσμων κἀνίστρα κενοῦν οἱ δούλοι μου κ' εὐόωνοι
ἐπευφημία ἐξύπνησαν ἀρχαίων χρόνων ἡδονήν.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΥΝΘΕΣΕΩΝ ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ» ΜΕ ΑΘΛΟΘΕΤΗ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΝ ΚΥΠΡΟΥ

Προκηρύσσεται διαγωνισμός μελοποιήσεως 16 ποιημάτων του κ. Κύπρου Χρυσάνθη, που ειδικώς έχουν γραφτή για τις ηλικίες 12—18 ετών με θέματα παρμένα από τον τελευταίο μας 'Απελευθερωτικόν 'Αγώνα του 1955—59, με τους εξής όρους:

(α) Λαμβάνει μέρος κάθε Έλληνας μουσικός (Έλλαδικός ή Κύπριος ή τῆς 'Ομογένειας). (β) Τὰ ἔργα πρέπει νὰ υποβληθοῦν εἰς διπλοῦν καὶ νᾶχη τὸ κάθε κομμάτι δλόκληρο τ' ὄνομα τοῦ συνθέτη (Δὲν ἐπιτρέπονται ψευδώνυμα). (γ) Δὲν ὑπάρχουν περιοριστικά ὄρια στὴ σύνθεση. Πρέπει ὅμως ὁ συνθέτης νᾶχη ὑπόψη του πὼς τὰ κομμάτια προορίζονται γιὰ κοινὴ χρήση σὲ συλλόγους, κατηχητικά καὶ σχολεῖα. Μερικά ἀπ' αὐτὰ ὡς τὸ τῆς ΕΟΚΑ καὶ 1ῆς 'Απριλ. προορίζονται γιὰ ἐμβατήρια. (δ) Δικαιούται ἕνας συνθέτης νὰ συνθέσῃ ὅλα ἢ μερικά ἀπὸ τὰ ποιήματα. (ε) Ἡ βράβευσις θὰ γίνῃ ξεχωριστὰ γιὰ κάθε κομμάτι καὶ ὄχι γιὰ τὴ σύνθεσιν ἐν συνόλῳ ὅλων τῶν ποιημάτων. (στ) Οἱ βραβευμένες συνθέσεις θὰ εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ ἀθλοθέτη μόνο γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τους σὲ βιβλίον. (Δικαιώματα γιὰ ἐκτελέσεις ἀπὸ ραδιόφωνο ἢ τηλεόραση ἀνήκουν στὸ συνθέτη). (ζ) Γιὰ κάθε κομμάτι δίδεται βραβεῖο £10. (η) Ἄν ὑπάρξῃ σύνθεσις μεγαλύτερη, ὡς τετράφωνη γιὰ χορωδία ἢ χορωδία με συνοδεία, δυνατόν ὁ ἀθλοθέτης νὰ βραβεύσῃ ἰδιαίτερος τὴν σύνθεσιν αὐτή, ἀλλὰ δὲν θὰ συμπεριληφθῇ αὐτὴ σὲ βιβλίον κοινῆς χρήσεως γιὰ σχολεῖα κλπ., ἀλλὰ πιθανόν νὰ ἐκδοθῇ ξεχωριστά.

Τελευταία προθεσμία ὑποβολῆς 1 'Οκτ. 1961. Ὁ ἀθλοθέτης θὰ ὀρίσῃ ἐν καιρῷ τριμελὴ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ.

Τὰ ἔργα θὰ υποβληθοῦν ἢ ἐπὶ συστάσει ἢ ἰδιοχείρως στὸν κ. Κ. Χρυσάνθη, Λήδρας 114, Λευκωσία — Κύπρος.

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΝΕΚΡΟΣ

Αὐτὸν ποὺ δίχως ὄνομα καὶ φήμη
γι' ἀγώνα ἐνάρετο 'χει σκοτωθῆ
χωρὶς νὰ ζήτησε ἔπαινο ἢ ἀσήμι
καὶ μήτε νίκη πρόφτασε νὰ δῆ,

Ἡ δόξα τοῦ καθήκοντος τὸν ζώνει
μὲ τῶν ἁγίων τὸν κύκλο τὸ χρυσὸ
καὶ φρόνημα ἱερό σ' ἐμᾶς ὑψώνει
στὴ γῆ δικαίωμα καὶ στὸν οὐρανὸ.

'Ο ποὺ δουλεύει τίμια τὴν πατρίδα
δὲν ἔχει δίψα γιὰ δαφνοκλωνί.

Τιμὴ καὶ δόξα του χρυσῆ ἢ φροντίδα
τὴν πατρικὴ του νὰ στεριώσῃ γῆ.

1η ΤΟΤ ΑΠΡΙΑΗ 1955

Πρώτη τ' 'Απριλῆ, ἀντροεῖα μας μέρα, Ἔχουν οἱ μέρες οἱ ἐθνικὲς μας
κορφὴ τῆς λεβεντιάς, μὰ ξεχώρη ἀρετῆ,
ἄνοιξη νέας ζωῆς, μητέρα μᾶχαις ἐσὺ μὲς τὶς καρδιές μας
κι' αὐγὴ μᾶς λευτεριάς, γωνιά ξεχωριστῆ.

Εὐπνῆμα γιὰ ὅλους τὸ Εἰκοσιένα
καὶ τὸ Σαράντα φῶς.

Κι' ἔχεις ἐσὺ στεφανωμένα
τὰ δυὸ σὰν οὐρανός.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΚΟΥ

Ὡ Μούσκο, ἐσὺ τῆς ἀγροτιᾶς τὸ χρέος
 σὲ μὴ λιτὴ πατρίδα ἑλληνικὴ
 ξεπλέρωσες καὶ πέρασες ὠραῖος
 Θεὸς ἀρχαῖος στήν ἀφθαρτὴ ζωὴ.

Γι' αὐτὸ τριαντάφυλλα κρατᾶ τὸ χέρι
 καὶ μὲ τὸν ὕμνο τ' ἀθλητῆ σὲ ὕμνῶ.
 Στὸν οὐρανὸ τῆς Κύπρου αἰώνιο ἀστέρι
 σὲ βλέπω, εὐλογημένο ἀπ' τὸ Χριστό.

Καλότυχῃ ἢ γενιὰ ποὺ ὡς θυσιάζει
 παιδί στα θέμελα τῆς λευτεριάς,
 τὸν οὐρανὸ στοὺς ὤμους τῆς βαστάζει,
 κρατᾶ τὸ σέβας καθεμιᾶς καρδιάς.

Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ

Δὲν εἶν' γλυκύτερο ἄλλο προᾶμμα
 ἀπ' τὴ μεγάλη λευτεριά.
 Πατρίδα καὶ θρησκεία τὸ θᾶμμα,
 ποὺ ξεπιθᾶ ἀπ' τὴ λευτεριά.

Κι' ὅταν αὐτὴ δουλεύῃς τίμα
 εἶσαι πιὰ πλούσιος κι' εὐτυχής,
 δὲν ἔχεις στήν ψυχὴ σου ἀσκήμια,
 θὰ ζῆς στήν ἀρετὴ εὐτυχής.

Γι' αὐτὴ ἂν πεθάνῃς τελευταῖα
 γίνεσαι ὁ ἴδιος λευτεριά:
 δὲν εἶν' στὸν κόσμῳ πράξι ὠραία
 ἀπ' τὸν χαμὸ γιὰ λευτεριά.

ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΔΗΣ — ΣΤΥΛΙΑΝΙΔΗΣ

Οἱ μέρες οἱ γενναῖες μας δὲν περάσαν:
 κρατᾶμε τὰ ὄπλα εἰρηικοῦ καιροῦ.
 Τοῦ ἀγῶνα οἱ ἀρετὲς στὸ νοῦ στοιβάσαν
 εὐθύνες, χρέη βαρεῖα τοῦ τόπου αὐτοῦ.

Δὲ θὰ προδώσω τὸν Παλληκαρίδη
 τὸν κρεμασμένο γιὰ τὴ λευτεριά,
 τὸν καταξεσκισμένο Στυλιανίδη
 μὲ τὴν τρανὴ του τὴν παλληκαριά.

Γι' αὐτὸ σκληρὰ τὴ γῆ μου θὰ δουλέψω
 καὶ θ' ἀκονίσω ὡς πρέπει τὸ μυαλό.
 Μ' αὐτὰ μονάχα εὐχαριστία θὰ πέμψω
 στὸν ἴσκιό τῶν νεκρῶν μας τὸν ἱερό.

ΣΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ
(ΓΙΑΛΛΟΤΡΟ, ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΔΗ, ΙΩΝΑ...)

Τὸν ἔφηβο τοῦ Γυμνασίου,
ἀρκαδικὸ βλαστό, τιμῶ.
Ἄντίγραφο τ' ἀρχαίου τοῦ βίου
στ' ἀντρεῖο του τόλμημα κοιτῶ.

Δαπάνησε τ' ἀρχαῖο του κάλλος
καὶ τῆς καρδιάς τὴν ἀρετὴ
στὴ γῆ νὰ γίνῃ πῶς μεγάλος
κι' ἀπ' τῶν μεγάλων τὴ ζωή.

Γιατ' ἔνοιωθε τὸ μέγα πάθος
π' ἀνθεῖ στὸ φῶς τῆς λευτεριάς.
Τῆς γῆς σου ὁ ἔρωτας τὸ βάθος
τ' ἀντρεῖο δείχνει τῆς καρδιάς.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΑΤΣΕΝΤΙΟΥ

Τοῦ Μαχαιρᾶ βογγᾶνε τὰ λαγγάδια:
ὁ Ἕλληνας «ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς».
Ἡ Λευτεριά ἔχει τοῦ Θεοῦ σημάδια
καὶ δὲ μπορεῖς ποτὲ νὰ τὰ πατᾶς.

Μὲ λέν' Γρηγόρη, κι' εἴμ' ἀπὸ τὴ Λύση,
τῆς τιμᾶς ἀγροτιάς λιτὸ παιδί.
Στὰ Ἑλλαδικὰ βουνά ἔχω πολεμήσει
πολεμιστῆς γιὰ ἑλληνικὴ τιμή.

Μὲ τὸ ντουφέκι τώρα θὰ πεθάνω
γιὰ μιὰ τρανὴ ἀρετὴ τὴ λευτεριά,
ψηλὰ στὸν οὐρανὸ τῆς Κύπρου ἀπάνω
νὰ γράψω γιὰ ὄλους μιὰ κληρονομιά:

Ἄ Κύπριος Ἕλληνας ὠραῖος πεθαίνει
γιὰ τ' ὄριο, αἰώνιο φῶς τῆς λευτεριάς.
Ἡ ἀσπίδα του εἶναι πάντα τιμημένη
σὺν Ἕλληνας «ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς».

ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΤΗΣ Ε.Ο.Κ.Α.

Τῶν ἔνδοξων νεκρῶν ἡ μνήμη
χαρίζει νόημα στὴ ζωή.
Τιμῶντας τους καλεῖς τὴν φήμη
νὰ σοῦ αἰωνίση τὴ φυλή.

Οἱ μαχητὲς τῆς Ε.Ο.Κ.Α. ἀρχαῖοι
πολεμιστὲς τῆς λευτεριάς
θὰ ξεπροβάλλουν πάντα νέοι
στὶς ἀντρειοσύνες τῆς καρδιάς.

Ψηλὰ τὰ μέτωπα: ἡ πατρίδα
στὰ κόκκαλα τῶν ἡρώων ἀνθεῖ.
Ἄπ' τὸ στεφάνι τῆς ἡ ἐλπίδα
γιὰ νέες τιμὲς θ' ἀναστηθῇ.

ΜΑΡΚΟΣ ΔΡΑΚΟΣ

Είναι τ' αντάρτικο άντρειοσύνη   Κάποτε ή μνήμη θά ξεχάση
 μὰ ἔχει στερήσεις και καῦμό.   βάσανα, μάχες και καῦμούς.
 Κι' ὅμως ὁ αντάρτης θ' ἀπομείνη   Κι' ὅμως θά λάμπη μὲς τὴν πλάση
 λάμπη ἀρχοντίας μὲς τὸ μυαλό.   ὁ ἥρωας Θεὸς μὲς τοὺς Θεοὺς.

Ἔπεσε ὁ Δράκος μὰ δὲν πέφτει,
 μήτε ἀποσβεῖ ή παλληκαριά.
 Ἦλιος ἔαστρόφτει ἀπὸ καθρέφτη
 και μελετᾷ τή λευτεριά.

ΤΑ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΑ ΜΝΗΜΑΤΑ

Χαμὸς δὲν εἶναι νὰ πεθαίνης   Κι' ή λευτεριά 'ναι ή πιὸ μεγάλη
 στῆς νότης τ' ἄνθος γιὰ τιμῆ: κι' εἶν' ἀρετὴ τῶν ἀρετῶν,
 τὸ μέγα πάθος ἀνασταίνεις   και στοῦ ἥρωα στέκει τὸ κεφάλι
 ποὺ λέγεται παντοῦ ἀρετῆ.   σὰν ἥλιος τῶν ἰδανικῶν.

Γι' αὐτὸ λαμπάδα τιμημένη
 φωτοῦν μὲ φῶς θαμπωτικὸ
 τῶν φυλακῶν οἱ κρεμασμένοι,
 νεκροὶ σ' ἀγώνα ἑλληνικό.

ΤΑΦΟΣ ΚΥΠΡΙΟΥ ΜΑΧΗΤΗ

Χριστὸς Ἀνέστη! Σώθηκεν ή γῆ μας
 και σήκωσε κεφάλι ἑαρινό.
 Στὴν καθεμιὰ θυσία κρατᾷ ή ζωὴ μας
 κομμάτι φῶς ἀπὸ λαμπρὸ οὐρανό.

Χριστὸς Ἀνέστη! Σώθηκε ή πατρίδα
 στὸν τάφο αὐτὸ τοῦ Κύπριου μαχητῆ.
 Γι' αὐτὸ δὲν σήνω φοινικιάς ἀπίδα
 μὰ μνήμη στὴν καρδιά μου λατρευτή.

Χριστὸς Ἀνέστη! Στὸ νησί ή Ἑλλάδα
 παντοινὸ στοὺς αἰῶνες φῶς κρατεῖ.
 Κι' Ἑλλάδα 'ναι ή Ε.Ο.Κ.Α. και λαμπάδα,
 ή Κύπρος εἶναι πάντα ἑλληνική.

ΜΟΔΕΣΤΟΣ Ο ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑΣ

Τοῦ πρωτομάρτυρα τοῦ ἀγώνα   Ὁ θάνατός του πρώτη νίκη,
 τοῦ Μόδεστου τοῦ Λιοπετριοῦ   σημαία τ' ἀγώνα μας τρανή.
 μὰ μνήμη ὡς φῶς μὲς τὸν αἰώνα   Σ' αὐτὸν ή πρώτη δόξα ἀνήκει
 θὰ πλέξω μ' ἄνθη τ' Ἀπριλιοῦ.   ή ἑλληνική και γαλανή.

Αὐτὸς ποὺ πέφτει γιὰ μιὰ ἰδέα
 γιὰ πάντα θᾶναι μαχητής,
 θὰ ζῆ μὲς τ' ἅγια και τὰ ὠραῖα
 κοντά μας, φῶς τῆς ἀρετῆς.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΑΤΣΗΣ

Οἱ πρῶτοι πὸν στῆ μάχη σβύσαν
τὸ δρόμο δείχνουν τῆς τιμῆς.
Μὰ κι' οἱ στερνοὶ τῆ νίκη στήσαν
σὰ μήνυμα χαρᾶς στῆ γῆς.

Κι' ἐσὺ στὴν τελευταία τῆ μάχη,
μὲς τ' ὄραμα τῆς λευτεριάς,
χαμὸς ἡμίθεου σοῦχει λάχει
κι' ἀθανασίας βωμὸς μεμιάς.

Εὐτυχισμένε Μάτση, ἡ μνήμη
θὰ σέ κρατᾶ γενναίω στὸ νοῦ.
Σὰν τοῦ ἡλίου θᾶσαι φῶς καὶ φήμη
τοῦ πῶ ἀθηναίου λαμπροῦ οὐρανοῦ.

ΣΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Τιμὴ στοὺς μαθητὲς πὸν ὀρήσαν
στῆς λευτεριάς τῆ μάχη ἀγνοὶ
καὶ πέφτοντας βωμὸς ἐστήσαν
καὶ ξεσκλαβώσανε τῆ γῆ.

Στὸν τάφο τους μιὰ αἰώνια Ἑλλάδα
θὰ λάμπη μ' ἓνα φῶς θεϊκό.
Ἡ ἀρκαδικὴ τους ὁμορφάδα
τὸ νέο στολίζει πιά οὐρανό.

Ψηλὰ τὸ μέτωπο, ὦ σχολεῖο:
ὁ σπόρος σου ἔχει τιμηθῆ.
Τις ἀρετὲς ἀπ' τὸ βιβλίω
φυτέψανε σ' αὐτὴ τῆ γῆ.

ΣΤΟ ΦΩΤΗ ΠΙΤΤΑ

Δὲν πάει χαμένος ὁ χαμὸς σου,
ὦ δάσκαλε πολεμιστῆ,
Ἡ λευτεριά 'ταν τ' ὄνειρό σου
στὴν Κύπρο μας νὰ φυτευτῆ.

Καὶ στὸ βιβλίω σου δίπλα στέκει
ἡ πιδὸ μεγάλη διδαχῆ,
γιατὶ τιμᾶς μὲ τὸ ντουφέκι
αὐτὸ πὸν πίστευε ἡ ψυχῆ.

Καὶ λεύτερο πιά τὸ σχολεῖο,
ὦ δάσκαλε, σ' εὐγνωμονεῖ.
Τιμᾶ ἡ ψυχῆ μας τὸν ἀντρεῖω
γιὰ τῆ θυσία του τὴν τρανή.

ΣΤΟΥΣ ΤΕΣΣΕΡΕΙΣ ΤΟΥΤ ΛΙΟΠΕΤΡΙΟΥΤ

Στοῦ Λιοπεριοῦ τὸν ἀχυρώνω
τέσσερεις ἦταν οἱ Θεοὶ:
Πέσανε σ' ἄνισον ἀγώνα
γιὰ ὠραία νίκη Ἑλληνική.

Δάκρυ γιὰ τὸν ἀντρεῖω δὲ χύνεις
ὅταν πεθαίνη γι' ἀρετῆ.
Πάνω στῆ γῆ μνημεῖω τοῦ στήνεις
κι' ἄλλω μνημεῖω μὲς τὴν ψυχῆ.

Κι' ὅποιος περνᾶ, μιὰ αἰώνια Ἑλλάδα
'κεῖ στὸ Λιοπέτρι προσκυνᾶ.
Τέσσερεις ἦταν: ὁμορφάδα,
νότη, ἀρετῆ, παλληκαριά.

ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Η ΑΜΥΝΑ ΚΙ' Η ΠΡΟΚΟΠΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ἐνῶ συνεχίζονται πάντα οἱ ἐπίσημες κι' ἀνεπίσημες συζητήσεις στὴν Ἑλλάδα κι' ἐδῶ γύρω ἀπὸ τὸ μέγα θέμα τῶν σχέσεων μας μὲ τὸ Κέντρο καὶ τῶν εὐρύτερων πνευματικῶν προσανατολισμῶν τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ περιοδικό μας θεώρησε ὑποχρέωσή του, ἐγκαταλείποντας τὸν ἀκαδημαϊκὸ μὲν ὄμιλο, νὰ παρέμβῃ μὲ τὴν ἔρευνα πὸ ἐγκαινιάζει σήμερα. Ὁ λόγος εἶναι γιὰτὶ πιστεύει πὼς ἐπιβάλλεται ν' ἀκουστοῦν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅσο μῦροεὶ περισσότερες ἀπόψεις πνευματικῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ κινήθουν ἐντονώτερα οἱ ἰδέες καὶ γιὰ νὰ συνειδητοποιηθῇ, κατὰ τὸ δυνατὸ πλατύτερα, ἡ ἀνάγκη ν' ἀντικρουσθῇ τὸ πρόβλημα τῆς Κύπρου σ' ὅλη τὸ βάθος καὶ σ' ὅλη του τὴν ἔκταση.

Ἡ ἰδιότυπη ὑπόθεση τῆς Κύπρου προβάλλει, γιὰ ὅσους ἔχουν μάτια νὰ βλέπουν, σὰν ὑπόθεση ζωῆς καὶ θανάτου, πού, ἀκριβῶς γι' αὐτὸ, πρέπει νὰ προκαλῆ τὴν εὐθύνη ὄλων τῶν ἄξιών ἐκπροσώπων τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας τοῦ ἔθνους. Ἡ ἀδέσμευτη γνώμη στὴν προκειμένη περίπτωσι δὲν ἀποτελεῖ δικαίωμα ἀλλ' ὑποχρέωσι. Ἡ ζύμωσι πρέπει νάται πλήρως γιὰ ν' ἀποκρυσταλλωθοῦν συγκεκριμένα δεδομένα καὶ πορίσματα. Θὰ ἦταν, ἄλλωστε, τραγικὸ ν' ἀφινόταν ἡ ἀντιμέτωπιση τῶν πραγμάτων σ' ἐρασιτεχνικὲς πρωτοβουλίες καὶ περιστατικὲς λύσεις. Ἀπὸ τυχόν ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία μας στὴν Κύπρου θὰ ἐξαρτηθοῦν πολλὰ — καὶ γιὰ μᾶς, καὶ γιὰ τὸ ἔθνος καὶ γιὰ τὸν Ἄνθρωπο.

Τὰ ἐρωτήματα τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» ὅσο κοινότυπα κι' ἂν φαίνονται, εἶναι καιρία. Μέσα τους κρύβουν τὸ ἄγχος γιὰ τὸ Αὔριο, τὴν ἀγωνία γιὰ τὴν Ἐξοδὸ, τὸν καιμὸ τῆς δημοουργίας... Ἴδου τα:

«1. Ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ θέση τῆς πνευματικῆς Κύπρου μέσα στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο καὶ πὼς θὰ προωθηθῇ καὶ διασφαλισθῇ ἡ θέση αὐτή;

2. Πὼς θὰ ἀμυνθῇ κατὰ πνευματικὸν τρόπον ἡ Ἑλληνικὴ Κύπρος ἔναντι τῶν σημερινῶν περιστάσεων ὥστε νὰ τῶν πρέσει νὰ διατηρήσῃ ἀλώβητον τὸν ἑαυτὸν της;

3. Ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ συμπράξιση τοῦ Κέντρου πρὸς τὴν Κύπρου στὸν πνευματικὸ τομέα καὶ ποιὰ μέσα πρακτικὰ μῦροεὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν;

4. Τί εὐρύτερο θὰ μῦροεὶ νὰ ἐπιδαχθῇ μέσῳ τῆς Κύπρου σὰν ἐνδοἀκτινοβόλο ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ Κέντρου;».

Ἐχομε τὴν δεβαιότητα πὼς ἡ ἔρευνά μας θὰ βοθῇ πρὸθυμη ἀνταπόκριση — αὐτὸ, ἄλλωστε, ἀποδεικνύουν οἱ πρῶτες ἀληθινὰ ἐξιόλογες ἀπαντήσεις πὸν δημοσιεύομε παρακάτω. Οἱ γνώμες τῶν εὐγενῶν φίλων θὰ φωτίσουν ὄλες τις πλευρὲς τοῦ ζητήματος καὶ θὰ μᾶς δώσουν ἀργότερα τὴν εὐκαιρία νὰ καταλήξωμε, μὲ ἰδιαίτερο ἄγθος, στὰ σαφῆ συμπεράσματα πὸν θὰ χρειασθῇ νὰ μελετηθοῦν γιὰ νὰ διαμορφωθοῦν σὲ σχέδιο ὄργανωμένο καὶ πρακτικὸ.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΑΠΑΝΤΑ: Δρ Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

1. Ἡ θέσις τῆς πνευματικῆς Κύπρου μέσα εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον εἶναι σαφῆς. Εἶναι θέσις ἐνὸς τμήματος τοῦ ὄλου αὐτοῦ χῶρου ἀναπόσπαστον. Αἱ ἴδια ἀνησυχία, τὰ ἴδια ἐνδιαφέροντα, αἱ ἴδια ἐπιδιώξεις, οἱ ἴδιοι σκοποί, τὰ ἴδια ἰδανικά. Συνεπῶς δὲν δύναται ἡ Κύπρος νὰ ἀποσπασθῇ πνευματικῶς ἀπὸ τὸν λοιπὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ἔστω καὶ ἂν γεωγραφικῶς καὶ πολιτικῶς εἶναι ἀπ' αὐτοῦ ἀπεσπασμένη. Ἡ διασφάλιξις τῆς θέσεως της ταύτης θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας κατατόπιαν καὶ τὴν ἰδικὴν μας τοποθέτησιν πρωτίστως. Ἐπειτα ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὅποιον θὰ δεκνῆνὶ τὸ κέντρον πρὸς ἡμᾶς. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον ὑπάρχουν πολλὰ ἐνθααρουντικὰ ἐνδείξεις. Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο τοῦ κέντρου δὲν δύναται νὰ ἀσκήσιη πολὺ ἐνεργητικὴν ἐπίδρασιν, ἂν ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ψυχικῶς προδιατεθειμένοι νὰ τὸ δεχθῶμεν.

2. Ἄν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀγγλοκρατίας ἠδυνήθη ἡ Ἑλληνικὴ Κύπρος νὰ

διατηρήσει ἀλώβητον τὸν ἑαυτὸν τῆς, πολὺ περισσότερον δύναται τοῦτο νὰ ἐπιτύχη σήμερον. Ἄν δὲν τὸ ἐπιτύχη, θὰ πταίῃ αὐτὴ καὶ μόνον. Δὲν ἐξετιμήσαμεν τὸ ὅτι αἱ σημεριναὶ περιστάσεις ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως εἶναι καλύτεραι ἢ προηγουμένως. Διότι οὐδὲν ἐμπόδιον τίθεται ὡς φραγμὸς ἐνώπιόν μας, ὡς ἐτίθετο προηγουμένως. Δὲν ἐσυνειδητοποιήσαμεν ἀκόμη ὅτι ἀπηλλάγημεν εἰς τὸν τομέα τοῦτον παντὸς φραγμοῦ καὶ ὅτι εἰς ἡμᾶς πρόκειται ἡ ἐργασία πρὸς τὴν τοιαύτην κατεύθυνσην. Εἶναι προστιμότερον νὰ ἐργαζώμεθα καὶ νὰ πιστεῦωμεν παρὰ νὰ παραπονούμεθα καὶ νὰ μεμνιμοσύμεθα, ὅπως ἀρχίσαμεν νὰ κάμνωμεν. Ἔπειτα πρέπει νὰ ἐκτιμῶμεν πάντοτε ὅπως πρέπει τὴν ἐξ Ἑλλάδος προσφορὰν καὶ νὰ ξεχωρίζωμεν τὴν καλὴν ξένην προσφορὰν καὶ τὴν σκοπιμότητα αὐτῆς. Πρέπει νὰ ἀποβάλωμεν τὴν ξενομανίαν καὶ δουλοπρέπειαν, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀκόμη κυριαρχοῦν τῆς ζωῆς μας, καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν δέουσαν ἀξιοπρέπειαν ἔναντι τῶν ξένων καὶ ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ νὰ διακρίνωμεν τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Διότι οἱ ξένοι μᾶς παίρνουν κάποτε ὡς κατώτερα ὄντα. Ἐνα πρόσφατον παράδειγμα ξένης καλλιτεχνικῆς δῆθεν προσφορᾶς εἶναι ἀρκετόν, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου.

3. Ἡ συμπαράστασις τοῦ κέντρου εἶναι ἤδη σημαντικὴ. Δύναται ὅμως νὰ ἐνταθῇ ἀκόμη περισσότερον. Νομίζω ὅτι ἐκεῖνον, τὸ ὁποῖον δίδει τὸν γνώμονα τῶν τάσεων καὶ ἀξιών τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ κόσμου, εἶναι ἡ λογοτεχνία. Αὐτὴ πρέπει νὰ προσφερθῇ εἰς μεγάλον βαθμὸν παραλλήλως πρὸς πᾶσαν ἄλλην πολιτιστικὴν προσφορὰν. Τὸ καλὸν ἑλληνικὸν βιβλίον πρέπει νὰ κυκλοφορήσῃ εὐρύτατα καὶ νὰ εἶναι προσίτιον εἰς τὸ πολὺ κοινόν. Βιβλιοθηκὰ πρέπει νὰ ἰδρυθοῦν εἰς κάθε χωρίον καὶ κομιόπολιν ἐκτὸς τῶν πόλεων. Αἱ βιβλιοθηκὰ αὐτὰι πρέπει νὰ προσφέρουν εἰς μεγάλην ἔκτασιν τὸ καλὸν ἑλληνικὸν βιβλίον καὶ δὴ εἰς πολλὰ ἀντίτυπα. Νομίζω γενικὰ ὅτι οἰαδήποτε πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ προσφορὰ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Κύπρον πρέπει νὰ φεύγῃ καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τῶν πόλεων, εἰς τὰ ὁποῖα κυρίως περιορίζεται, ἀλλὰ αὕτη πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀφομοιωτικὴν ἰκανότητα τῶν κατοίκων καὶ τὰ ἐνδιαφέροντά των.

4. Ἡ Κύπρος πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ὁμηγηθῆρον πρὸς ἀκτινοβολίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ τὰς χώρας τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Ἐδῶ πρέπει νὰ καίῃ ἡ πολιτιστικὴ φλόξ, ἡ ὁποία θὰ σκορπίσῃ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα πρὸς ἀνατολάς. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς τοποθέτησις ἐπιτρέπουν εἰς τὴν Κύπρον νὰ διαδορατισθῇ τὸν ὄλον αὐτὸν σήμερον. Ἄν αὐτὸ ἐπιτύχῃ ἡ Κύπρος καὶ ἡ Ἑλλάς, τότε θὰ δύναται νὰ ὑπάρξῃ τοῦτο ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν δοθείσαν λύσιν τοῦ πολιτικοῦ θέματος, ἡ ὁποία δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τοὺς λόθους καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς νῆσου.

ΑΠΑΝΤΑ: Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

1. Δὲν ὑπάρχει παρὰ μὴ ἀπόκριση: ἡ πνευματικὴ Κύπρος ἀνήκει ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνα ἴσαμε σήμερα, ἴσαμε πάντα στὸν κορμὸ τοῦ Ἔθνους. Δὲν ἀποτελεῖ παρὰ μὴ ἄλλη, καὶ τόσο πολῦτιμη, μορφή τῆς πνευματικῆς παρουσίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀκριβῶς ὅπως ἡ Κρητικὴ ἢ ἡ Ἑλπιανσιακὴ πνευματικὴ παράδοσις καὶ ζωὴ. Γιὰ νὰ διασφαλισθῇ αὕτη ἡ θέσις, χρειάζεται πυκνὴ μορφωτικὴ, πλατύτερη παιδευτικὴ καὶ εἰδικώτερα λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐγκαταλλαγή. Ἀνταλλαγὴ πνευματικῶν ἀνθρώπων, συνεχὴς παρουσία τοῦ καλοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου στὴν Κύπρον, ὀργάνωσις δημοσιευμάτων περιοπτῆς, καινὴ ἐπιστημονικὴ προσπάθεια, τέλος κάθε τρόπος ἰκανὸς νὰ προωθῆσιν τὴν ἐνιαία πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου με τὸν ἄλλο Ἑλληνισμό.

2. Μὲ τὴν ἔξασιν, τὴν ἀδιάκοπην χρησιμοποίησιν, τὴ γόνιμην ἐπέκτασιν τῶν πνευματικῶν στοιχείων, ποῦ ἔχει ἤδη προσφέρει ἡ Κύπρος στὴν ὅλην πνευματικὴν παρουσίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἐνθάρρυνσιν τῶν νέων πνευματικῶν ἀνθρώπων, ποῦ ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ συντελέσουν σὲ μὴ κυρίαρχη πνευματικὴ ἀναγέννησιν.

3. Ἀνεπιβόλαχτη, πυκνὴ καὶ φωτισμένη.

4. Πολλὰ καὶ μεγάλα. Ἡ Κύπρος μπορεῖ νὰ γίνῃ μὴ ἐστία ἀκτινοβολίας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολή, ποῦ φρονῶ, πῶς καὶ τὸ χρειάζεται καὶ κατὰ κάποιον τρόπον τὸ νοσταλγεῖ. Πανάρχαια πολιτιστικὸν δεσμὸν ἀνάμεσα στὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ στοὺς τόπους τῆς Ἑγγὺς Ἀνατολῆς ἔχουν δημιουργήσῃ μετῆμιν ἱστορικὸ ὑπόστρωμα, ποῦ μπορεῖ ἀρκετὰ εὐκόλα ν' ἀφυπνισθῇ.

ΑΠΑΝΤΑ: ΧΡΥΣΟΣ ΕΥΕΛΠΙΔΗΣ

1. Ἡ θέσις τῆς πνευματικῆς Κύπρου μέσα στὸν ἑλληνικὸν χῶρον εἶναι φυσικὸ νὰ προωθηθῇ με τὴν ἀνεξαρτησία τῆς. Πρὸ πάντων ὅμως πρέπει νὰ τονωθοῦν οἱ πνευ-

ματικοί δεσμοί τῆς Κύπρου με τὴν Ἑλλάδα καὶ νῦν παρουσιάζουν ἐνότητα, τὴν ἐνότητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

2. Ἐπιβάλλεται ἐνιαῖο ἐκπαιδευτικὸν σύστημα Ἑλλάδος καὶ Κύπρου με κατάργησιν μερικῶν ἀρχήσων μαθημάτων, ὥπως τὰ λατινικά. Οἱ φοιτητὰὶ νὰ σπουδάζουν, κατὰ προτίμησιν, στὰ ἑλληνικά πανεπιστήμια καὶ οἱ πνευματικοὶ ἀνθρώποι νὰ ἐρχονται σὲ τακτικὴ ἐπικοινωνία με τοὺς ἐδῶ. Ἐπιτροφίες θὰ μπορούσαν νὰ βοηθήσουν σ' αὐτό.

3. Νὰ ζητηθῆ ἀπὸ τὸ Κέντρο νὰ στέλνει στὰ πνευματικά κέντρα καὶ στὶς βιβλιοθήκας τῆς Κύπρου ὅλα τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικὰ πού τυπώνονται ἐδῶ (ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὶς μεταφράσεις). Ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου πού γίνεται κάθε χρόνο στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ Θεσσαλονίκη νὰ γίνεται καὶ στὴν Κύπρον. Τέλος τὸ Κέντρο θὰ πρέπει νὰ στέλνῃ στὴν Κύπρον πνευματικὰς φυσιογνωμίας ὄχι μόνον με τίτλους (καθηγητές, ἀκαδημαϊκοὶ κτλ.), ἀλλὰ με ἀξία, θὰ προτιμοῦσα με ἐκλογή τῆς πνευματικῆς Κύπρου. Γ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ θὰ πρέπει ἀκόμα νὰ στέλνονται ἐκεῖ διαλεχτοὶ θίασοι (π.χ. τὸ βασιλικὸ θέατρο) καὶ ὀρχήστρες, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα τῆς Θεσσαλονίκης πού εἶναι ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κυπρίου κ. Μιχαηλίδη.

4. Ἡ θέσις τῆς Κύπρου διευκολύνει τὴν ἐπικοινωνία: Πρῶτον με τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Συρίας καὶ τοῦ Λιβάνου, πού ἔχουν πάντα τὴν ἐλξη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀφοῦ θεωροῦν τὸν ἑαυτὸν τους ἀπογόνους τῶν στρατιῶν τοῦ Μεγ. Ἀλέξανδρου. Καὶ ἔπειτα με τὸ Κράτος τοῦ Ἰσραὴλ πού ἀρχίζει ν' ἀποτελεῖ μᾶλλον φωτεινὴ ἐστία, πνευματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ, στὸ χῶρον τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.

ΑΠΑΝΤΑ: Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

1. Ἡ θέσις τῆς Κύπρου μέσα στὸν ἑλληνικὸ πνευματικὸ χῶρον ἦταν καὶ εἶναι πάντοτε ξεχωριστή. Ὅχι γιατί συνασθηματικὰ ὁ ἑλληνισμὸς τῆς, ὁ τόσο ζωντανὸς καὶ μαχητικὸς, μιλεῖ θεορὰ στὴν καρδιά μας. Ἀλλὰ καὶ γιατί ἡ Κύπρος καὶ στὸ παρελθὸν καὶ σήμερα ἔχει νὰ δεῖξει μορφὰς πνευματικὰς (στὰ γράμματα, στὴν ἐπιστήμη, στὴν ἐκπαίδευσιν, στὴν πολιτικὴ) πρῶτον μεγέθους πού με τὸ ἔργο καὶ τὴ δράσιν τους θαυμάζονται καὶ ἀγαπῶνται ἀπ' ὅλους μας.

Τὰ τελευταία γεγονότα με τὸ φῶς καὶ τὶς σκιὰς τους μᾶς ἔκαναν ἀκόμη πὺ ἀγαπητὴ καὶ θαυμαστὴ τὴν πνευματικὴν Κύπρον.

Σήμερα ἄλλο δὲν ζητοῦμε παρὰ τὸ ἔργο τῶν πνευματικῶν ἀνδρῶν τῆς Κύπρου νὰ γίνῃ βαθύτερα γνωστὸ ἀπὸ τὰ μεγάλα κοινωνικὰ στρώματα τοῦ λαοῦ μας, γιὰ νὰ πάρῃ τὴ θέσις πού τοῦ ἀξίζει μέσα στὸν ἔθνικὸ μας πολιτισμὸ.

2. Ἀπὸ ἰσχυρὸ ἱστορικὸ ἔνστικτο ξέρει ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ ἀντιδρᾷ ἔντονα, ὅταν οἱ κίνδυνοι τοῦ ὀλέθρου πολλαπλασιάζονται. Ἡ Ἑλληνικὴ Κύπρος, εἶμαι βέβαιος, θὰ βοηθῆ μέσα τῆς τῆ δύναμιν καὶ τοὺς τρόπους νὰ θεβαιώσει καὶ νὰ στερεώσει τὴν ἔθνικὴν τῆς φυσιογνωμίαν στὸν πολιτικὸ τομέα, τώρα πού οἱ περικοπὰς ἔγιναν τόσο δύσκολες γιὰ τὸ ἠρωικὸ τοῦτο ἑλληνικὸ νησί. Συγκεντρωμένοι γύρω ἀπὸ τὴν Ἑκπαίδευσιν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν οἱ Κύπριοι καλοῦνται νὰ συνεχίσουν στὸ σίβη τοῦ πνεύματος τὸν ἀγῶνα τῆς ὑ π ἄ ρ ξ ε ω ς πού ἔδειξαν ὅτι μπορούν νὰ τὸν βγάλουν πέρα με παληκαριὰ καὶ θυσίας, ὅταν τοὺς ἀρνοῦνται τὴν ἐλευθερίαν.

3. Καὶ χρεὸς καὶ συμφέρον ἔχει τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος νὰ προσφέρει ὀλοπρόθυμα τὴν συμπαράστασίν του στὴν προαγωγή τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου. Στενὴ ἐπικοινωνία, ἀνταλλαγὴ πνευματικῶν προϊόντων, ἀδιάκοπη ἐπαφὴ καὶ συνεργασία, κοινὰ ἔργα — εἶναι τὰ πρακτικότερα μέσα γιὰ ἕνα τέτοιον σκοπὸ. Πρέπει ὀλοένα καὶ πὺ κοντὰ στὴ μητέρα Ἑλλάδα νὰ ἔρχεται πνευματικὰ τὸ νησί, καὶ μεῖς ὀλοένα νὰ πηγαίνομε πὺ κοντὰ του, νὰ ζοῦμε τὴ ζωὴ του σὰ δική μας ζωὴ, τὶς ἀγῶνιες του σὰ δικὰς μας ἀγῶνιες. Ἔτσι μόνον καὶ τὴν Κύπρον θὰ βοηθήσομε διὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Κύπρου, γιὰ νὰ μένει ἀρραγὴς πάντα καὶ ὀρθὴ ὁ Ἑλληνισμὸς σὰν ἱστορικὴ παρουσία.

4. Ἡ Ἑλληνικὴ Κύπρος ὡς πνευματικὴ ἐστία πορεῖ νὰ ἀκτινοβολήσῃ καὶ πέρα ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ γεωγραφικὸ ἄξονα πρὸς τὴν «καθ' ἡμᾶς» Ἀνατολήν, ἀκόμη καὶ πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀφρικῆς πού σήμερα ἀφυπνίζονται καὶ ἀναζητοῦν τὸ δρόμον τους. Πολιτικῶς δὲν ἔχουν τίποτα νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ μᾶς οἱ λαοὶ αὐτοὶ, καὶ πολλὰ ἔχουν νὰ ὀφεληθοῦν ἀπὸ τὶς πνευματικὰς ἐπιδόσεις καὶ τὴν ἱστορικὴν πείραν μας. Ἡ Κύπρος βρῶσεται σὲ μιὰν ἐξαιρετικὰ καίριαν θέσιν μέσα στὸν κόσμον: προφυλακὴ τῆς Δύσεως προχωρημένη βαθιὰ στοὺς δρόμους τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ τὴ θέσιν αὐτὴ πορεῖ πολλὰ νὰ προσφέρει, ὥπως καὶ νὰ δεχτεῖ καὶ νὰ μεταβιβάσῃ πρὸς ἡμᾶς ἐδῶ τοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους. Ἀρκεῖ νὰ σταθεῖ γερὰ στὰ πόδια τῆς καὶ ν' ἀποκτήσῃ βαθειὰ συνειδη-

ση μᾶς ἱστορικῆς ἀποστολῆς, τῆς ἀποστολῆς τῆς.

“Οἱ τῆς τὸ εὐχόμεστε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς μας.

ΑΠΑΝΤΑ: ΧΡΗΣΤΟΣ ΕΥΕΛΠΙΔΗΣ

1. Θὰ ἐξετάσω μαζί τὰ δύο πρῶτα ἐρωτήματα, πὺ εἶναι συγγενικά μεταξὺ τους, καὶ οἱ ἀπαντήσεις τοῦ πρῶτου καλύπτουν, θαρρῶ, καὶ τὸ χῶρο τοῦ δευτέρου.

Μέσα στὰ τόσα τραγικά πὺ ἔβωσαν τὴν Κύπρο, αὐτὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, καὶ ἀκόμα μέσα στὴν ἄδικη καὶ παράλογη λύση πὺ δόθηκε στὸν ἀγῶνα τῆς, νομίζω ὅτι ὑπάρχει καὶ μὴ εὐκαιρία πὺ τῆς παρουσιάζεται, εἰδικὰ γιὰ τὸν πνευματικὸ τῆς τομέα. Ἡ εὐκαιρία αὐτή, ὅσο καὶ ἂν φανεῖ παράδοξο, εἶναι ἰσα-ἰσα ἡ μὴ πραγματοποίηση τοῦ πόθου τῆς — τοῦ ἀσβηστοῦ πόθου ὄλων μας — γιὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴ τῆς ἔνωσι μετὰ τὴ Μάνα Ἑλλάδα. Ἀπὸ λόγους πολιτικῆς, καὶ μάλιστα ξένης γιὰ μᾶς πολιτικῆς, ἡ Κύπρος βρίσκεται τούτῃ τῇ στιγμῇ στὸ κατώφλι μᾶς περιόδου ἐλευθερίας, ἀδέσμευτης διακριτικὰ ἀπ’ τὸ ἑλληνικὸ κέντρο.

Τὸ κέντρο αὐτὸ ἀναπτύχθηκε καὶ ἐξελίχθηκε στὴ σημερινὴ μορφή του σὲ καιροὺς δύσκολους καὶ ἀνώμαλους. Πόλεμοι, ἐπαναστάσεις, καταστροφές, ἀλλὰ καὶ ρωμαντισμοὶ ἀνεδαφικοὶ δικοὶ μας καὶ ξένοι, συμφέροντα ἀτόμων ἢ τάξεων, τέλος μῆσεις ἀμφίβολων προτύπων ψευτοπολιτισμῶν, ὅλα αὐτὰ καὶ μερικὰ ἄλλα εἶχαν, μοιραία, ἐπίδραση στὴ ζωὴ τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας. Ἡ νεοελληνικὴ πνευματικὴ πορεία ἀναγκάστηκε ν’ ἀκολουθῆσει δόμους περιπλοκούς, ὑποχρεώθηκε νὰ μπλέξει σὲ ἀδιέξοδα, ταλαιπωρήθηκε καὶ ταλαιπωρεῖται ἀκόμα γιὰ ἁμαρτίες, πὺ δὲν τις ἐξαγνίζει κανὴ μὴ πρακτικὰ δικαιολογία.

Τραγὸν παράδειγμα τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα, πὺ ἂν ξεπεράστηκε κάπως στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης τοῦ λόγου, παραμένει ἀποτελεσματικὸ γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὴ δημόσια ζωὴ, μετὰ ὅλα τὰ δεινὰ πὺ σέρνει πίσω του σὲ ἀγραμματοσύνη, ἀσυνεννοησία καὶ ἐπιβράδυνση τῆς πολιτιστικῆς μας προκοπῆς.

Ἡ Κύπρος, ἀδέσμευτη ἀπ’ τις ὀλέθριες ἐπιδράσεις τῆς πολιτικῆς καὶ διοικητικῆς μηχανῆς, καθὼς καὶ ἀπὸ τις ἀναλόφρευχτες συμπεριφορικῆς ἐπιρροές ἀτόμων ἢ ὁμάδων, βρίσκεται ἀληθινὰ ἐμπρὸς σὲ μὴ μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ καλλιεργῆσει τὴν πνευματικὴ τῆς θέση, κρατώντας ὅλα τὰ καλά καὶ ἀποτινάσσοντας ὅλα τὰ βλαβερά, πὺ βρίσκονται μέσα στὰ ἑκατὸν σαράντα χρόνια τῆς ἐλευθερίας ἑλληνικῆς πείρας. Θὰ ἀληθεύει, ἔτσι, ἄλλη μία φορὰ ἡ πιχρὴ ἀλήθεια τοῦ «οὐδὲν κακὸν ἀμυγὲς καλοῦ».

Ἐπάρουν ἀπὸ τώρα πολλαπλές ἐνδείξεις πλούσιας πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου: Συστηματικὴ καὶ φωτισμένη προσπάθεια γιὰ τὴν παιδεία, ἐπιστημονικὴ καταρτισμένοι σοβαρά, λαμπρὰ περιοδικὰ, ἄξιοι τεχνίτες τοῦ χρωστήρα, τῆς σμίλης, τοῦ τραγουδιοῦ, πὺ κλείνονται μέσα τους τὴ χιλιόχρονη σοφία τῆς ἔντονης τοπικῆς παράδοσης, βαδίζουν ἀφοβα στὸ προχωρημένο μέτωπο τῆς σημερινῆς διανοήσεως.

Ἡ πνευματικὴ θέση τῆς Κύπρου, κρατημένη μακριὰ ἀπ’ τὴ «μαγειρικὴ», πὺ πολλὲς φορὲς θολῶνει τὸν οὐρανὸ τοῦ Κέντρου, προωθείται καὶ διασφαλίζεται ἀπρόσκοπτα, ὅταν σταθεῖ θαρραλέα στὴ γνήσια ἑλληνικὴ τῆς νοστοροπία, πὺ πάλαι ἀσταμάτητα. Κανένας λόγος μίμησις. Μένοντας Κύπρος, ἡ Κύπρος, ἡ Κύπρος, μετὰ τὴ χριστιανικὴ τῆς πίστη, μετὰ τὴν ἄδολη λαϊκὴ τῆς παράδοση, ὅχι μόνον ἀμύνεται κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο στὴ νοθεία τῆς Δύσης καὶ στὴν ἀνελευθερία τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ ἕνα φωτεινὸ πνευματικὸ προσύργιο, μετὰ ὁδηγὸ τὴν ἀλάθευτη πύξίδα τῆς μᾶς, τῆς μόνης, τῆς πραγματικῆς Ἑλλάδας.

Ἐνας μεγάλος Γάλλος ποιητῆς, ὁ Arthur Rimbaud, ἐργάστηκε κάμποσο καιρὸ στὰ ἀμεινωχρεῖα τῆς Κύπρου. Ἀνάμεσα σὲ ἄλλους ἄφισε καὶ αὐτὸ τὸν καταπληκτικὸ στίχο, ὑποθήκη, θὰ ἴεγα, γιὰ τὸ νησι πὺ τὸν φιλοξένησε:

“Où d’ être enfin lui-même un chant pur a l’ audace.”

«Πὺ πὰνὰ νὰ ἴνα ὁ ἐναυτὸς του τραγοῦδι ἀγνὸ τολμάει.»

2. Τὸν ἀγῶνα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ τὸν ἔχει ἔξοις ἔντονα καὶ ἀπὸ κοντὰ κάθε Ἑλληνας, σωστότερο θὰ ἦταν νὰ πῶ ὅτι ὀλοκληρὸς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀγωνίστηκε, πόνους καὶ θριάμβους μετὰ τοὺς ἥρωες τῆς Κύπρου. Ὅπως γιὰ τοὺς Κυπριώτες ἔτσι καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ὁ ἀγῶνας αὐτὸς δὲν ἔφτασε σὸν τέρμα καὶ—ἀνεξάρτητα ἀπ’ τὴν καλὴ θέληση πὺ, ἀλήθεια, δὲ λείπει ἀπὸ κανένα — εἶναι τὸση ἡ πίεση τῆς κοινῆς γνώμης ὥστε δὲν μπορεῖ νὰ βρεθεῖ Κυβέρνηση στὴν Ἀθήνα πὺ ν’ ἀρνηθεῖ κάθε συμπαράσταση γιὰ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τῆς Κύπρου.

Φυσικὰ ἡ συμπαράσταση θὰ εἶναι ὕλικη καὶ συμβουλευτικὴ. Σ’ ὅλες τις περιπτώ-

σεις ή καλύτερη βοήθεια θά είναι εκείνη πού θά ζητηθεί συγκεκριμένα από την Κύπρο. Ή λιγότερο αποτελεσματική θά είναι εκείνη πού θά στείλει τό Κέντρο από δική του πρωτοβουλία. Πρέπει νά τονιστεί πώς ή Μεγαλόνησος έχει όχι άπλά τό δικαίωμα άλλα την ιερή υποχρέωση, άπέναντι στο Γένος, νά ζητήσει και νά πάρει από την Έλλάδα ό,τι χρειάζεται, σέ χρήματα και σ' ανθρώπους.

Ή συμπαράσταση του Κέντρου στην πνευματική προκοπή τής ελεύθερης Κύπρου μπορεί, νομίζω, νά διακριθεί σ' εκείνη πού θ' άφορά τό μέλλον και σ' αύτην πού θ' άφορά τό παρόν.

Όταν λέμε μέλλον έννοούμε κυρίοτατα την παιδεία σ' όλες της τις βαθμίδες. Στο κεφάλαιο τούτο, πρώτο και βασικό, κάθε ύλική βοήθεια άποδίνει πολλαπλάσια, κάθε λίρα ή κάθε δραχμή άξίζει πότερο κι άπ' τά κανόνια ή τά τουφέκια πού θρον-τούνε γιά τή λευτεριά. Στην παιδεία, στά παιδιά πού θά τελειώσουν κάποιο σχολείο, βασίζονται τά πάντα.

Επόμενο πώς θά χρειαστεί ν' άρχίσει άπ' τους δασκάλους πού θά διδάξουν τά παιδιά, κι άπ' τά προγράμματα πού θά έφαρμάσουν οι δάσκαλοι. Ή έργασία πού εκτελείται κιόλας στην Παιδαγωγική Άκαδημία Λευκωσίας είναι κάτι περισσότερο από ύπόσχεση γιά τό αύριο.

Άρμόδιος και φυσικός συμπαράστάτης, πού θά έπρεπε νά κληθεί, νά συμβουλέψει και νά βοηθήσει την Κυπριακή Παιδεία, είναι, νομίζω, τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης γιά δυό λόγους. Πρώτο γιατί είναι πολύ πιο κοντά στο πνεύμα και στις άνάγκες του μέχρι χτές ύπόδουλου έλλητισμού. Δεύτερο γιατί ιδρύθηκε και λειτουργεί στά πρόσφατα χρόνια, και αντιμετώπισε τό ζητήματα μέ πνεύμα συγχρονισμένο και προοπτική σημερινή.

Όσο γιά τή συμπαράσταση του κέντρου στην παρούσα πνευματική κίνηση, θά έπρεπε νά κινητοποιηθούν όλες οι δυνάμεις τής ελεύθερης πατριδας, ώστε νά τονωθεί ή, σημαντική άλλωστε, επίδοση τής Κύπρου τούτης τής ώρας. Βιβλία και βιβλιοθήκες, θέατρο, μουσική, εκθέσεις και διαλέξεις, ότι καλό μαζέψαμε ή δημιουργήσαμε, ός τό μοιραστούμε μέ τους Κυπριώτες άδελφούς μας. Ξεχωριστή προσπάθεια γιά την άνάδειξη των άρχαιογενικών θησαυρών του νησιού, μλασικών και βυζαντινών, μεσαιωνικών και μεταγενέστερων.

Ήπάρχει σήμερα μία φανερή τάση τής έλληνικής έπαρχίας νά άποτινάξει τον πνευματικό ύδροκεφαλισμό τής Άθήνας, νά άποκτήσει ή κάθε περιοχή γνήσια δική της πνευματική κίνηση. Την τάση αύτη και ή Άθήνα ή ίδια την προωθεί και την καλλιεργεί. Ή Κύπρος μπορεί και χρωστά νά ζητήσει δικαίωμα προβαδίσματος σέ κάθε τέτοια εκδήλωση.

3. Άνεξάρτητα άπ' τή θεωρητική άποψη, άκόμα και γιά λόγους πρακτικούς, μία πνευματική άνάδειξη τής Κύπρου είναι τό πρώτο πράμα πού θά συμβούλευε κάθε μελετητής τής κατάστασης της. Ή ύλική προκοπή σέ ένα νησί πού δέν είναι πλούσιο και πού έχει χαμηλό βιωτικό επίπεδο θ' άκολουθήσει παράλληλα και μέ τή σειρά της.

Στής άμεσης και μέτριας σημασίας επιδιώξεις, έρχονται πρόχειρα στο νοϋ πολλές ιδέες:

Συνέδρια πανελλήνια (ή και μεσογειακά) γιά τέχνες ή επιστήμες, όπως γίνονται μέ μεγάλη επιτυχία σέ πόλεις ελληνικές. Αύτά, και όταν δέν έχουν άμεση άπόδοση, συντελούν σέ πνευματική έπικοινωνία συνέδρων και κατοίκων, έχουν κάποια άκτινοβολία. Φέρνω, γιά παράδειγμα, τή διοργάνωση ενός συνεδρίου Μεσαιωνικής Τέχνης, στην κατάφορη από μνημεία Κύπρο, πού θά έδινε σέ εκατοντάδα ξένων και μορφωμένων ανθρώπων νά διαπιστώσουν τί σημαίνει ή ελληνική συνείδηση του τόπου. Τό ίδιο ένα συνέδριο Άρχιτεκτονικής ή διδίκηποτε σχετικό.

Επίσης ομαδικές σπουδαστικές έκδρομές και πυκνές άνταλλαγές πνευματικών άγαθών, όπως πολλοί θ' άναπτύξουν.

Έκείνο όμως πού θ' άπαγορεύονταν σέ μίαν ευρύτερη προοπτική είναι νομίζω τούτο:

Ή ελεύθερη ελληνική πατριδα παραμέλησε ως σήμερα ένα σημαντικό της κεφάλαιο, πού άλλα κράτη προσπαθούν νά άποκτήσουν, ξεδεύοντας χρήματα και προσπάθειες σέ προπαγάνδες πολιτικές και πνευματικές.

Μεγάλος αριθμός ανθρώπων, πού ζούνε στη Μέση Άνατολή, λένε μέ υπερηφάνεια ότι είναι έλληνορθόδοξοι. Καί όταν — όπως συχνά συμβαίνει — τά ελληνικά τους δέν τους βοηθούν άναφέρουν ότι είναι GREEK ORTHODOX ή GRECS ORTHODOXES.

Την κηδεμονία, την πνευματική, των απόγονων αυτών τής Έλληνικής Αύτοκρα-

τορίας τῆς Ἀνατολῆς, στὸ Λίβανο, στὴ Συρία, στὴν Αἴγυπτο καὶ τὶς λοιπὲς χώρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, θὰ πρέπει δίχως ἄλλο νὰ τὴν ἀναλάβει ἢ τόσο γειτονικὴ τοὺς Κύπρος.

Μὲ τὴν ἀναμφισβήτητη ἐπιβολὴ ποὺ ἀπόκτησε ὁ κληρὸς τῆς, χάρις στοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνες καὶ τοὺς λαμπροὺς τοῦ προκαθημένους, ἡ ἑλληνικὴ πνευματικὴ ἀκτινοβολία θὰ μπορούσε ν' ἀναβιώσει, μὲ ὅλα τὰ κάθε εἶδους εὐεργετικὰ συνεπακόλουθα καὶ γιὰ τὴν Κύπρον καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρη.

Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὰ Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἀκόμα καὶ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, ἀραβόφωνο σήμερον ἀλλὰ μὲ τοὺς ἱεράρχες τοῦ σπουδασμένου συχνὰ στὴν Ἑλλάδα, θὰ καλεστοῦν νὰ συμβάλουν καὶ νὰ συμπαραστώθουν στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Κύπρου γιὰ μὰ τέτοια πνευματικὴ ἐξόρμηση.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' τὴ θρησκευτικὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ὁμόδοξους μας Μεσοανατολίτες, καὶ κάθε ἄλλη πνευματικὴ ἐπικοινωνία θὰ ἦταν σχετικὰ εὐκόλη, γι' ἀνθρώπους ποὺ μὰ ἢ δυὸ γενεὲς πίσω καταλάβαιναν τὰ ἑλληνικά.

Καὶ προβάλλει αὐτόματα ἡ λύση: Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κύπρου. Εἶναι κίβλας ἀπαραίτητο γιὰ τὸ νησί αὐτὸ — καθ'αυτὸ, καὶ θ' ἀποτελοῦσε τὴ φωτεινὴ ἑλληνικὴ ἐστία τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Μὲ λιγότερες ἴσως στὴν ἀρχὴ σχολῆς (ἡ Θεολογικὴ ὀπωσδὴποτε ἢ πρώτη) θ' ἀποτελοῦσε κέντρο ἑξέλιξης ἀκατομάχητης, παρ' ὅλα τὰ ἀγγλικά, ἀμερικανικά ἢ ἄλλα ἀνάλογα ἰδρυμάτια.

Καὶ θὰ ἦταν ἀκαταμάχητη ἡ ἔλξη γιὰ τὴν ἀπευθυνόταν σὲ πληθυσμοὺς μὲ διάθεση εὐνοϊκὴ, χωρὶς τὶς ξενικὲς θρησκευτικὰς ἢ ἄλλες προπαγάνδης, χωρὶς τὴν ἀνεμονὴ ἄμεσων οἰκονομικῶν ὠφελημάτων (ποὺ ἐπιδιώκουν συνήθως οἱ δυτικοὶ καὶ ἀνατολικοὶ Μεγάλοι), χωρὶς τὸν κίνδυνον πολιτικῆς ἐπιβολῆς ποὺ δίκαια φοβοῦνται οἱ ἀραβόφωνοι.

Τὸ Κυπριακὸ Πανεπιστήμιον εἶναι, νομίζω, ἡ ἐπιδιώξις ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ πάρει τὴν ἀπόλυτην προτεραιότητα στὴν ἐλευθέρῃ Κύπρῳ, ἂν θέλει πραγματικὰ νὰ ἐπιδιώξει μὴν ἀληθινὴ ἀκτινοβολία, σὰν ἑλληνικὸ πνευματικὸ κέντρο.

Ἀκολουθοῦν στὸ ἐπόμενο τεῦχος ἀπαντήσεις. Ν. Τωμαδάκη, Π. Σπανωβίδη, Φώτη Κόντογλου, Ἡρ. Ἀποστολίδη, Ρένου Ἀποστολίδη, Διομήδη—Πετσάλη, Γ. Θετοκά καὶ ἄλλων Ἑλλαδικῶν καὶ Κυπρίων.

ΣΥΝΝΕΦΑ ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ

᾽Ὡ τελευταῖα σύννεφα τοῦ Μάρτη!
Σὰς χαίρομαι γιὰ τὸ φῶς
ἀκάθεκτο πῶς σύντομα θὲ ν᾽οῦρη
καὶ πανηγύρι θ᾽ἄναι ὁ οὐρανός.

Κι' ἄλλοτε πάλι κατάσπρ' ἀπάλα
χιόνια ριγμένα στ' οὐρανοῦ τὶς ροῦγες
σὰν τὰ δικά σας παίρνουμε πανιά,
μὲ τῶν ἀγγέλων φεύγω τὶς φτεροῦγες.

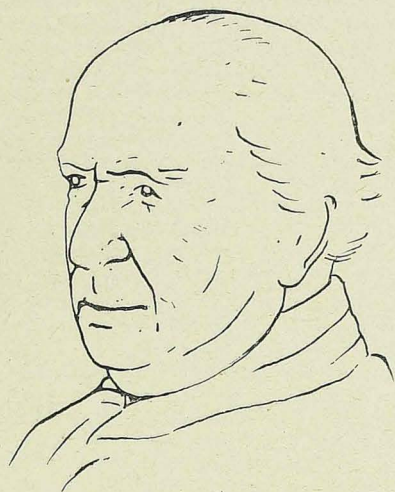
Πῶς μοιάζετε στὸ γκριζο ἑτοῦτο δεῖλι
Κυνηγημένα λὲς σὰν τ' ὄνειρά μου
π' ἀκόμα λὲς ἢ φύση πῶς πενθεῖ
μ' ἀπομεινάρι πόνου ποὺ στὰ χεῖλι
ἐνόθεψε χαμόγελο ποὺ ἀνθεῖ.

καὶ ντελικάτα σὰ στερνὲς ἀκτῖδες,
ἀκόμα δὲν κουράστηκε ἡ καρδιά μου
γιὰ τὶς δικές σας νὰ τραβάη πατριδες.

᾽Ὅσο πολὺ κι' ἂν δίψασα τὸ φῶς
τώρα ποὺ ξεκινᾶτε γι' ἄλλα μέρη
χαδέψτε με σὰν ὑστατος σκοπὸς
προτοῦ σᾶς διώξι πιά τὸ καλοκαίρι.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ

Γ. Σφήκα: "Άγγελος Σικελιανός
(σχέδιο)

ΣΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ

Τό θαλερό σου λόγο τόν Ιόνιο,
καθώς τ' αρχαίο τ' αλέτρι άδρό,
του Έλληνα λόγο τόν ακούμε αιώνη
καί σαν τό 'Ιόνιο θαλερό.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Είνα λάθος και πολιτικό (άν όχι κυ-
ρίως πολιτικό) νά έγκαταλείπουμε συν-
θήματα, πρόσωπα και κινήσεις μόνο και
μόνο γιατί ή άριστερή παρατάξη
όσφράνθηκε έγκαίρωσ τήν άξια τους και

τ' άγκάλιασε. Είνα όλοφάνερο πώς ή
πολιτική σκοπιμότητα κáινει τέτοιους
έλιγμούς πού παραξενεύεσαι για τήν κα-
ταπληκτική έλαστικότητα της. Άλλά δέ
μπορώ νά δώ τήν πολιτική σκοπιμότητα
στις έγκαταλείψεις, άρνήσεις και παρα-
σιωπήσεις.

Νά φέρω ένα... ανόδυνο παράδειγμα;
'Η δημοτική γλώσσα. "Αν ό άριστερός
τύπος ή οι άριστεροί συγγραφείς τή
χρησιμοποιούν για νά γίνουν κατανοη-
τοί από τό λαό, δέ σημαίνει πώς ή δη-
μοτική είναι έφεύρημα ή ιδιοχτησία του
άριστερισμού (όποιασδήποτε μορφής)
κ' ότι πρέπει όλοι οι άλλοι νά τήν ά-
ποφεύγουν. Έξ άλλου τό πού παλιά κεί-
μενα ως τά «Χρονικά της Κύπρου» ήταν
γραμμένα από πιστούς του φεουδαρχι-
σμού. Τό δημοτικό τραγούδι στη δημο-
τική είναι. 'Ο Σολωμός στη δημοτική
έγραψε. Και πολύ τελευταίο ήσαν οι
άριστεροί νά συνεχίσουν τήν παράδοση
τή νεοελληνική, χωρίς καν οι άριστε-
ροί νάχουν σκοπό νά πολιτογραφήσουν
στό κόμμα τους τή δημοτική.

Τό ίδιο και στα πρόσωπα. 'Ο "Άγγε-
λος Σικελιανός άγκαλιάστηκε από τους
άριστερούς, γιατί είχαν αυτοί ανάγκη
κάποιου πνευματικού άρχηγού μέ γνήσιο
έλληνικό παλμό. Κι' ακούστηκε κατά
παράδοξο τρόπο ή πολεμική κατά του
«κομμουνιστή» Σικελιανού και του έργου
του. Κι' όμως τό ξέροίμε όλοι πώς τό
άριστοκρατικότερο πνευματικά νεοε-
λληνικό έργο, τό πολύ έλληνικό, πού
βγαίνει από πολύ παλιές πηγές, μέ μία
πανανθρώπινη σ' έλληνικό μόνο τόνο
διάθεση, είναι τό έργο του Σικελιανού.

Και ξαναεπαναλαμβάνω: τ' ό,τι έχει
όξια (σύνθημα, πρόσωπο, κίνηση) δέν
πρέπει νά αφήνεται σέ πολιτικές μονο-
πώλησεις. Άνήκει σέ όλες τις παρατά-
ξεις, άφού είναι άξια. 'Η πολιτική σκο-
πιμότητα δέν πρέπει νάχη τόσο πείσμα
και νά χρησιμοποιείται από πολλούς για
νά καλύψουν τά προσωπικά τους ένδια-
φέροντα (συμπάθειες, άντιπάθειες
κλπ.).

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Σχεδόν άπαρατήρητη πέρασεν ή επέτειος τής άπελευθέρωσης τής Παιδείας μας. Κι' όμως, όταν αναλογιστή κανείς τὸ βαθύτερο νόημα πὸν ἔχει γιὰ τὸν τόπο καὶ τὸ ἔθnikό μας μέλλο αὐτῆ ἡ τεράστια δύναμη πὸν χειραφέτησεν ὁ τιτάνιος ἀγῶνας τοῦ λαοῦ μας δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ συμφωνήσῃ πὸς ἡ ἀνάμνηση κι' ἐπιβεβλημένη ἦταν καὶ χρήσιμη. Γιατί δὲν εἶναι μονάχα ὁ φόρος τιμῆς πὸν ὀφείλομε στὴν καλλιχαριά καὶ τὴ θυσία πὸν ἔσπασε τὰ δεσμὰ καὶ στὴ φωτισμένη ἐργασία πὸν θεμελίωσε στέρηση τὴν Ἀλλαγὴ εἶναι κι' ἡ ἀνάγκη νὰ συνειδητοποιήσῃ ὁ καθένας σ' ὅλη τους τὴν ἔκταση τίς δυνατότητες καὶ τίς προοπτικὲς πὸν ἀνοίγονται μπροστά μας μὲ τὴν καινούργια εὐθύνη πὸν μᾶς ἔλαχε.

Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία, ὅλοι τὸ νοιώθουμε, δὲν μᾶς εἶναι μιὰ ἀπλῆ καὶ στενὴ ἐκπαιδευτικὴ ὑπόθεση. Ὅλη μας τὴ μοῖρα καὶ τὴν προκοπὴ τὴν οικοδομήσαμε — αἰῶνες — ἀπάνω στὰ ἐρείσματα τῶν ἀξιώσεῶν τῆς. Καὶ σήμερα ὁ πνευματικὸς ἀγῶνας μας κι' οἱ εὐρύτεροι πολιτιστικοὶ προσανατολισμοὶ μας θὰ ξεφτίσουν δίχως τὴ ζωογόνα πνοὴ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας πὸν ἐμψυχώνει τὴν ἔθnikὴ μας ὑπόσταση. Ἡ ἑλληνικὴ μας παιδεία ἦταν ἀπὸ πάντα καὶ παραμένει ὁ τρόπος κι' ὁ καμὸς τῆς ζωῆς μας.

Γιὰ ὅποιον ἄλλο λαὸ ἀνάλογοι ἐπέτειοι μπορεῖ νὰ μὴ χρειάζονται καὶ νὰ μὴ σημειώνονται. Γιὰ μᾶς ὅμως ἀποτελεῖ ἰδιότυπο προνόμιο νὰ θυμόμαστε τὸν πὸ πάνω μεγάλο σταθμὸ τῆς πνευματικῆς μας ἱστορίας. Ἡ Πρωτομαγιά 1959 ἔγκαινίασε μιὰ καινούργια κι' ἀδέσμευτη πορεία πὸν ἀπαιτεῖ τὴ διαρκὴ ἐπαγρύπνηση καὶ φροντίδα μας. Εἶναι ὑπόθεση ἐπιβίωσης καὶ πολιτισμοῦ.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΚΥΠΡΙΟΙ ΛΟΓΙΟΙ
ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΝΕΙΛΟΥ

Ἀξιοθαύμαστη εἶναι ἡ ζωικότης τῶν Κυπρίων λογίων πὸν ζοῦν στὴν ἱστορικὴ χώρα τοῦ Νείλου καὶ ἐξακολουθοῦν, παρὰ τίς διαφορητικὲς συνθήκες ζωῆς καὶ τὰ διαφορητικὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα πὸν συναντοῦν στὴ δευτέρῃ

τους πατρίδα, νὰ ἐκφράζουν μὲ τὴν τέχνη τοῦ λόγου τὰ προβλήματα καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ Ἑλληνος Κυπρίου, πὸν ἀμόλυτα δονοῦν τὴν ψυχὴ τους.

Ἀπὸ τοὺς γνωστούς Κυπρίους λογοτέχνες πὸν ζοῦν στὴν Αἴγυπτο, τὸν Γλαῦκον Ἀλιθέρο, τὸν ἐκδοτὴ τοῦ περιοδικοῦ «Βίας» κ. Κυριακίδη, τὴν ποιήτρια Τζούλια Λαρά (ψευδώνυμο τῆς Ἑλένης Παπαϊωάννου), τὸν Λουκά Χριστοφίδη καὶ τὴν Δδα Αἰμιλία Ὁρεινοῦ, εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ συναντήσω προσωπικὰ τοὺς δύο τελευταίους. Τὸν κ. Χριστοφίδη στὸ Κάιρο καὶ τὴν Δδα Ὁρεινοῦ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Καὶ οἱ δύο τους ἔδειξαν μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς στενῆς πνευματικῆς ἐπαφῆς μὲ τοὺς Κυπριακοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους, ἐπαφῆς ἡ ὁποία θὰ εἶχε τόσα πολλὰ νὰ προσφέρει καὶ ἡ ὁποία, ἐξ ὅσων γνωρίζω, δὲν ὑπάρχει σήμερα.

Πιστεῖω πὸς τὸ ἐνδιαφερόν τους αὐτὸ εὐρίσκει σύμφωνους καὶ τοὺς ἄλλους Αἰγυπτιώτες Κυπρίους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ δημιουργήσουν μὴν ὁμάδα Κυπρίων Λογοτεχνῶν στὴν Αἴγυπτο, καὶ μέσα στὰ εὐρύτερα πλαίσια τῆς πνευματικῆς κινήσεως τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας νὰ ὑποβοηθήσουν τὴν ὄραια προσπάθεια πὸν ἄρχισε στὴν Κύπρο, γιὰ μιὰ συστηματικώτερη σύσφιγξι τῶν πνευματικῶν σχέσεων μὲ τὴ Μητέρα Ἑλλάδα.

Σάν μιὰ ἀπάντησι στὴ σκέψιν αὐτὴν ἔρχεται ἡ ὀργάνωσι μὲ πρωτοβουλία τοῦ Συλλόγου Ἀποφοίτων Ἀμπετείου Γυμνασίου καὶ τὴ συμπαράστασι τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Καΐρου κ. Πιερράκου μιᾶς γιορτῆς πρὸς τιμὴ τοῦ Κυπρίου ποιητοῦ Γλαῦκου Ἀλιθέρου, τὴν ὁποῖαν ἔθεσε ὑπὸ τὴν Αἰγίδα τῆς ἡ Κυπριακῆ Ἀδελφότητος καὶ θὰ τιμήσουν μὲ τὴν παρουσία τους οἱ Πρόεδροι Ἑλλάδος καὶ Κύπρου κ.κ. Λάμπρου καὶ Χατζηϊωάννου.

Ἡ ὁμάδα ὅμως αὐτὴ τῶν Κυπρίων λογοτεχνῶν μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ κι ἓναν ἄλλο, ὄχι μικρότερης σημασίας, σκοπὸ. Νὰ κάμῃ ἀφ' ἑνὸς γνωστὰ στὸ εὐρύτερο κυπριακὸ κοινὸ τὰ πνευματικὰ προβλήματα καὶ τίς ἀνησυχίες τῶν Κυπρίων τῆς Αἰγύπτου καὶ νὰ ἐνημερώνη ἀφ' ἑτέρου τοὺς ἐκεῖ Κυπρίους γιὰ τὴν πνευματικὴ κίνησι. Ἐνα ἔργο τόσο λεπτό καὶ δύσκολο, ὅσο εἶναι καὶ ἔθnikῶς ἀπαραίτητο καὶ ἀναγκαῖο.

Νὰ περιμένουμε;

MIX. ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ

Η ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Ἀπὸ χρόνια ἐδῶ στὴν Κύπρο γιορτάζανε τὰ γυναικεία σοματεῖα τῆ «Μέρα τῆς Μητέρας» στὶς 2 τοῦ Φλεβάρη, μέρα τῆς Ὑπαπαντῆς, πὺ ὁ κόσμος τῆς Κύπρου τὴ συνδέει μὲ τὸ «ποσαράντωμα» τῆς Παναγίας. Ὑτοι ἡ κοσμικὴ αὐτὴ μέρα ἀποκοτῶσε θρησκευτικὸ ὑπόβαθρο κ' ἓνα ἰδιαίτερο συμβολισμό. Ὑς μὴ ξεχνᾶμε πὺς ἡ Παναγία ὡς Μητέρα ἀποτελεῖ τὴν ὑπέρτατη ἀνθρώπινη μορφὴ κ' ἀντικαθιστᾶ τὶς πὺ πολλὰ φορὰς τὸ Θεό, μὲ τὴν ἔννοια πάντοτε τῆς «προσεβείας» πρὸς Αὐτὸν κ' ὄχι τῆς θεοποιήσεώς τῆς.

Σὲ πολὺ νεώτερα χρόνια στὴν Ἀμερικὴ καθιερώσανε τὴ «Μέρα τῆς Μητέρας» (ἀρχὲς Μᾶη) ὅπως κ' ἓνα σωρὸ ἄλλες μέρες μὲ τᾶση κ' ἄλλων καθιερώσεων. Προφανῶς οἱ μέρες αὐτὲς ὅπως καθιερῶνται στὴν Ἀμερικὴ ἔχουν τελείως ἄλλη προέλευση καὶ φύση παρὰ τῶν δικῶν μᾶς Ὁ στόχος μπορεῖ νᾶνα ὁ ἴδιος. Ὑσως ὁ πολιτικὸς χαρακτήρας νᾶνα μεταγενέστερος. Πάντως ἡ φύση, τὸ ὑπόβαθρο, ἡ παράδοση εἶναι διάφορες ἀπὸ τὶς δικῆς μᾶς.

Ποῖν δυὸ-τόρια χρόνια στὸ Ἑλεῦθερο Ἑλληνικὸ μᾶς Κέντρο προσαρμόσανε τὴν ἡμερομηνία τῆς μέρας αὐτῆς (πὺ ἦταν κ' ἐκεῖ στὶς 2 Φεβρουαρίου) μὲ τὴν ἀμερικανικὴς προελεύσεως ἡμερομηνία (ἀρχὲς Μᾶη). Δόθηκε ἡ δικαιολογία πὺς ἡ προσαρμογὴ αὐτὴ θᾶπρεπε νᾶ γίνη καὶ νᾶ ὑπενημιζοῦν στοὺς Ἑλληνες τῆς Ἀμερικῆς πὺς μιά μᾶνα ὑπάρχει στὴν γηραιᾶ Ἑλλάδα.

Μερικῶς δέχομαι τὴ δικαιολογία αὐτὴ. Ὑλλὰ κείνη ἡ παράδοση τῆς παλαιᾶς ἑλληνικώτατης μέρας, μὲ τὸ θρησκευτικὸ τῆς ὑπόβαθρο τὴν Παναγία, τὴ Μητέρα τοῦ Χριστοῦ, πὺ θᾶ ξαναβεθεθῆ; Πὺς θᾶ κατασκευασθῆ;

Προσωπικῶς ὑποβάλλω τὴν ἰδέα τῆς ἐπιστροφῆς (ἐπιστῆμης ἐπιστροφῆς) στὸ ὅ,τι μᾶς καθιέρωσε ἡ παράδοση.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ

Τὸ Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν πὺ συνήλθε κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Κύπρου στάθη κ' ἓνα πολυσήμαντο γεγονός πὺ δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νᾶ περάση ἀπαράτηρητο. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ὑπῆρξε

τοῦτο ἡ πρώτη πανελλήνια πνευματικὴ ἐκδήλωση πὺ φιλοξένησε τὸ νησί μᾶς (ἡ εὐρύτερη προέκταση τοῦ πράγματος δὲν διαφεύγει κανενὸς τὴν προσοχὴ), τὸ Συνέδριο ἄφ' ἑνὸς διαπίστωσε καὶ διακρίθηκε τὴν ἀπόλυτη ἐνότητα τῆς ἐθνικῆς παράδοσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, κ' ἄφ' ἑτέρου συζήτησε κ' ἀντίκρισε μερικῶς ἀπὸ τὶς βασικῆς προϋποθέσεις πὺ ἀπαιτεῖται νᾶ συνιστοῦν τὴν ὅλη μορφωτικὴ προσπάθεια γιὰ τὴ δημιουργία συγχρονισμένων, φωτισμένων κ' ἱκανῶν δασκάλων.

Γιὰ τὸν τόπο μᾶς, μὲ τὶς ἰδιάζουσες συνθήκες τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ καὶ τὴν κάποια ἠθικὴ σύγχυση, ἡ μέσο τῆς λαϊκῆς παιδείας ἀποσαφήνιση καὶ λελογισμένη προαγωγὴ τῶν ἐθνικῶν καὶ πολιτιστικῶν τῶν ἐπιδιώξεων ἀποτελεῖ ἀπόκλιμα θετικὸ πὺ θ' ἀποδειχθῆ ἀσφαλῶς πολὺ χρήσιμο γιὰ τὴν ἡδὴ χαραγμένη κ' ἀνεπισομένη πορεία τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ πνευματικῶν μᾶς πραγμάτων. Τὸ ξεκαθάρισμα, ὅμως, αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ παρὰ νᾶχη εὐεργετικὸ γιὰ μᾶς καὶ τὴν ὅλη ὑπόθεση τοῦ ἔθνους ἀντίκτυπο στὸ Κέντρο, πὺ ἔτσι θᾶ ξέρη πὺς νᾶ προσαρμόση, μέσο στὰ πλαίσια ἑνὸς καλῶ ὁργανωμένου σχεδίου, τὰ διαφέροντα καὶ τὸς προανατολισμούς τοῦ σὲ συσχετισμὸ μὲ τὸ πρόβλημα Κύπρου. Στὸ νῆφισμα, πὺ ὄν τελευταία πράξη τοῦς τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου ἐνεκρίναν, ἀναφέρεται καθαρὰ πὺς «τὸ ἔθνος μόνον μὲ τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς πολιτικῆς τῶν ἐνότητος θᾶ δυναθῆ νᾶ ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν μεγάλην πολιτιστικὴν ἀποστολήν τοῦ».

Ὑλλὰ, εἶπαμε, εἶναι κ' ἡ ἰδιαίτερη ἐκπαιδευτικὴ πλευρὰ τοῦ Συνεδρίου — εἶναι ὁ Δάσκαλος πὺ οἱ Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν φιλοδοξοῦν νᾶ χαρίσουν στὸ λαὸ καὶ τὸ ἔθνος. Οἱ συζητήσεις καὶ τὰ πορίσματα τοῦ Συνεδρίου ἔδειξαν πὺς οἱ καθηγητῆς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν ἔχουν πλήρη συνείδηση τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Παιδεία, γιὰ νᾶ μπορέση νᾶ σηκώση τὸ βάρος τῶν ὑποχρεώσεων τῆς, χρειάζεται νᾶ σπᾶση τὰ δεσμὰ τῆς στατικότητος καὶ νᾶ ἐλευθερωθῆ μέσο τῆς τῆς δυνάμεις πὺ θᾶ τῆς ἐπιτρέψουν νᾶ παρακολληθῆ καὶ νᾶ κατανῶη τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν καὶ συγχρόνως ν' ἀπαντᾶ μὲ τρόπο οὐσιαστικὸ στὰ ἀγωνιώδη ἐρωτήματα πὺ κατατροῦχουν τὸ σύγχρονο ἑλληνα καὶ γενικώτερα τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο. Πάνῶ ἀπὸ τὶς ἀπαραίτητες διδακτικῆς, πὺ προέ-

πει ν' ἀναεώσουν και νά προσαρμόζουν διαρκῶς ἡ πείρα κι' ἡ ἔρευνα, οἱ παιδαγωγοί μας εἶδαν τὴν ἀνάγκη τοῦ Δασκάλου σάν ἑνὸς καλὰ καταρτισμένου κι' εὐαίσθητου πνευματικοῦ ἀνθρώπου πού νά ξέρη ν' ἀφουγκράζεται τὸν παλμὸ τῆς ἐποχῆς του και νάχη τὴν ἰκανότητα νά προχωρή στὴ δουλειά του με ρεαλισμὸ κι' ἀποτελεσματικότητα. Γιατὶ ἀληθινὸς παιδαγωγὸς εἶν' ἐκεῖνος πού μπορεῖ νά ζυμῶνῃ, κάθε φορὰ, τὶς μεγάλες ιδέες με τὴν οὐσία τῶν καιρῶν του και νά διανοιγῃ, με τὴν ἀξιόσυνῃ τῆς προσέγγισης, ἀσφαλῆ τὸ δρόμο τῆς συνειδησης γιὰ τὰ παιδιά μας και τὸ λαό.

Τὰ Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, ὅπως με ἔγγραφο του τόνισε κι' ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτικῆς Συνέλευσης, ἀναποκρίθηκε με πλήρη ἐπάρεκεια σ' ὅλους τοὺς σκοποὺς πού ζήτησε νά καλύψῃ.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

Ἀποτελεῖ ὑπόθεση δικαιοσύνης ἡ ἐπιστροφή τῶν ΕΛΓΙΝΕΙΩΝ ΜΑΡΜΑΡΩΝ στὴ μητέρα χώρα.

ΚΑΛΜΙΤΕΧΝΙΚΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ ΣΕ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΟΥ ΑΓΓ. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Ἡ συμπλήρωσις δεκαετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Ἑλληνοῦ ποιητοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν σημερινὴν συγκέντρωσιν, διὰ νά ἀποτίσωμε φόρον τιμῆς εἰς τὴν μνήμην ἑνὸς τῶν ἐξοχωτέρων φυσιογνωμιῶν τῆς συγχρόνου πνευματικῆς Ἑλλάδος.

Διότι ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ διακατεῖχε, δυνάμεθα νά εἴπωμεν, τὴν ὅλην ἑλληνικὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν πρὸ τοῦ θανάτου του χρόνων, εἰς τρόπον, ὥστε ν' ἀποτελῇ οὗτος τὸν ἀντιπροσωπευτικὸν τύπον τῆς νεοελλην-

ικῆς Ἑλλάδος τῶν χρόνων του. Ἡ πίστις του εἰς τὸν Ἑλληνα εἶναι ἡ πρώτη κυρίαρχος αὐτοῦ σκέψις. Διότι τὸ ἔργον του εἶναι ἡ ἀπόρροια τῆς ἐκτιμῆσεως τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἡ πίστις εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ δευτέρα κυρίαρχος σκέψις του εἰς αὐτό. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νά νοηθῇ ἄνευ τοῦ Ἑλληνοῦ. Ἐν τούτοις ἡ πίστις του εἰς τὸν ἄνθρωπον ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν παρεξηγήσεως τῶν ἀπόψεων του κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον και δὴ εἰς περίοδον ἀγῶνος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ περὶ τῆς ὑπάρξεως και τοῦ ἔθνικου του μέλλοντος. Διότι οἱ παρεμνηνεταὶ τῆς πνευματικῆς του δημιουργίας δὲν ἠδυνήθησαν νά διακρίνουν τὴν σύνδεσιν, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἐννοίας τοῦ Ἑλληνοῦ και τῆς ἐννοίας τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὴν σημερινὴν πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου τούτου ποιητοῦ συγκέντρωσιν θὰ ἐξαρθῇ ἡ πνευματικὴ ἀξία αὐτοῦ ὡς ἑνὸς Ἑλληνοῦ, ἀλλὰ και ἀνθρώπου, με εὐρείας τὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ τρόπου συλλήψεως τῆς ζωῆς και τῆς συνδέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν και τὰς ἑλληνικὰς ἀξίας. Δείγμα τῆς τοιαύτης ὁρθῆς τοποθετήσεώς του εἶναι και ἡ ὁργάνωσις τῶν δελφικῶν ἐορτῶν, αἱ ὁποιαὶ ἀποτελοῦσι σταθμὸν διὰ τὸν νεώτερον Ἑλληνα και τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον μᾶς προσπαθείας ἐπιδιώξεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος και καθοδηγήσεως τῆς ζωῆς τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος μέσα εἰς τὴν πορείαν τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλος Κύπρου τιμᾷ τὸν μέγαν ἐργάτην τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων και τὸν χαλκευτὴν τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ ἑλληνικῶν εἰς τὸ βάθος ἀξιών, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον θὰ ἴσταται ὡς δὸς φωτίζουσα τὴν ζωὴν και καθοδηγοῦσα εἰς τὰ ὑψηλὰ και τὰ ἀξία.

ἘΡ Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Κ. ΚΑΒΑΦΗΣ

Ὁ Καβάφης μορεῖ νά μὴν εἶναι παλὰ ἀνακάλυψη γιὰ τὴν Ἀμερικὴ Ἰμωσις, τῆς εἶναι ἤδη οὐσιαστικὸ πνευματικὸ ἀπόκτημα κι' ἀντικείμενον σοβαρῆς μελέτης. Θυμᾶμαι ἐδῶ και δυὸ - τρία χρόνια ὅταν, μὰ μέρα, ὅλος ἐνθουσιασμὸς κατέφθασε στὸ φροντιστήριό του τῆς ἑλληνιστικῆς ἱστορίας ὁ διάσημος καθηγητὴς τοῦ «Κολόμπια» Ἡλίας Μπίκερμαν.

* Φιλολογικὸν Μνημόσυνον Σικελιανοῦ διοργανωμένο ἀπὸ τὸν «Ἑλληνικὸν Πνευματικὸν Ὀμιλον Κύπρου», ἐν συνεργασίᾳ με τὸν «Ἐπιστημονικὸν και Φιλολογικὸν Ὀμιλον Ἀμμοχώστου».

—Σήμερα, είπε, θέλω να σās απα-
σχολήσω, μέσα στα πλαίσια τών θεμά-
των πού εξετάζουμε, με ένα μεγάλο
«άλεξανδρινό» ποιητή πού δεν άνήκει
στά χρόνια τών Πτολεμαίων. Τόν γνώ-
ρισα τυχαία, μόλις προχθές, στη βιβλιο-
θήκη κάποιου φίλου.

Κι' άνοιξε τήν έλληνική έκδοση τών
Ποιημάτων του Καβάφη κι' άρχισε να
διαβάξη και ν' αναλύη ιστορικούς συμ-
βολισμούς του.

—Μά δεν είναι εύρημα; έπαναλάμ-
βανε.

«Ετσι μπήκε ο Καβάφης, για να πα-
ραμείνη από τότε μόνιμα, σ' ένα από
τά σημαντικότερα έλληνικά σεμνάρια...

Άλλά τήν άμερικάνικη περίπτωση
Καβάφη θυμήθηκα από μια πρόσφατη
άναγγελία για μιά νέα και συμπληρω-
μένη έκδοση του Καβάφη (της Ρ.
Ντάλβεν), πού θέτει προσεχώς σε κυ-
κλοφορία ο οίκος «Χάρκωστ, Μπρέης
έντ Γουέρντ» κι' από σχετική μελέτη
του Γ. Χ. Ώντεν στο τεύχος π. 'Αρπι-
λίου του περιφημου περιοδικού «'Ατλάν-
τικ».

Ο Ώντεν, του οποίου το μελέτημα
θα έμψανσθή και στο βιβλίο της Ντάλ-
βεν, όμολογεί στην άρχή τήν τεράστια
έπίδραση πού είχε στη δική του ποίηση
ο Καβάφης («έν άγνωσθα, λέει, τόν
Καβάφη θάγραφα από διαφορετικά ή
μπορεί να μίν έγραφα καθόλου...») κι'
έν συνεχεία έξηγεί τούς λόγους για
τούς οποίους μόδεσε να συλλάβη το μή-
νυμα του νεοέλληνα ποιητή σ' όλο το
βάθος κι' όλη του τήν έκταση — παρ'
όλον ότι δεν είχε το προνόμιο ή τού
γνωρίση από τού πρωτότυπο. Η γλώσ-
σα και τού ύφους του Καβάφη, ύποστηρί-
ζει ο Ώντεν, δεν διαμάζονται εύκολα
άπό τή μετάφραση. Ο τόνος, όμως, της
φωνής του κι' ο προσωπικός του λόγος
έχουν τόση δύναμη πού προβάλλουν πά-
νω από κάθε μετάφραση σάν καθαρή
Καβαφική ιδιοτυπία. Γιατί όσο κι' άν
είναι δύσκολη ή απόδοση ενός ποιήμα-
τος πού εκφράζει μια συγκεκριμένη
«culture» με όρους και τρόπους ενός
άλλου πνευματικού και γλωσσικού ή-
θους, ή σύλληψη της ούσιας και της έκ-
φρασης μās μοναδικότητας από ένα ξέ-
νο δεν είναι διάφορη άπ' εκείνη πού
μπορεί ν' αναπτύξη και να πετύχη ο με-
λετητής πού έθνικά και γλωσσικά άνή-
κει στον κόσμο του ποιητή. Τέτια είναι,
τονίζει ο άμερικανός στοχαστής, κι' ή
περίπτωση Καβάφη. Η μοναδικότης
του τόνου της φωνής του ξεπερνά
τή δικαιοδοσία της κριτικής, γιατί

ή κριτική δεν μπορεί να κινή τή δου-
λειά της χωρίς τή δυνατότητα της σύγ-
κρισης. Μιά μοναδική φωνή δεν ύ-
πόκειται ούτε σε συγκρίσεις ούτε σε πε-
ριγραφές προσφέρεται μόναχα σε μύ-
μηση — δηλαδή σε παρωδία ή κι' αυ-
τούσια άναφορά.

Κατά τόν Ώντεν ή ποίηση του Κα-
βάφη, πού άποτελεί μια τίμια μαρτυρία
μιας άφτιασίδωτης έσωτερικής αλή-
θειας, περιστρέφεται βασικά γύρω από
τόν έρωτα, τήν τέχνη και τήν πολιτική.

Η ποιητική διάθεση του Καβάφη, έ-
ξηγεί παρακάτω ο Ώντεν, έχει άερα ά-
ριστοκρατικό. Ο ποιητής γράφει γιατί
άπολαύει τού γράφμιό του και τήν αϊ-
σθητική ικανοποίηση πού άντλεί μέσ'
άπό τούς στίχους του — ικανοποίηση, ό-
μως, πού δεν έννοει να μεγαλοποιή και
να ύπογραμμίξη. Τόν ενδιαφέρουν, φυ-
σικά, κι' οί άναγνώστες του' όμως δεν
θέλει να συνδέεται άμεσα μαζί τους,
και μοιάζει σάν να γράφει περισσότερο
για ένα κοινό πού θα τόν διαβάση όταν
αυτός θάξη φύγει άπ' τή ζωή. Έτσι
δεν πολυγυιάζεται για τά γύρω του πα-
ρά μόναχα για τή δουλειά του, μόνον
πού ούδέποτε χάνει τού αίσθημα της γύ-
ρω του κοινωνικής και ιστορικής πραγ-
ματικότητας.

Τόν Καβάφη ενδιαφέρει ιδιαίτερος
παρτηρεί ο κριτικός του, ή ρωμαϊκή
περίοδος τών διαφόρων έλληνικών βα-
σιλείων και ή δυναστεία του Μ. Κων-
σταντίνου. Ο έλληνισμός του ποιητή
είναι συνεπώς ένας κόσμος άδύναμος
και δίχως ούσιαστική πολιτική. Μιά και
τό κνούτο του ρωμαίου επιβάλλεται ό-
πουδήποτε, ποιός λόγος ύπάρχει να
γυοιάζεται κανείς για τού ποιός είναι τού
άφεντικού του; Φυσικά είναι κι' άνθρω-
ποι με όνειρα, σάν τόν Δημήτριον τόν
Σωτήρα, πού κι' αυτά, όμως, τελικά
αναγκάζονται σε προγειώσιση.

Άλλ' ακριβώς τού ποιήμα για τόν Σύ-
ριο αυτόν δραματιστή άποδεικνύει, κατά
τόν Ώντεν, ότι ο Καβάφης είναι από
τούς λίγους πατριωτικούς ποιητές πού
δεν κουράζον και δεν ένοχλούν. Στο
Πανελλήνιο Ίδεώδες του Καβάφη ύπό-
χει ένα μεγάλο άντικείμενο άγάπης και
άφοσίωσης — ή γλώσσα, πού δεν μό-
δεσε να έξουδετερώση ή ήττα και πού
διεύρυνε τίς δυνατότητές της με όλες
τίς εύαισθητές τών καινούργιων άν-
θρώπων πού τή μίλησαν. Ο «Φιλέλ-
λην» του Καβάφη λέει πολλά, κατά τόν
Ώντεν — πού τελειώνει τού άρθρου του
με τή χαρακτηριστική όμολογία ότι ξει

έντονα την ουσία της Καβαφικής ποιήσης, πού συμβαίνει να εκτιμᾶ βαθειά.

ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κρίτωνος Ἀθανασούλη: Ἡ Ἐπίσκεψη τοῦ Ἀγγέλου, Ἀθήνα, 1961.

Τὸ κλειδί γιὰ νὰ νοιώσης πέρα γιὰ πέρα καὶ νὰ εκτιμήσης τὴν ποιητικὴ αὐτῆ σύνθεσης τοῦ κ. Κρ. Ἀθανασούλη «Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Ἀγγέλου» βρίσκεται στὸ τέταρτο μέρος τοῦ βιβλίου πού τιτλοφορεῖται «Διάγραμμα». Ἡ ἰδέα τοῦ διαγράμματος αὐτοῦ εἶναι σολωμικὴ μὲ τὴν διαφορὰ πὼς στὸ Σολωμὸ ἦταν σχέδιο γιὰ τὴ μελλοντικὴ του σύνθεση, ἐνῶ στὸν Ἀθανασούλη εἶναι ἐπεξηγηματικὸ, πού κινεῖται μὲς τὸν ποιητικὸ χῶρο καὶ κλίμα. Ἀλλὰ καὶ διαφέρει ἀπὸ τὶς ἐπεξηγηματικὲς σημειώσεις τοῦ Σεφέρη (κατὰ μίμηση ἀπὸ τὸν T. S. Elliot) πού εἶναι ἀπλῶς βοηθητικὲς ἐπεξηγήσεις λέξεων, στίχων ἢ φράσεων, χωρὶς ποιητικὲς ἀπαιτήσεις. Ἀκριβῶς ἡ πρωτοτυπία τοῦ βιβλίου αὐτοῦ καὶ τὸ νεώτερό του στοιχεῖο εἶναι ἡ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπίδειξη καὶ καθιέρωση τῶν ποιητικῶν ἐπεξηγηματικῶν σχολίων (ἢ διαγραμμάτων) πού νὰ τέρπουν καὶ ὡς ποίηση ταυτοχρόνως.

Ἦπάρχει τραγικὸ στοιχεῖο στὴν ποιητικὴ αὐτῆ σύνθεσης τοῦ κ. Ἀθανασούλη; Μόνο πὼς χωρίζεται κατὰ τὸν τρόπο τῆς ἀρχαίας τραγωδίας μὲ ἀντικατάσταση τῶν ἐπεισοδίων ἀπὸ αὐτοτελῆ κομμάτια ὅπου ὑπερισχέει τὸ «καθημερινὸ» στοιχεῖο καὶ ἡ διατήρηση τῶν λυρικῶν χορικῶν, δείχνει τὴν πρόθεση τοῦ ποιητῆ. Στὰ λυρικά αὐτὰ χορικά — ὅπως σημειώνει κ' ὁ ποιητὴς στὸ διάγραμμά του — μιᾶ ἢ πείρα κ' ἡ σοφία τῶν αἰῶνων, ὅπως ἀκριβῶς θὰ μιλοῦσε ὁ χορὸς πὸν ἀντιπροσωπεύει ὅλη αὐτὴ τὴν πείρα, τὴ σοφία ποιητῆ καὶ πολλῶν. Ἀλλὰ τὸ τραγικὸ στοιχεῖο ὑπάρχει σὲ πολλὲς ἐκμυστηρεύσεις τοῦ ποιητῆ ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Ἐξάλου στὴν ὥρα Τίποτε πού ὅλα ἔχουν χαθῆ καὶ ξεκινᾶ ἕνας καινούργιος κόσμος μὲ πληθῶς ἐρωτηματικά, ἀμφιβολίες, ἐνδοιασμούς, ἕνας κόσμος νέος πού δὲν ἔχασε τὸ παρελθόν, κ' εἶναι ἀκόμα πνεῦμα καὶ σῶμα, πού πάει νὰ πῆ γεμάτος ψυχικὲς καὶ σωματικὲς ἀνάγκες κ' ὑποχρεώσεις, ὅσο κ' ἂν ὑπάρχει ἡ ἐλπίδα στὸν εὐαγγελισμὸ, δὲν παύει νὰ συνυπάρχει καὶ τὸ δράμα. Ἦσως

γιὰ τὸ ποιητὴς εἶναι δέσμιος τῆς μνήμης, πιστεύει στὸ ἀκατόρθωτο, πιστεύει στὴ διαίωνιση τῆς ζωῆς ἀπὸ σῶμα σὲ σῶμα κ' ἀκόμα νοιώθει πὼς εἶναι

Μόνη μορφή,

μ' ἑκατομύρια πρόσωπα, ξένα,

κ' ἔτσι δὲν μπορεῖ νᾶναι τ' ὅ,τι θέλει. πιστεύει πὼς ἡ ἀνάμνηση τοῦ παρελθόντος εἶναι τὸ ἀληθινὸ (κ' ἐπόδυνο ἀσφαλῶς) καὶ τὸ ἀβέβαιο εἶναι ἀληθινὸ εἶναι κ' ἡ πείρα τοῦ πνεύματος μάταιη κλπ. Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα εἶναι κ' ὅλα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τραγικά.

Στὸ μέρος «Ἀγγέλου Ἀπόλογος» ἐμφανίζεται πιά μιὰ αἰσιοδοξία. Ἡ αἰσιοδοξία αὐτὴ κ' ἡ δύναμη ἀσφαλῶς εἶναι στὸ μεγαλῶμα τῆς «συνείδησης» κ' ἡ ἰδιότητα τοῦ «ἄντρα» πού προχωρεῖ σὲ «ἀνεπανάληπτες γεννήσεις».

Τὸ γνωστὸ ὕφος τοῦ κ. Ἀθανασούλη δὲν ἄλλαξε πολὺ. Ἐχει βασικὸ στοιχεῖο του τὴν «καθημερινότητα» ὡς λέξη, φράση, παρομοίωση, εἰκόνα. Ἀλλὰ ἀπὸ μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴν λίγο στυγνὴ καθημερινότητα ξεχωρίζει ἡ λυρική διάθεση, ἡ ποίηση μὲ τὴν εὐρύτερή της σημασία καὶ κυρίως ἡ ποίηση μὲ βάθος, πού ἀποφεύγει τὰ λυρικά ὕψη καὶ τὴ μῆθη τῶν λόγων, τῶν ἤχων καὶ τῶν σχημάτων.

Γιώργου Θεοτοκά: Ταξίδι στὴ Μέση Ἀνατολὴ καὶ στὸ Ἅγιον Ὄρος, Ἀθήνα 1961.

Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ κ. Γ. Θεοτοκά ἂν καὶ ταξιδιωτικὸ μὸ ἔθεσε προβλήματα. Προβλήματα εὐρύτερα. Ἀσφαλῶς σκοπὸς τοῦ συγγραφέα δὲν ἦταν ὁ προβληματισμὸς μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ταξιδιωτικοῦ ὑπόβαθρου. Ἐξάλου ὁ ἴδιος, τὸ λέει πὼς στὸ βιβλίο του βάζει «Ὅ,τι ἀρπάξω» αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο πρόγραμμά μου στὴ νεκρὴ ἐπικράτεια τῆς φαραωνικῆς Αἰγύπτου». Ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ θέλη σὲ πολλὰ σημεία νίκησε ὁ στοιχαστικὸς ἄνθρωπος καὶ μᾶς μετάδωσε τ' ὅ,τι πνευματικὰ τὸν παραδέρνει.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὸ ταξιδιωτικὸ ἔχει ἀρκετὰ στοιχεῖα δημοσιογραφίας, κάτι τὸ ἐφήμερο, «ὅ,τι ἀρπάξει τὸ μάτι». Ἐξάλου ἡ δημοσιογραφικὴ ἀνάγκη ἐπέβαλε τὸ ταξιδιωτικὸ, ἐκίνη ἡ γοήγηση κ' ἐφήμερη περιέργεια. Ἄλλο ἂν μιὰ ἐπιδέξια πέννα κ' ἕνας πλούσιος ἐσωτερικὸς κόσμος μπορεῖ νὰ δώσῃ μονιμώτερη λογοτεχνικὴ ἀξία καὶ τὸ ταξιδιωτικὸ νὰ μετατραπῆ σὲ λογοτέχνημα ποιότητος.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ κ. Θεοδοῦ κατέχει καὶ τῶν δυῶν: τῆς δημοσιογραφικῆς επικαιρότητος καὶ σὲ ἀρετὰ κεφάλαια τοῦ λογοτεχνήματος. Δὲ μπορῶ νὰ ζυγίσω ποῦ νικά καὶ βάξει τὴν τελικὴν σφραγίδα. Γιατὶ σ' ἐμένα ἄρεσε πολὺ ὁ προβληματισμός, ποῦ τὸ θεωρῶ βασικὰ χαραχτῆρα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Δὲ μπορεῖ ἓνας νὰ μὴ σταθῆι στοχαστικὰ πάνω στὶς ψυχολογικῆς φύσεως παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέα γιὰ τοὺς Κόπτες καὶ τὸν πολιτισμὸ τους· ἢ στὴ μεγάλη σπουδαιότητα τοῦ κεφαλαίου «Ἑλληνες καὶ Ἀραβες» ὅπου βρίσκεται ἡ πολὺ σοφὴ παραίτηση «νὰ κάμουμε τὴν Ἑλλάδα ἀγαπητὴ σὲ μιὰ περιοχὴ τοῦ κόσμου» (τὸν ἀραβικὸ κόσμο) καὶ ἐκτίθενται τὰ πρακτικὰ μέτρα πρὸς ἐπίτευξιν τούτου· ἢ γιὰ τὶς παρατηρήσεις ἐπανδρώσεως τῶν μοναστηριακῶν κληρονομιῶν μας στὴ Μέση Ἀνατολή, γιὰ νὰ μείνῃ στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου ποῦ ξεχωριστὰ ἐνδιαφέρει ἐμᾶς ἐδῶ ὡς τοὺς πλησιέστερους Ἑλληνες πρὸς τὴν Μέση Ἀνατολή.

Μὲ τὰ τελευταῖα αὐτὰ παραδείγματα δὲ θέλω νὰ πῶ πῶς ὑστερεῖ σὲ ἀξία τὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος τὸ «Ὀδοιπορικὸ τοῦ Ἁγίου Ὅρους». Προσωπικὰ μοῦ εἶναι λίγο λιγώτερον φλέγον τὸ θέμα αὐτό, παρόλο ποῦ ἀναγνωρίζω τὴν ἀξία τῆς ἀπολογίας τοῦ ἡσυχασμοῦ ποῦ ἀναλαμβάνει ὁ συγγραφέας. Ἐπὶ πλεόν τὸ «Ὀδοιπορικὸ τοῦ Ἁγίου Ὅρους» στὴν πραγματικότητα κλίνει πρὸς τὸ λογοτεχνικὸν μὲ στοιχεῖα δοκιμίου, ἴσως γιὰ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ θέμα νὰ τὸ ἀπαιτῆ.

Γενικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι τὸ στρωτὸ καὶ ἀπλό ὕφος καὶ ἡ σαφήνεια καὶ ἐκεῖ ἀκόμα ποῦ ἀναπτύσσονται ἀπόψεις πέραν ἀπὸ τὶς ἀπλῆς ἐντυπώσεις. Ἐνας ἰθρησκευτικὸς — θὰ μποροῦσα νὰ πῶ — τόνος διαπνέει τὶς σελίδες καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἐνώνει συναισθηματικὰ τὰ μέρη τοῦ βιβλίου. Προπαντὸς ὁ συγγραφέας ἀποφεύγει τὰ περὶτὰ καὶ τὰ ἐντυπωσιακὰ, ὅπως καὶ τὶς πολυσέλιδες, ἄσκοπες περιγραφὰς ποιητικῆς φύσεως ποῦ συνηθίζονται στὰ ταξιδιωτικὰ (καὶ ὀλοφάνερα γίνεται αὐτὸ γιὰ νὰ γεμίσῃ γιὰ ἐπιγγελματικὸς λόγους περισσότερες στίγες ἢ σελίδες).

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἄ λ ε ξ Ν Α ε τ α: Μυθολογία τῆς Γεωργίας, Τύποις: Μ. Τριανταφύλλου καὶ Υἱοί, Θεσσαλονίκη.

Τὸ μνημειῶδες αὐτὸ ἔργον τοῦ κ. Λέ-

τσα ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ὀγκώδεις τόμους, τὸ κείμενον τῶν ὁποίων εἶναι ὑψίστου ἐνδιαφέροντος καὶ πλουσιώτατα εἰκονογραφημένον.

Ὁ πρῶτος τόμος, ἀπὸ 534 σελίδες, περιλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα:

Θρησκεία, Μυθολογία, Ἀνιμισμός, Μαγεία, Ταμπού, Τοτεμισμός, Φετιχισμός καὶ Ἀνθρωπομορφισμός.

Ὁ δεῦτερος, σελίδες 522:

Ἀνθρωπομορφισμός, Τροφὴ τῶν Θεῶν, Θυσία — Σπουδὴ — Ἀλαοχία.

Καὶ ὁ τρίτος τόμος, σελίδες 574:

Ἔορται τῶν Ἀρχαίων, Μυστήρια, Ἀσκησις τῆς γεωργίας ἐν Αἰγύπτῳ, Βαβυλωνία, Καλδαία, Παλαιστίνη, Ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ Ἀρχαία Ἰταλία.

Γιὰ τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ γιὰ τὴν ἐν γένει κοινωνικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν δράσιν τοῦ κ. Λέτσα, οὗτος κατὰ τὸ 1952 παρεσημοφορήθη μὲ τὸν Ταξίαρχον τοῦ Φοίνικος, κατὰ δὲ τὸ 1960 μὲ τὸν Ἀργυροῦν Σταυρὸν Γεωργίου τοῦ Α'. Στὸν κ. Λέτσαν ἀπενεμήθη ἐπίσης χρυσοῦν μετάλλιον ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπείαν τοῦ Ρόταρου Θεσσαλονίκης.

Ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἡ «Μυθολογία τῆς Γεωργίας», εὐμενέστατα ἐσχολιάσθη ἀπὸ πολλῶν κριτικῶν. Παραθέτομεν μερικὰ ἀπὸ τὰ σχόλια αὐτὰ:

«Ἡ «Μυθολογία τῆς Γεωργίας» εἶναι ἔργον ἀνθρώπου ἰδεαλιστοῦ καὶ ἐπιστήμονος, ἀκαμάτου μελετητοῦ καὶ ἀχορτάστου συλλέκτου, συγγραφέως δεξιότεχνον εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ διατύπωσιν τοῦ θεματός του. Εἶναι ἐπίσης ἔργον τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου εἶναι μιὰ συγκέντρωσις ἱστορικοῦ καὶ πνευματικοῦ θησαυροῦ».

«Ἡ «Μυθολογία τῆς Γεωργίας» εἶναι ἡ σπουδαιότερα καὶ ἡ μεγαλυτέρα συμβολὴ τοῦ κ. Λέτσα εἰς τὸ πνευματικὸν πεδιον. Ἐργαζόμενος μὲ ὑπομονὴν πέραν τῶν 30 ἐτῶν κατόρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ συγγράψῃ μὲ διαύγειαν καὶ βαθύνοιαν τὴν περὶ τῆς Γεωργίας Μυθολογίαν ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων μέχρι σήμερον. Τὸ ἔργον του εἶναι σοφὸν ἀλλὰ καὶ τερπνόν, διδακτικόν, χρήσιμον καὶ ἀριστοτεχνικὰ διατυπωμένον καὶ ἐπὶ πλεόν πρωτότυπον, διότι δὲν ἀπαντᾶται εἰς καμίαν, οὔτε τὴν Ἑλληνικὴν, οὔτε τὴν ξένην βιβλιογραφίαν».

Σὲ ὅλα αὐτὰ, στὰ ὅποια καμὰ ὑπεροβολὴ δὲν ὑπάρχει, δὲν ἔχομε νὰ προσθέσομε τίποτε, παρὰ μόνον ἀνεπιφύλακτα τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ κ. Λέτσα νὰ τὸ συστήσομε σὲ ὅλους, γιὰτὶ ὅπως ἔγραψε καὶ κάποιος, ἡ «Μυθολογία τῆς Γεωργίας» εἶναι βιβλίον ἐξ ἴσου διδακτι-

κόν για τὸ παιδί τῶν 15 χρόνων καὶ τὸν βαθυστόχαστο μελετητὴ τῶν ἐξηκονταπέντε.

A. ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ

ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

ΘΕΑΤΡΟ ΑΠΟ ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

Ἡ «ΜΑΚΒΕΘ» τοῦ Σαίξπηρ: Τῶχα-με ξαναγράφει πῶς τὸ ρομαντικὸ θέατρο ἔχει πολλά στοιχεία ποὺ νὰ διευκολύνουν μιὰ ἐπιτυχή μετάδοσή του ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο. Ἀσφαλῶς μιὰ καλὴ προσαρμογὴ καὶ μιὰ καλὴ ραδιοσκηνοθεσία θὰ σφραγίσῃ τὴν μετάδοσιν μὲ τὴν ἐπιτυχία. Ἄλλὰ ἡ φύση τοῦ ρομαντικοῦ ἔργου διευκολύνει τὸν ὑπεύθυνο ποὺ ἔχει λίγη φαντασία.

Στὸ «Μάκβεθ» τοῦ Σαίξπηρ, ποὺ μετέδωσε τὸ ΡΙΚ κατὰ ραδιοπροσαρμογὴ καὶ ραδιοσκηνοθεσία τοῦ κ. Δημήτρη Μυράτ προεπὶήχανε τὰ πάντα γιὰ τὴν ἐπιτυχία. Τὸ ἔργο π.χ., ποὺ εἶναι ἀσφαλῶς ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ Ἄγγλου δραματογράφου, διευκολύνει πολὺ γιὰ νὰ μὴ εἶναι κορασιστικὴ μιὰ μετάδοσιν τοῦ ὅλου ἔργου. Ὁ κ. Δ. Μυράτ, ἄνθρωπος μὲ μόρφωση, φαντασία καὶ γνώση τῶν θεατρικῶν μυστικῶν, τὸ δούλεψε ἐξαιρετικά, καὶ τὸ ἐμψύχωνε ἀκόμα, δίνοντας καὶ τὴ ζωντανὴν πνοὴν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τεχνική. Ἡ Ἄννα Συνοδινού εἶχε ἐπίσης πολὺ καλὰς στιγμὰς ἀρετὰς δραματικές. Οἱ μουσικεὶς γέφυρες καὶ μερικὰ ραδιοφωνικὰ ἐμφῆ ἀρετὰ ἐπιτυχή.

Πρέπει ὁμως νὰ ξεχωρίσω τὸ μέρος πρὸ τοῦ φόνου ποὺ ἡ καμπάνα, τὸ νυκτοπούλι, ἡ συνεχὴς ὑπόκρουσιν μὲ τὸν ἀγέρα, ὁ τόνος τῆς ἀπαγγελίας, ὅλα δίνανε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ δράματος. Ἐπίσης ἄρεσε τὸ μέρος μὲ τὴς Μοῖρες.

Ἐνα πρᾶγμα θάθελα νὰ ξανατονίσω: γιατί διαλέγονται ἠθοποιοὶ μὲ σχεδὸν τὴν ἴδια χροιά φωνῆς; Ἀσφαλῶς πολλοὶ ποὺ τοὺς πολυξέρον μπορεῖ νὰ ξεχωρίζουν τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλο μὲ κάτι δευτερεύοντα σημάδια ποὺ τοὺς διδάσκει ἡ πολλὴ οἰκειότητα. Μὰ οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοὶ, γιὰ τοὺς ὁποίους μάλιστα παρουσιάζεται τὸ θέατρο ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο; Συγχίζουν τὰ πρόσωπα (ἢ τίς φωνές τοὺς καλύτερα) καὶ πολλὰς φορὲς δυσκολεύονται νὰ ξεχωρίσουν ποῖος μιλά, πρᾶγμα ποὺ ζημιώνει τὴν προσήλωσιν.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ, τοῦ Κ. Μαϊάνδρου: Τὸ ἱστορικὸ θέατρο εἶναι ἕνα ἐπιπλέον καταπασμα, σωστὸ δίκο-

πο μαχαίρι. Τὸ ἱστορικὸ θέμα δίνει ὄλιγο, μὰ ταυτοχρόνως σὲ σκλαβώνει, σὲ μεταπέλει σὲ καθηγητὴ τῆς ἱστορίας ποὺ διδάσκει μὲ εἰκόνες, ἂν δὲν ἔχεις ὁ ἴδιος νὰ πῆς κάτι τὸ βαθύτερο δικό σου, ἂν δηλαδὴ δὲν ἔχεις πάρει τὴν ἱστορία ὡς μῦθο γιὰ νὰ πλέξῃς τὸν ἐσωτερικὸ σου μῦθο καὶ νὰ τοῦ δώσῃς μορφή καλλιτεχνική πᾶν στὴ σκηνή. Ἡ νεοελληνική τάση τῆς ἀπασχολήσεως ἐντατικὰ μὲ τὸ ἱστορικὸ θέατρο, ποὺ ὁποσδήποτε ἔχει κάποια ἐμπορικότητα κ' ἔξασφαλίζει σκηνική δράση μὲ τίς ἀλλεπάλληλες εἰκόνες, δημιουργοῦσε μιὰ σειρά ἔργων — ἴσως καὶ μιὰ παράδοσιν — ποὺ ὡς πρὸς τὸ παρὸν δὲ μποροῦν νὰ σταθοῦν σὲ ὑψηλὸ ἐπίπεδο, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις σάν τὸν «Ρήγα» τοῦ Ρῶτα, τὸν «Παταφλέσα» τοῦ Σπύρου Μελά καὶ μερικὰ ἄλλα τοῦ βυζαντινοῦ, κυρίως, κύκλου (Τερζάκης κλπ.).

Δὲν ξέρω ἂν ὁ «Λάμπρος Κατσώνης» εἶναι γενομένος γιὰ θέατρο καὶ ἔχει προσαρμοστῆ στὸ ραδιόφωνο. Γιατὶ ἔτσι ὅπως μᾶς τὸν ἔδωσε τὸ ΡΙΚ μὲ ἐπιμέλεια ἐκπομπῆς Μήτσου Λυγίτου ἀνήκει στὸ ραδιόδρομα. Κι' ὡς τέτοιο τὸν προσβλέπω, γιατί σάν συνηθισμένο θέατρο εἶναι ἀπὸ πρώτη ἀκρόαση πολὺ καλύτερο τῶν συνηθῶν κακῶν ἱστορικῶν ἔργων.

Δυστυχῶς τὸ ραδιόδρομα αὐτὸ, ποὺ ἀσφαλῶς εἶχε πρόθεσιν, καὶ μόνη, νὰ μᾶς ἐνθουσιάσῃ, ἀπέτυχε μὲ τὴν παρεμβολὴ τύπων καὶ περιστατικῶν πολὺ ἔξω ἀπὸ τὸ ἠρωτικὸ κλίμα. Σὲ πολλὰ σημεία δὲν καταλάβαινε αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ τὴν ἱστορία, γιατί ἄπλως ὁ συγγραφέας δὲν τὴ μετουσίωσε σὲ τέχνη ὥστε τὸ γεγονός αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ νὰ ἦταν συναίσθηματικὰ κατανοητό. Θάπρεπε δηλαδὴ ν'ἄξαιρες λεπτομερῶς τὴν ἱστορία τοῦ Λάμπρου Κατσώνη γιὰ νὰ καταλάβῃς τί γινόταν.

Ἀπὸ ραδιοσκηνοθετικῆς πώψεως ὑστεροῦσε πάλι πολὺ. Χρησιμοποιεῖτο πολὺ οἱ ἦχοι, πνίγανε σχεδὸν τὸ κείμενο, καὶ πολλὰς φορὲς ἦταν ἀταίριαστοι. Π.χ. στὸ μέρος τοῦ περιπάτου τὰ βήματα τοῦ Κατσώνη καὶ τῆς ἀρραβωνιαστριάς του ἦταν πολὺ γρήγορα, σὰ νὰ τρέχανε οἱ ἄνθρωποι λαχανιασμένοι, ἐνῶ τὰ λόγια ἦταν ἀργὰ καὶ ἥρεμα σὰ νὰ κάθονταν σὲ βράχο ἀπὸ ὄρασι κ' ἀτενίζανε τὴ δύση τοῦ ἡλίου. Θὰ χρησιμοποιηθῆ βέβαια ὁ ἦχος στὸ ραδιόδρομα μὰ ὄχι ἀταίριαστα καὶ νὰ πνίγῃ.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Αίσχυλος: 'Ορέστεια, Παγκύπριον Γυμνάσιον, διδ. 'Α. Χριστοφίδη και Χρ. Κυπριανού, σκηνικά Τηλ. Κάνθου.

Τò θεατρικό 1961 άναμφισβητήτως θά τò σφραγίξει ó θεατρικός άθλος του Παγκυπρίου Γυμνασίου με την διδασκαλία της αίσχυλικής τριλογίας «'Ορέστεια». Δέν ύποτιμώ άσφαλώς την άξιόπαινη και δημιουργική δράση του Καλλιτεχνικού 'Ομίλου 'Ελλήνων Διδασκάλων Λεμεσού με τò Φεστιβάλ Κουρίου. 'Αλλά έκει πρόκειται για μιά óμαδική προσπάθεια σε παγκύπρια κλίμακα. Στην περίπτωση όμως της «'Ορέστειας», τò βάρος πέφτει στους όμους δυο φιλόλογων: είναι ή συντονισμένη προσπάθεια δυο άτόμων, που δέν είναι έπαγγελματίες, αλλά άπλως μελετητές μες τόν περιορισμένο σε μέσα και ενδιαφέροντα χώρο της Κύπρου, του κ. 'Ανδρέα Χριστοφίδη και του κ. Χρυσάνθου Κυπριανού.

'Εξ άρχης, όμως, πρέπει να τονιστή πως ή έκλογή ύπήρξε πολύ ριψοκίνδυνη. 'Η τριλογία αυτή του Αίσχύλου δέ διαθέτει σκηνική δράση. Στρωίζεται μονάχα στην ήθοποιία, ως βαθύτερη, έσωτερική έρμηνεία, και άπαιτεί ώριμο έρμηνευτή και πολύτερο σκηνοθέτη κι' όχι άπλως φιλόλογο-διδάσκαλο. Θάμαστε πò συνεπεις άν λέγαμε στενή συνεργασία τριών πολύτερων και ειδικευμένων: φιλόλογου, σκηνοθέτη και ήθοποιών. 'Επίσης ή σημασία ενός ειδικού χορογράφου θά ήταν μεγάλη κι' ίσως άπαράτητη για τò τρίτο μέρος στις «'Ευμενίδες». Αυτά όλα τονίζουν την τόλμη, δίνουν κάποια έλαφρυντικά κι' εξηγούν τò άξιόπαινο της προσπάθειας. Καί τά άνωτέρω δέν τά βασίζω σε θεωρητικές άπόψεις. 'Εχω δñ την έρμηνεία του «'Αγαμέμνονα» από τόν θίασο Κοτοπούλη με πρωταγωνίστρια την Κοτοπούλη, με μουσική Παλλαντίου, και με έπαγγελματίες ήθοποιούς σ' ένα χώρο ύποβλητικό με όλα τά φωτιστικά έφφέ. Καί ήταν και γι' αυτή πάλι «τόλμη». Κι' είχε ή παράσταση τις άδυναμίες της.

Ξεχωριστά όμως θάθελα για την κάθε τραγωδία να πώ τά καλά και τις άδυναμίες.

Στòν «'Αγαμέμνονα» ó χορός είχε μιά θαυμάσια άρθρωση κι' έμενε στους πò

άπλους θηματισμούς όπως ταιριάζει σε χορό γερόντων. Οί φωνές τών γερόντων (κορυφαίοι) είχαν διάφορη χροιά κι' έτσι σπάζανε τή μονοτονία, ν' άκους δηλ. τήν όμοια φωνή έδω κι' εκεί. Οί έπαφωνήσεις της Κασσάνδρας, στην άρχή τουλάχιστο, δινανε τήν έντύπωση τρελλής κι' όχι ζαλισμένης από μαντεία. Κι' ύπάρχει πολλή διαφορά στα δυο κι' ως έκφραση κι' ως άποτέλεσμα. Στην τρελλή γελās ή ένοχλείσαι, στην μαντεΰτρια τρομάξεις κι' άνησυχείς. 'Η Κλυταιμνήστρα, στην παράσταση που είδα, δέ μιλούσε καθαρά παρόλο που ως έκφραση και κίνηση ήταν μέσα στòν όλο της. 'Ο Αίγιστος έπαιξε πολύ καλά, γεμάτος νευρικήτητα, παρόλο που είχε έδω κι' εκεί, πέραν του δέοντος νευρικές κινήσεις. 'Τσέρησε όμως πολύ ó 'Αγαμέμνονας και πάρα πολύ ó άγγελιοφόρος, που ήταν όλοτελα άψυχος κι' άνέκφραστος.

Οί «Χοφóρες» όμως έχουν πολύ περισσότερο σκηνικά δράση από τόν «'Αγαμέμνονα». Δέ σημαίνει αυτό πως θά περιορίσουμε κάθε στοιχείο — ούσιαστικό μάλιστα — που θά έντείνη τή σκηνική αυτή δράση. 'Ο χορός τών γυναικών είχε άπαιστη άρθρωση, μετρημένη κίνηση, αλλά στη σκηνή του τάφου, όπου ή 'Ηλέκτρα και, προπαντός, ó 'Ορέστης διηγείται τήν έσωτερική του ταραχή ó Χορός (που από τή φύση του συμμετέχει στα πάθη τών πρωταγωνιστών) μένει άκίνητος, σπηλητός θεατής. 'Η 'Ηλέκτρα ήταν πάρα πολύ καλή: είχε θαυμάσια άρθρωση, άπλη κίνηση, συμμετείχε σ' όλα, είχε πολύ έσωτερικήτητα. 'Ο 'Ορέστης όμως, ενώ είχε τόσο καλή φωνή, άδικούσε τόν έαυτό του με ώρισμένες πολύ τσακισμένες κινήσεις του χορμού του. Πάντως οί «Χοφóρες» ήταν τò πιο εύτυχισμένο μέρος της έρμηνείας.

Στις «'Ευμενίδες» φάνηκε ή ανάγκη του ειδικού χορογράφου. Στò κάτω κάτω σε δυο σημεία τò ίδιο τò κείμενο μιλά για πραγματικό χορό. 'Αν στα μέρη αυτά, και συμπληρωματικώς σε μερικά άλλα, συνδεδυόταν ή καθαρή άπαγγελία με άπλές έκφραστικές χορογραφικές κινήσεις θά κέρδιζε ή έρμηνεία, προπαντός θά γινόταν σαφέστερη ή «τυράγνια» από τά όντα αυτά του κάτω κόσμου. Είναι βέβαια ó Αίσχύλος λόγος αλλά γιατί να μη τονίζουμε, όπου μπορούμε και μες τά πλαίσια της χροσής γραμμής, τò λόγο αυτό; 'Η 'Αθηνά μιλούσε έξαίρετα. 'Τσερουσε όμως ó 'Α-

πόλλωνας σὲ καθαρή, ώραία, μελωδική φωνή. Ἄδισε τὴν τραγωδία αὐτὴ τὸ φάντασμα τῆς Κλυταμνήστρας: δὲν ἔδωσε τὸ δέος ποὺ θάπρεπε, ἔλειπε ἢ ἑσωτερικότητα καὶ ἡ καθαρή ἄρθρωση. Πολὺ καλὴ ἦταν ἡ Πυθία. Ἦταν ὅμως οἱ «Ἐμμενίδες» πολὺ θεαματικὴ παράσταση.

Προτοῦ ἀνακεφαλαίωσω τὶς ἐπιτεύξεις τῆς παραστάσεως αὐτῆς θὰ πρέπη νὰ ὑποδείξω μὰ σκηνοθετικὴν οἰκονομία. Ἡ μετακίνηση τοῦ τάρου, τοῦ ὀμφαλοῦ τῆς γῆς κ' ἡ τοποθέτηση τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς μορσοῦσαν νὰ γίνονιν μὲ εἰδικὴ καταπακτὴ. Καὶ ὑπῆρξε πολλὴ εὐκολία.

Ἀνακεφαλαίωνοντας θὰ χαρακτηρίσω: ὁ «Ἀγαμέμνωνας» ὑστέρησε γιατί ἡ ἴδια ἢ τραγωδία δὲ βοηθεῖ. Πολὺ εὐτυχῆς ὑπῆρξε ἡ ἐρμηνεία τῶν «Χορηφῶων» παρόλες τὶς μικροαδυναμίες. Οἱ «Ἐμμενίδες» ὑπῆρξαν θεαματικότες καὶ θὰ κέρδιζαν περισσότερο ἂν εἶχαν σὲ δυὸ - τρία σημεῖα χορευτικῆς κινήσεως. Ὁ Χορὸς καὶ στίς τρεῖς τραγωδίες ἦταν καλὸς (ἡ ἀκίνησις του σὲ μὰ σκηνὴ δὲ βαθαίνει στὴν πλάστιγγα). Καλοὶ ἐρμηνευτὲς μὲ ἑσωτερικότητα καὶ ἄρθρωση ἦταν ἡ Ἡλέκτρα, ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Αἰγιστος, ἡ Πυθία καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ὁ Ὀρέστης.

Ἐξωριστὰ πρέπει νὰ ἐμνηθῆ ὁ ἄθλος τοῦ κ. Τηλ. Κάνθου ὡς σκηνογράφου καὶ ἐνδυματολόγου. Ἡ μουσικὴ τοῦ κ. Κ. Κασινόπουλου καλὴ.

Αἰσχύλου: Πέρσαι, Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, μετ. Ἰ. Γρυπάρη, διδ. Μιχ. Ι. Μαραθεύτη, σκηνικὰ Α. Χρυσόχοῦ.

Ἐνα δεῖγμα τῶν νέων, ἐλληνικωτάτων πὰ κατευθύνσεων τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας εἶναι κ' ἡ ἐμμονὴ τῆς πάνου στὴν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ χρόνα καθιέρωση ἐρμηνείας ἀρχαίων τραγωδιῶν ἀπὸ τὰ κλασσικὰ Γυμνάσια καὶ ἀνώτερα ἰδρύματα. Ἡ παράδοση αὐτὴ, ποὺ πῆρε πὰ ὀργανικὴ θέση στὴ δικὴ μᾶς Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, ταιριάζει ἐξωριστὰ στὸ ἴδρυμα αὐτὸ, ἀπ' ὅπου βγαίνουν οἱ μὲ νέες, δικῆς μᾶς, ἀρχῆς δασκάλου τῶν παιδιῶν μᾶς. (Μὲ αὐτὸ δὲν κατηγορεῖ ὡς δασκάλους ποὺ βγήκανε ἀπὸ τὸν προηγούμενον ἀγγλικὸ τύπο τοῦ ἰδρύματος, γιατί ἡ συμπεριφορὰ τους στὸν Ἀπελευθερωτικὸ μᾶς Ἀγῶνα ὑπῆρξε ἐξαιρετικώτατη καὶ

μοναδικώτατα Ἑλληνικὴ, ποὺ τοποθετεῖ τὸ διδασκαλικὸ κόσμον στὴν ἀπολύτως πρώτη γραμμῇ. Εἶχαν ἀπὸ φυσικὸν τοὺς ἦθος καὶ συνείδηση). Μὲ νέες, λέω, νεοελληνικῆς ἀρχῆς, συντονισμένες στὸ ρυθμὸ καὶ τὸ κλίμα τῆς ὅλης ἑλλάδος πρὸς σχηματισμὸ μᾶς ἐνιαίας ἐλληνικῆς παιδείας.

Ἡ ἐρμηνεία τῶν «Περσῶν» τοῦ Αἰσχύλου, κατὰ διδασκαλίαν Μιχ. Ι. Μαραθεύτη, ἀποτελεῖ ἐνδειχὴ τῆς δουλειᾶς ποὺ γίνεταί στὸ ἴδρυμα. Ἡ ἀρετὰ στατικὴ αὐτῆς τραγωδία ποὺ ὡς μόνη δράση ἔχει τὴν ἐμφάνιση τοῦ φαντάσματος τοῦ Δαρείου (ποὺ κ' αὐτὸ καταντὰ στατικὸ μὲ τὶς ἐπαναλήψεις γνωστῶν γεγονότων καὶ διαθέσεων τοῦ προηγουμένου μέρους), αὐτὸς ὁ συνεχὴς θρήνος, θέλει ἑσωτερικότητα ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς καὶ πολὺ, μὰ πάρα πολὺ καλὸ Χορὸ (ἄρθρωση, κίνηση, σχηματισμοὺς).

Ἀδιामφισθητῆτος ὁ Χορὸς ὑπῆρξε ἢ ἐπιτυχία τῆς ἐρμηνείας. Ὁ κορυφαῖος (Νικ. Μουστάκας) ἦταν μὲ τὰ ὅλα του κορυφαῖος κ' ἐνωθεῖς τὴν ἰσχύ του. Οἱ κινήσεις, παρόλο ποὺ ἦταν ἔντονες, ἀλλὰ πάντοτε ἐκφραστικῆς, δημιουργοῦσαν κίνηση καὶ θεαματικότητα μὲς τὸν μικρὸ χῶρον τῆς σκηνῆς. Ἡ ἄρθρωση ὑπῆρξε ἐξαιρετικὴ. Ἀλλὰ τὸ σημεῖο τῆς ἐπιτυχίας, τὸ κορυφωμα, ἦταν ἡ ἐπίκληση τοῦ Χοροῦ γὰ νάρθῃ τὸ φάντασμα τοῦ Δαρείου ἀπὸ τὸν κάτω κόσμον. Ὁ συντονισμὸς τῆς ἀπαγγελίας, τῶν σχηματισμῶν, τῶν κινήσεων, τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς συνοδευτικῆς μουσικῆς ἔδιναν τὸ πάθος τῆς ψυχῆς, τὸ δέος. Τοῦτο τὸ κομμάτι τῆς ἐρμηνείας ἦταν ὑπέροχον.

Στὴν ἐρμηνεία ἐξωρίσε ὁ Ἀγγελιοφόρος (Κ. Χατζηρωστής) ποὺ ἔκαμε ἀρετὰ ἐνδιαφέρουσα τὴν διήγησή του, γεμάτη μεταπτώσεις φωνῆς, κινήσεων καὶ στάσεως. Ἡ Βασίλισσα (Γεωργ. Γρηγορᾶ) ἀρετὰ καλὴ. Ὁ Ἐρέξης (Α. Λεμεσιος), παρόλο ποὺ ἐνωθεῖ τὸν ρόλο του, ἐν τούτοις σὲ μερικὰ σημεῖα τοῦ ἔλειπε ἡ τραγικότητα. Ἀπλὸς καὶ καλὸς ὁ Δαρεῖος (Α. Μελλῆς) ἔδινε καὶ θὰ προτιμοῦσα μὰ φωνὴν βαρεὰ πολὺ καὶ σὰ νάρχταν ἀπὸ κάποιον βάθος. Ὁ φωτισμὸς ὅμως ἔχει ἀρετὰ προσδώσει τὸ στοιχεῖο τοῦ φαντάσματος. Ἀρσεν πολὺ τὰ σκηνικὰ μὲ τὶς ἐνδυμασίας τοῦ Ἀ. Χρυσόχοῦ. Δόθηκε πολὺ ὁ ἀνατολίτικος τύπος μέσα στὸ λίγο χῶρον. Καλὴ κ' ἡ μουσικὴ καὶ στὴ θέση τῆς.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Στις 25 Ἀπρ. ὁ κ. Κλεάνθης Γεωργιάδης, διευθυντὴς τοῦ Γραφείου Ἑλληνικῆς Παιδείας, ἔδωσε στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν διάλεξιν με θέμα: «Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Κύπρον ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας καὶ σήμερον».

—Τὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῆς Ἀργεντινῆς "Euterpe" (Ἐυτέρπη), ποῦ διευθύνει ὁ Julio Aristides, στὸ ἀρ. 40 τεῦχος τοῦ δημοσιεύει γιὰ τὴν Κυπριακὴν Ποίησιν ἓνα ἀρθρον μεταφρασμένο ἀπὸ τὰ γαλλικὰ τοῦ Gaston — Henry Augère με τίτλον «Πανόραμα τῆς Κυπριακῆς Ποίησης». Στὸ ἴδιον τεῦχος δημοσιεύονται μεταφρασμένα ἰσπανικὰ ἀπὸ τὸν Julio Aristides ποιήματα τῶν Ξάνθου Λυσιώτη, Ἀ. Περγάρη, Ν. Κραϊδιώτη, Κύπρου Χρυσάνθη, Παύλου Κριναίου, Κ. Χατζηγεωργίου καὶ Χρ. Παπαχρυσοστόμου.

—Ἀπὸ τὶς 25 Ἀπρ. ὁ ἀμερικανὸς συγγραφέας παιδικῶν ἔργων κ. Munro Leaf ἔδωσε σειρά διαλέξεων σὲ διάφορες πόλεις.

—Στις 3 Μαΐου ὁ δοκ. Σπυριδάκις ἔδωσε διάλεξιν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ΕΠΟΚ με θέμα: «Τὸ πρόβλημα τοῦ ἰδεώδους ἄρχοντος παρὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ ὁ τραγικὸς Σοφοκλῆς».

—Ὁ κ. Κύπρος Χρυσάνθη, ἔχει κυκλοφορήσει τὶς 6 ἐκδόσεις 1961 τῆς «Λυρικῆς Κύπρου» με ἔργα Ἀ. Περγάρη, Ἀνχελ Κρέσπο καὶ Κ. Χρυσάνθη.

—Ἀπὸ τὶς 22 Ἀπρ. — 7 Μαΐου ἔγινε ἐκθεση ἀντιγράφων Pablo Picasso στὴ Δημοτικὴ Πινακοθήκην Ἀμμοχώστου.

—Στὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο με τὴν εἰκαιρία δέκα χρόνων ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ, ποῦ διοργάνωσε τὴν 1η Μαΐου ὁ «Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλὸς Κύπρου» ἐν συνεργασίᾳ με τὸν «Ἐπιστημονικὸν καὶ Φιλολογικὸν Ὀμιλὸν Ἀμμοχώστου» ἔχουν μιλῆσει ὁ δοκ. Σπυριδάκις, ὁ κ. Παν. Σέργης, ποῦ ἔκαμε σύντομην εἰσαγωγὴν στὶς τραγωδίαι τοῦ τιμωμένου κ' ἀπ'ἀγγελε χαρακτικιστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς τραγωδίαι «Ὁ Χριστὸς στὴ Ρώμη», «Σίβυλλα» καὶ «Διγενὴς», καὶ ὁ κ. Γιάννης Ἀναγνώστου ποῦ ὁ κ. Γιάννης Ἀναγνώστου με ἐπίκεντρο

τῆς ὁμλίας τοῦ τὸ πλησίασμα τοῦ ἔργου τοῦ Σικελιανοῦ.

—Ὁ κ. Κ. Μόντης, μέλος τῆς ὁμάδος μας, ἔχει διορθῆ Πρῶτος Λειτουργὸς Τουρισμοῦ.

—Ἀπὸ τὶς 16—30 Μαΐου ἐκθεση «Σύγχρονης Ἀμερικανικῆς Γραφικῆς Τέχνης» στὸ Λήδρα Πάλας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀμερικανικῆς Πρεσβείας.

—Ὁ κ. Χρ. Παπαχρυσοστόμου μίλησε στὸ ἀμφιθέατρο τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν με θέμα: «Αἱ πνευματικαὶ καὶ πολιτιστικαὶ σχέσεις Ἑλλάδος — Κύπρου ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νέων πολιτικῶν ἐξελίξεων».

—Στις 17 Μαΐου ὁ κ. Γ. Ζαμπᾶς μίλησε γιὰ τὴν «Ἱστορία τῶν Μαθηματικῶν» ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ε.Π.Ο.Κ.

—Ὁ λογοτέχνης κ. Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος μίλησε σὲ διάφορες πόλεις.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἔγγραφα (Ἀμμοχώστος) ἀρ. 6.— ΣΕΓΑΣ (Ἀθήνα) ἀρ. 64.— Σερραϊκά Γράματα (Σέρρες) ἀρ. 41-42.— New York (Νέα Ὑόρκη) ἀρ. 148.— Euterpe (Ἀργεντινῆ) ἀρ. 40.— Νέα Ἐποχὴ (Λευκωσία) ἀρ. 26, 27.— Κυπριακοὶ Καιροὶ (Λευκωσία) ἀρ. 16, 17.— Κυπριακὴ Ἐκπαίδευσις (Λευκωσία) ἀρ. 9.— Garigo (Τενερίφη) ἀρ. 38.— Ἐπιθεώρησις Τέχνης (Ἀθήνα) ἀρ. 75.— Μαθητικαὶ Ἀκτίνες (Δεκαετηρίαι τοῦ Λυκείου) 1950-1960.— Φιλολογικὴ Φωνὴ τοῦ Αἰγίου (Αἴγιον) ἀρ. 2-3.— Il Corriere Letterario Latino, No. 33.— Μαθητικαὶ Ἀκτίνες (Λευκωσία) ἀρ. 12.— Δεσμὸς (Χαλκίδα) ἀρ. 3.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κ. Σπυριδάκις: Λόγος ἐπιμνημόσυνος κατὰ τὸ ἐν τῷ Παγκυπρῷ Γυμνασίῳ Φιλολοικῶν Μνημόσυνον τοῦ Κ. Ἀμαντοῦ, Λευκωσία, 1961.
 Δ. Ρ. 811: Τραγωδία τῶν Κρατητηρίων, Πάφος, 1961.
 Ἀνχελ Κρέσπο (μετ. Κ. Χρυσάνθη): Ἡ Ζωγραφικὴ, Λευκωσία, 1961.
 Ἀ. Παναγίδης—Περνάρη: Σωκράτης, Λευκωσία, 1961.
 Κ. Χρυσάνθη: Ἔτσι Ἄρχισε ἡ Κυριακή... Λευκωσία, 1961.
 Τὼν η Μελᾶ: Ταφόπετροι, Λεμεσός, 1961.
 Τὼν η Μελᾶ: Στὴ Σιωπῇ τῆς Μέρας, Λεμεσός, 1961.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Γ. Μ. Πολιτάρχη: Ἀνθρωποι καὶ Λιμάνια, (διηγήματα) 1961.

Κ. ρ. Ἀθανασούλη: Ἡ Ἐπίσκεψη τοῦ Ἄγγελου, (ποιήματα) Ἀθήνα, 1961.

Τάσου Παπαποστόλου: Ποιήματα, Χαλκίδα, 1959.

Στέργιου Βαλιούλη: Ἐνας Βασιλιάς χωρὶς Τάξι, Θεσσαλονίκη.

Τάκη Γκοσιπούλου (Στεφ. Χουσοῦ): Ὁ Γυμνὸς τῆς Νύκτας, (ποιήματα) Θεσσαλονίκη, 1961.

Τίλλας Μπαλή: Ἐκμαγεία καὶ Ἀνάγλυφα, Ἀθήνα, 1961.

Μαργαρίτας Δαλιμάτη: ΑἴΤΕΑ Ἐνταξόσια Χρόνια ἀπὸ τὴν Ἄλωση τῆς Τροατεζούντας, Ἀθήνα,

1961.

Χρυσάνθης Ζιτσαίας: Ἐάστεροι Οὐρανοί, Θεσσαλονίκη, 1961.

Τάσου Ι. Βούρου: Τέσσερα Δόντια, Ἀθήνα, 1961.

Σαράντου Παυλέα: Γαλανὴ Γέφυρα, Θεσσαλονίκη, 1961.

Μπάμπη Νίττα: Τὸ Σύγχρονο Πνεῦμα στὴ Ζωὴ καὶ τὴ Λογοτεχνία, Θεσσαλονίκη, 1961.

Χρ. Ἐλεπίδη: Γιορτές, Ἀθήνα, 1961.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

— Ἐχουν ληφθῆ συνεργασίες με ψευδώνυμα χωρὶς νὰ συνοδεύονται με ἐνυπόγραφη ἐπιστολή. Λυπούμαστε ἀλλὰ δὲν γίνονται δεχτὲς ἀνυπόγραφες συνεργασίες.

«ΛΥΡΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Διμνησιαῖες αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις

Ἰδρυτῆς — διευθυντῆς: Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Λήδρας 114 ἢ περιοδικὸ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Ἐχουν κυκλοφορήσει οἱ ἐξῆς ἐκδόσεις:

1958

1. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ Η ΜΑΝΑ
2. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
3. ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
4. ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Λ. Μαλένη)
5. ΣΤΙΓΜΕΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
6. ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1959

7. ΔΕΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Α. Παναρέτου)
8. ΟΚΤΩ ΑΡΘΡΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι)
9. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ ..... (τοῦ κ. Α. Περνάρη)
10. ΚΑΝΑΚΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ .... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
11. ΤΡΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Ι. Κυθρεώτη)
12. ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΛΕΥΤΕΡΟ ΟΥΡΑΝΟ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1960

13. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ..... (τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους)
15. ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΤΡΕΙΟΙ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
16. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ ..... (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
17. ΣΧΕΔΙΑ ..... (τοῦ κ. Ἑλ. Οικονόμου)
18. ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1961

19. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ..... (τοῦ κ. Ἀ. Περνάρη)
20. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ..... (τοῦ κ. Ἀν. Κρέσπο)
21. ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
22. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
23. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
24. ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ..... (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ίδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία:

Άκίνητα Τραπεζικῆς Κύπρου,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. Διεθνους διὰ Κεντρικόν
καὶ διὰ τὰ Ὑποκαταστήματα **GENSURANCE**

Ὑποκαταστήματα ἐν: **ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΛΕΜΕΣΩ**
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ
Τηλ. 4444

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ε Δ Ρ Α :

ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὑποκαταστήματα: } **ΕΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ, ΛΕΜΕΣΩ,**
ΚΥΡΗΝΕΙΑ, ΠΑΦΩ, ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ.

καὶ κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον

ΕΝ ΠΡΟΔΡΟΜΩ καὶ ΠΛΑΤΡΕΣ

— Πλήρες δίκτυον ἀνταποκριτῶν εἰς
ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Ἀνταποκριτὴς ἐν Κύπρῳ τῶν
μεγαλυτέρων ξένων Τραπεζῶν.

ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ (ΛΟΝΔΙΝΟΝ) ΛΤΔ.

23/24, Margaret Street, LONDON W. 1.

Tel. No. COvent Garden 1142.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

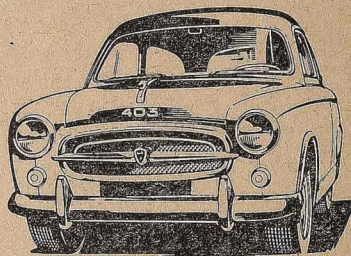
ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΡΜΙΑ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΟΜΙΝΙΟΝ

ΠΕΖΩ

Τὸ γαλλικὸν αὐτοκίνητο διὰ τὸ ὁποῖον κανεῖς...
δὲν μπορεῖ νὰ πῆ τίποτε

- ΥΠΕΡΟΧΟΝ
- ΚΟΜΨΟ
- ΔΥΝΑΜΙΚΟ
- ΑΝΑΠΑΥΤΙΚΟ
- ΤΑΧΥ
- ΣΤΑΘΕΡΟ
- ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ

403 Σαλόνι
16 ἀλόγων — 33 μίλ. στὸ γαλόνι.

404 — 18 ἀλόγων 33 μίλ. στὸ γαλόνι.

4
404
3

Γενικὸς Ἀντιπρόσωπος
Λ. Π. ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ
Τηλ. 2492, 10 Λεωφ. Στασίνου,
ΛΕΤΚΩΣΙΑ.

Λ. Γ. ΣΥΚΑΣ
Τηλ. 2760 — ΛΕΜΕΣΟΣ

Λ. Π. ΛΟΥΚΑΪΔΗΣ
Τηλ. 4281 — ΒΑΡΩΣΙΑ